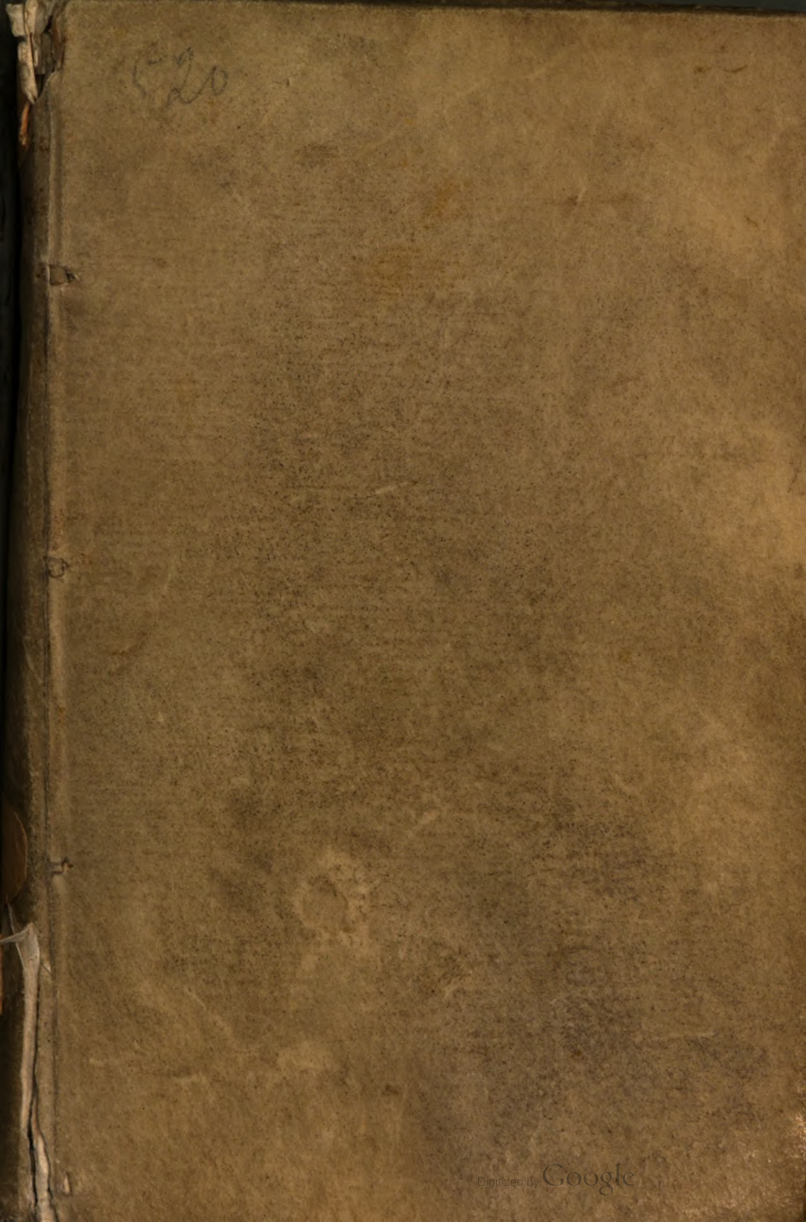
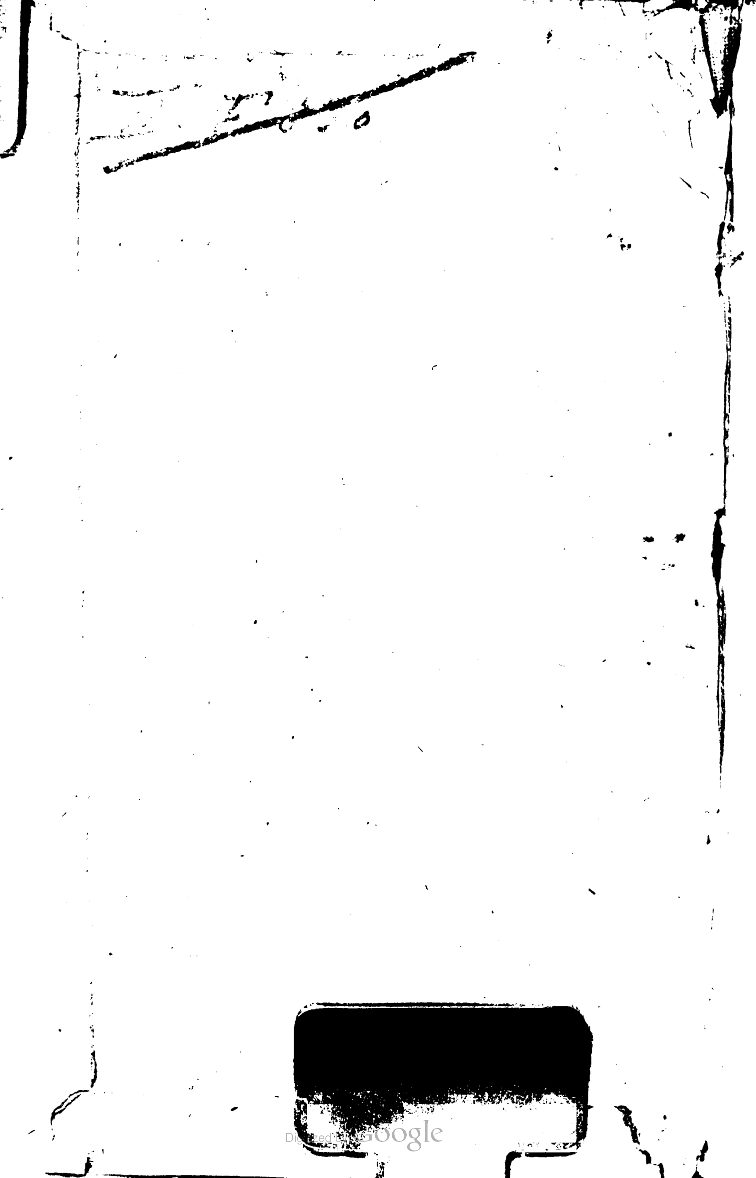

Beschryvinge van het Magtig Koningryk
KRINKE KESMES:
Zynde een gedeelte van het onbekende
ZUIDLAND.
t'Amsterdam by Nicolaas ten Hoorn 1708.

BESCHRYVINGE
Van het magtig Koningryk
KRINKE KESMES.

Zynde een groot, en veele kleindere Eilanden daar aan horende;

Makende te zamen een gedeelte van het onbekende

ZUIDLAND.

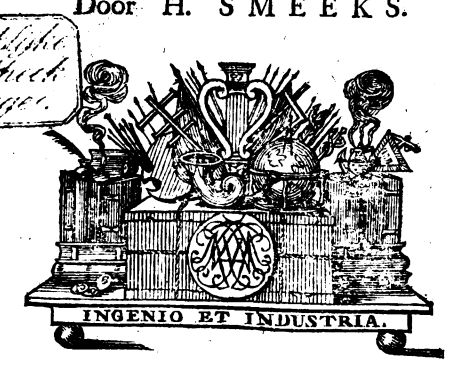
Gelegen onder den Tropicus Capricornus.

Ontdekt door den Heer

JUAN DE POSOS,

En uit deszelfs Schriften te zamen gestelt

Door H. SMEEKS.

Te AMSTERDAM,

By NICOLAAS TEN HOORN, Boekverkooper, over 't Oude Heeren Logement, 1708.

VOOR-REEDEN.

VAn wat nut de ontdekkingen der verafgelegene Landen, voor de Europiaanse Natien altoos geweest zyn en nog zyn, zal niemand onbewust wezen, ten ware hy een afgezonderde kluizenaar was, die in de eenzaamheit als buiten de wereld leefde. De grote voordeelen, welke het magtige Spaanse Ryk uit hunne Volkplantingen in de nieuwe waereld nog daaglyks geniet, gaan alle geloof te boven: en om zo verre niet af te weiden, men behoefd het oge maar te slaan op de heerlyke en menigvuldige schatten welke de Nederlandse Maatschappyen uit het Oosten en 't Westen t'huis brengen.

De voordeelen, dien de een en de andere genieten, heeft verscheidene Natien aangeport om langs dergelyken weg mede deel aan de uitheemse kostelykheden te hebben, zonder haar in 't minste de onderneeming

 der

der gevaarlykste togten te ontzien, om eens haar gewenscht oogmerk hier inne te bereiken. Onder alle andere natien, welke na de Spaanse ontdekkingen, hier in gearbeid hebben, is niemant verder gekomen dan de Hollanders; volkeren die hun kennis der Zeevaart, dapperheit in Oorlog, en snedigheit in de Koophandel, zodanig met hun geluk in ondernemingen hebben weeten te paren, datze alle andere hier in de loef af steeken.

Hun werkzame geest heeft na zo gelukkige ontdekkingen echter niet konnen rusten, maar t'elkens nieuwe waaghalzen voort gebragt, om nog verder te zoeken. Het onbekende ZUIDLAND, heeft lang het voorwerp van der zelver toeleg geweest; doch niet tegenstaande alle aangewende voorzigtige middelen, en wat verder tot ontdekkinge van Landen kan toegebragt werden, nochtans viel altoos die onderneming vrugteloos uit, en was verlore moeiten.

Voor

VOOR-REEDEN.

Voor eenige Jaren had de Oostindise Kompagnie het Schip de *Goude Draak* van Batavia derwaards gezonden, om de innerlyke stand van dat Land te ontdekken; t'ontbrak hier niet aan veelerleye Natien, welke mede gevoerd wierden, om door hare verandering van spraak de tale der inwoonders van 't land te kennen, neffens andere zaken tot een land ontdekking nodig, maar overmits dit vaartuig door een geweldige storm op die kust verbreizeld wierd, had deze onderneming geen gevolg. Men vaardigde niet te min het Schip de *Wakende Boey* van Batavia af, om de Schipbreukelingen van de *Goude Draak* af te halen. Maar wanneer dit by 't wrak kwam vond men niemand, en moesten de Bevelhebbers van 't Schip, na verlooren arbeid in 't naspooren gedaan te hebben, onverrichter zaake weder te rug keeren. Zeker jongen van de *Wakende Boey*, zich landwaard in begevende, geraakte verdwaald, en van het aan

 land

land gegane volk af, die, te vergeefs eenige tyd na de Jonge gezogt te hebben, weder zeil gongen. Deze Jongen behelpt zich een langen tyd met het gene hy uit het wrak te zamen sleepte, levende in eenzaamheit als een Koning zonder onderdanen, tot hy eindelyk, door de strand bewoonders van 't Zuitland gevangen werd, doch op eene zeldzame wyze de baarblykelyke dood ontkwam, en in de vrystad *Talouja-El* by den Koning gebragt werd. Hier veste hy zyn woning, en onderwees de jeugd als Schoolmeester.

De Heer *de Posos* met een Schip van Panama naar de Flippynze Eilanden den steven wendende, werd door hard weer en geweldige stormwinden tot voor 't *Zuidland* gedreven, en stapte met 24 man te lande, om die Landstreek t'ontdekken; 't geen dat hen eindelyk zo wel gelukte, dat ze alles ondervonden wat het Eiland, Regering, Volk, Godsdienst, Koophandel enz. betreft. By deze

ge-

gelegenheit vond hy ook de Jongen, die van de *Wakende Boei* aan land was gegaan, en nu reeds een man op zyn dagen, welke hem de aantekeningen van zyne zeldzame togt ter hand ſtelde.

De Lezer zal in 't vervolg veele zeldzaamheden vinden, welke waarlyk niet gering zyn, zo ten aanzien van de goede Politie, de arbeitzaamheit des Volks, de Oorlogstogten, 't leven en afhankelykheit der ſtrand bewoonders, en zeer veel andere aanmerkenswaardige zaken, doormengt met ſpreuken van derzelver wyzen en geleerde luiden, Hoge Schoolen, en andere nutte leſſen meer, die genoeg zyn om nieuſgierige onderzoekers gaande te maken; niet tegenſtaande de Koning van *Krinke Keſmes* als een hoofdwet verboden had, dat hy gene Europiaanſe Natien, aan zyn Land wil dulden: waar toe dien Vorſt zyn byzondere reden ſchynd te hebben.

De ſchryver heeft ook eenige aan-

tekeningen gemaakt wegens de ſtromen, Havens, Hoofden enz. van 't *Texel-ſtroom*, met eenigeſtellingen om onze landen voor verder inbreuk van 't water te dekken. Hy heeft ook een niet onkundige beſchryvinge van de *Scheeps Scheurbuik* gedaan, met eenige aanwyzing om die kwaal te konnen voorkomen enz.

Voor de reſt behoefd de Leezer gene hoogdravende ſtyl te verwagten, vermits de Schryver meer op de zaak zelf als op eene ſierlyke ſchryfwyze gelet heeft; en het den Zeeman meer eigen is zakelykheden voor te ſtellen, dan een opgepronkte taale te gebruiken. Doorleeſt, merkt op, en doet 'er u voordeel mede.

H. SMEEKS.

Chirurgyn te Zwolle.

IN-

INHOUD
DER
HOOFTSTUKKEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

De Schryver werd Soldaat. Raakt met andere op Zee, en maakt vriendschap met de Ondermeester. Komt te Kadix; gaat naar Roses, en komt weder te Kadix. Komt weder in 't Vaderland, tot Gorkum in Guarnisoen, word Schryver, en leert het Kuypen. Leerd de Mathesis, wert Onderstuurman, gaat naar Kadix daar hy op een Kantoor komt: ontmoet syn oude Vrind te Kadix.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Besluit van den Schryver om naar Porte Bello en Carthagena te gaan: werd in een Spanjaard veranderd. Vertrekt naer Porto Bello, voorvallen aldaar, en weederkomst te Kadix. Tweede togt naar America. komt

Komt te Porto Bello en Panama; en andermaal te rug te Kadix. Trekt naar Holland. Koopt zyn Vader de kost, en resolveert weer naar America te trekken. Komt tot Amsterdam, en vind by geval zyn ouden Vriend. Verzoekt van deese de zeeve stellingen van 't Zuidland, zo als hy die aan de Heer Burgermeester had overgehandigd. Een nette beschryving van de Scheurbuik, en Scheepsververfing.

DERDE HOOFDSTUK.

Redenering van den Reyziger met zyn ouden Vriend over d'ontdekking van 't Zuidland. Trekt weer naar Spanjen, en van daar weer naar Holland. Komt tot Amsterdam, en ontbied de Meester: beziet het Texel, en redeneering daar over. Stellingen wegens de Texelstroom aan de Regering gepresenteerd. Vertrekt weer naar Spanjen, en verder naar Kartageno, Porto Bello, en Panama. Trekt naar de Philippynen: lyden

zwaa-

zwaare ſtorm, en koomen aan 't Zuidland.

VIERDE HOOFDSTUK.

Ontdekkers van het Land, uitgezonden; toeruſting van den Schryver. Ontdekken een Stadt. Spreeken Volk. Komt in de Stad Taloujaël, Drinkt Akalou. Het Eiland werd Krinke Kesmes genaamt. Bediening van den Garbon. Allerley Europiſche en Aſiatiſche Taalen op Krinke Kesmes bekent. De Garbon belaſt den Schryver alles aan te teekenen.

VYFDE HOOFDSTUK.

Den Schryver teykend alles aan: Groote van 't Hoofd-Eiland. Hoe de Zuidlanders aan de Taalen gekoomen zyn. Twiſt der Geeſtelyken. Nieuw Geloove door Sarabaſſa opgeſtelt, en door Cham Hazi beveſtigd. Eſopus Rave. Twee algemeene Klooſters of Eilanden. Beſchryving van't Eiland Nemnan, en Wonvure. Van de Ziel en't gevoelen. Of 't Zuur in't Lichaam komt. Spreuken van hunne Godsdienſt, en de Opvoeding.

SES-

SESDE HOOFDSTUK.

De Schryver spreekt een Hollander, welke met het Schip de Wakende Boey in 't jaar 1655. op 't Zuydland gekomen, en aan Land gebleven was. Wonderlyk voorval van den zelven; en Beschryving van de Strand-bewoonders van 't Zuidland. De Hollander komt in Krinke Kesmes. Ontmoetinge aldaar, Komt in de Stadt Taloujaël, zynde een Vrystadt, en werd aldaar Schoolmeester en Vryman. Den Schryver bezigtigd de Stadt Elho: wonderlyken Tooren of Pyramide: Badstove; Stadhuis: zeldzame Trouwkaamer, Paleys van den Gouverneur; Vreemde, Dieren: Vermakelyke en kostelyke Waterleidingen, Watervallen, Figuren enz, waar van den Schryver eenige afteekend.

SEVENDE HOOFDSTUK.

Den Garbon komt weeder by den Schryver, en laat hem veel wonderlykheden zien; als de Piramide of Vrytooren, met alle desselfs binnen-vercier-

cierselen, welke beschreeven werden. Zaal der Liefden. Spreuken van Sarabassa, uit het Pedestal der stilzwygenheid. Zaal der Wetten van Poele Krinke Kesmes, en haare Beelden van de Dronkenschap; gebruik der zelve, en veroordeelen van een Dronkaard. Spreuken vàn Sarabassa van de Dronkenschap. Zaal van de Godsdienst zeer heerlyk Beschryving van de Adyta of Heilige der Heylige. Vry-kaamer en 't plat daar de Vryheid-eisscher op vlugt. De Garbon beloofd een Beschryving en Kaart van Poele Krinke Kesmes. Vier Eeren poorten, en der zelver Beschryving, welke voor haare punttyden of Epocha verstrekken. Ouderdom des Weerelds. Vertrekt naar 't Schip.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Den Schryver krygd order om met den Garbon naar 't Schip te keeren; alwaar komende het zelve met genoegen beschouwd. Tenten aan Strand. Ruiters aan 't Strand. Ryden naar eenige Dorpen, en een Stadt. Den Schry-

Schryver bekomt een Kaart van Krinke Kesmes, dog kanse niet verstaan. De Garbon en den Capiteyn geeven malkander geschenken. Knepko wat het is; is de Mebiken aan de Rivier Berbice. Wyn naa den Koning gezonden: wat Koopmanschap aan Strand gebragt werden. Den Handel begint. Moeilykheid van den Garbon. Groote winsten. Besluit om weer naa Panama te zeilen. Den Schryver werd met een Register van sijne Brieven van 't Zuidland, hem door den Garbon ter hand besteld, begiftigd. Vertrek en komst in 't Vaderland.

Be-

Beschryvinge van het magtig

KONINGRYK KRINKE KESMES,

Zijnde een groot, en veele kleindere Eilanden daar aan horende: Makende t'zamen een gedeelte van het

ONBEKENDE ZUIDLAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

De Schryver werd Soldaat. Raakt met andere op Zee, en maakt vriendschap met de Ondermeester. Komt te Kadix; gaat naar Roses, en komt weder te Kadix. Komt weder in 't Vaderland, tot Gorkum in Guarnisoen, word Schryver, en leerd het Kuypen. Leerd de Mathesis, wert Onderstuurman, gaat naar Kadix daar hy op een Kantoor komt: ontmoet sijn oude Vrind te Kadix.

E noodt breekt wetten. En noodt en nuttigheid, doen een mens ook veelmaals van raadbesluit veranderen. Ik die in de Wereld met weinig geld,

en geen vrind, die magt of fatsoen besat, begaafd was, most met mijn sestiende jaar, mijn fortuin soeken. Mijne Ouders, geringe Ambagtslieden, voeden my egter op in Gods-vreese, of om beeter te seggen in Gods-liefde, en in deugd te oeffenen, na de Roomse wijse. Zy hadden my reedelijk wel leesen, schrijven, en reekenen laten leeren.

In plaats van my te oeffenen in eenig ambagt, most ik in 't jaar 1674. met believen van mijne Ouders, voor Soldaat dienst neemen in 't Regiment van den *Graaf van Hoorn*; wy wierden dien somer op 's Lands-vloot geplaatst. Den *Admiraal de Ruiter*, zeilde met zijn vloot na *Martinique*, en den *Admiraal Tromp* na *Roses*. Onse Kompagnie raakte op het Schip, het *Wapen van Essen*, een snedig Fregat; wordende gecommandeerd door den Kaptein *Brouwer* van Edam: het voerde vijftig stukken kanon, met twee honderd en tien mannen Scheeps-volk; en van ons Regiment derdehalve Kompagnie Soldaaten. Onder de twee honderd en tien man Scheeps-volk waren ook een Oppermeester, een Secunde, en twee Ondermeesters; waar van eene van de twee laatsten, in *Overyssel* gebooren was. Ik een geswel op mijn regter schouder krijgende, geneesde hy my dat voor niet, dus kreeg ik gemeensaame kennis aan hem

hem, zo veel mijn geringe staat toe liet. Hy studeerde byna geduurig, en leende my verscheide reisboeken, van de eerste reisen der *Hollanders* naar *Oostindien*, dien ik voor tijdverdrijf las. Door dit leesen wierd mijn lust tot leesen nog meer aangezet. Maar tot *Kadix* komende (na dat wy de Eilanden van *Belle Isle* en *Narmontiers* in de bogt van *Vrankrijk* ingenomen en weederom verlaaten hadden) raakten alle de Soldaaten van ons Regiment van ons Schip op andere Scheepen.

De geheele Vloot trok Straatwaard in, naar *Roses*: het wapen van *Essen* met het Schip de *Koningin Christina* van 't *Noorder-quartier* bleven voor *Kadix*, het nauw van de Straat, en verder op de Spaanse Silvervloot kruissen, die daar verwagt wierde. Dus moest ik tot mijn grote droefheid, een Vrind die my zó nodig was, nevens het vermaak van leesen missen. Dog ik had van hem geleerd, dat het zeer nut en eerlijk was, met het teegenwoordige vergenoegd te zijn: dat is, men moet zig na den tijd voegen; dat ik door nood geperst doen moest. De Vloot uit de Straat weeder keerende, kwam ons Schip, met eenige andere, onder den Vice Admiraal *de Haan* in de Bay van *Kadix* weeder ten Anker, daar wy het wapen van *Essen* en de Koningin *Christina* weeder vonden. Ik had

 geen

geen geleegentheid om aan haar boord te komen, dog verſogt mijn Kapitein, dat als de ſloep aan land voer, dat ik dan meede mogte vaaren, om de Stadt eens te beſien; dat hy my toeſtond. Dien ſelven dag voer ik met de ſloep na de Stadt. Ik daar noit geweeſt hebbende, ging de Stadt al ſoetjes wandelende beſien, zonder geld, of kennis, dus al voortgaande kwam ik op de markt, daar ik mijn ouden Vriend, en goeden Meeſter zag. De blijdſchap gaf my vleugelen aan mijne voeten, ik vloog hem na, en greep hem in mijne armen, de traanen ſchooten uit mijn oogen, en ſchreijende, zei ik, o! God dank mijn lieve Meeſter, dat ik u geſond weeder zie. Hy my anſiende, wierd ontroerd, hy vraagde my wat ſchort u? waarom ſchreid gy? Ik antwoorde van blijdſchap, om dat ik u geſond weeder zie. Hier op nodigde hy my met hem te gaan, en vroeg of ik al gegeeten had? Neen zeide ik, het is nu twee uuren na de middag, te vier uuren moet ik weer na boord, daar zal ik wel wat eeten krijgen. Hy vraagde my na onſe reiſe, die ik hem al gaande veitelde, ook dat wy zeer veele zieken op ons Schip hadden. Hy vraagde vorder, of ik ook ziekte of accidenten geduurende de reis gehad hadde, en of ik nog wel met mijn Kapitein ſtond? Ik ant-

woorde

woorde dat ik altijd gesond was geweest, en dat mijn Kapitein my verlof had gegeeven om aan land te mogen gaan, en de Stadt *Kadix* eens te zien, dat hy aan geen ander Soldaat wilde toestaan. Dat behaagden hem zo wel, dat hy my twee stuivers gaf, zeggende gaat daar by dien Bakker, dien hy my wees, en haal my voor die twee stuivers brood, dat ik aanstonds deed, en hem dat met eerbiedigheid willende overgeven, zeide hy, gy zuld dat op eeten, en daar is een quartjen, (zijnde een vierdepart van een rijksdaalder, of van een Spaans stuk van achten) verteerd dat op mijn gesondheid, en zo onse Sloep na u boord gaat, zal ik u nog bedenken.

Denkt hoe blyde dat ik was, want ik had geen geld gehad, als van te voren eer dat ik in Zee was gegaan tot nu toe. Ik zei met een zugt, ag! mijn goede Meester, dit, en al wat gy aan my gedaan hebt, hoope ik dat God u loonen zal, ik wil God voor u bidden, ik wil al voor u doen daar ik bekwaam oe ben, gebruikt my tot u dienst, ik zal 't altoos gedenken, en als ik kan u weder vergelden. Den Meester zeide, maakt zulk een getier niet, gaat nu u 's weegs, God geeve ons beide behouwen reis, als ik u in 't Vaderland weder ontmoete, dan beloove ik

u alle vriendschap en dienst te doen, die in mijn magt is; gaat heen, en vaart wel.

Hy scheide van my, ik zag hem zo lange na, tot hy een straat insloeg. Ik verzugte, en wenste hem in mijn herte alle heil en zeegen. Ik ging voor twee stuivers wijn tot mijn brood drinken, en voer ten vier uuren met onse sloep weer naar boord toe.

Na eenige daagen moesten wy door ordere van den Vice-Admiraal de *Haan* uit de Bay vertrekken. Het wapen *van Essen* met 8 a 10 Oorlogschepen, en de *Smirnase* Vloot en andere Koopvaarders onder 't voornoemde Konvoi van de *Haan*, daar laatende. Ik hoorden naderhand in 't Vaderland, dat zy by vergissing in 't verkeerde Kanaal hadden geweest, alwaar 't wapen *van Essen* zijn groote steng en kolderstok verloor, moetende het roer met talis regeeren.

Ik in 't Vaderland gekomen zijnde, wierden wy in de Stadt *Gorkum* in Guarnisoen gelegt. Mijn Kapitein maakte my Schryver van zijn Kompagnie, zo dat ik geen wagten behoefde waar te neemen.

Mijn Ouders hadden my deugdig op gevoed; door deugd en naarstigheid, won ik de herten en liefde van alle mijne Officieren en Soldaaten. Ik overdagt zeer dikwils mijn tegenwoordigen staat, en alzo ik geen Vrinden

den had, voorzag ik dat ik niet vorder als Sargeant, door gunst van mijn Kapitein (op zijn alderbeste uivallende) zoude konnen opklimmen.

Alzo ik weinig te doen had, ging ik eerst om tijdverdrijf, daar na uit lust en iver altijd ter Kerken; dit wierd by my een gewoonte, zo dat ik geen eene Misse of Predikatie versuimde. Dit behaagde mijn Kapitein wonder wel, die daarom ook mijn soldie verhoogde tot op drie gulden. Ik kon van twee gulden leeven, en zond daarom aan mijn Ouders alle maanden vier gulden. Dit behaagde, en loonde my God en de menssen, want God zeegende my op een uitneemende wijse, met vergeldinge volgens zijn vijfde gebod.

Mijn Kapitein niet gierig zijnde, gaf my zijne half gesleeten kleeren. Nu kwam ik voor den dag als een Kadet, en kreeg daar door, als om mijn geduurig te Kerken gaan, kennis aan een Priester; een zeer eerlijk, geleerd en oud man: Hy mijn levens loop verstaan hebbende, noode my om alle maandaagen, en vrydaagen, des middags by hem te komen eeten, dat ik aan nam, en deed, waar door mijn Kapitein my nu nog meer beminde als voor desen.

Ik had mijn quartier by een Kuiper, een oud

oud eerlijk Borger man, alwaar ik voor tijdverdrijf hem hielp hoepels schillen, ontbasten, of wit maaken; ik kreeg om tijdverdrijf een schootsvel voor, en kreeg zulk een lust in 't kuipen, dat ik niet alleen een band wel konde leggen, maar staaven bereiden, een putse, emmer, anker &c. maaken.

Ik had te meerder lust hier toe, om dat ik in *Spanjen* verstaan had, dat de *Spanjaards* zeer jeloers zijn, om vreemde Natien mede te neemen na *America*, ja dat het haar by Plakkaat verbooden is; maar dat zy by gebrek wel een Meester kuiper, of Trompetter van een vreemde naatie meede naamen. Ik dagt, het mogt my nog te pas komen.

Mijn Priester dit hoorende, en mijn meining afvraagende, gebood my, dat ik voortaan nog twee daagen in de week kuipen zou, en mijn overige tijd in de Mathesis of Wiskunst besteeden; dit noemden hy de Ziel van alle Weetenschappen: dog hy recommandeerde my, niet buiten den wille van mijn Kapitein te doen; deesen was ik gewend alle avonden op te wagten, en mijn dienst aan te bieden. Mijn goede Kapitein zogt, en deed nevens den Priester alles goeds voor my, zo veel hun mogelijk was.

Mijn Priester was met my zo ingenomen, dat, als wy alleen waren, hy mijn altijd

Gods-kind noemde, om dat ik mijn Ouders zo lief had en goed deede, en hem, en mijn Kapitein gehoorſaam was: hy verſorgde my een goed Mathematicus, lit van zijn Kerke, welke my voor niet, en egter met luſt en iver, zodaanig onderwees, dat ik met verſtand, de ſes eerſte Boeken van *Euclides* af deed. Daar na leerden hy my de Algebra, de regte, en de klootſe drie-hoeken, en op 't laaſt de geheele Stuurmanſchap van *Gietermaaker*; dit laaſte viel my zeer ligt, om dat ik de waare fundamenten al geleerd had. Ik deed tot *Rotterdam* een Stuurmans examen, tot zeer goed genoegen van den Examinateur en toehoorders.

Mijn goede Kapitein, (hoewel ongaarne) gaf my op 't vriendelijk verſoek van den voornoemden Prieſter mijn afſcheid, welke beide my ook, zo door haar zelf, als door hun Vrinden behulpſaam waren, van my te beſorgen, dat ik op een Koopvaardyman van *Rotterdam*, voor Onderſtuurman naar *Spanjen* raakte Tot *Kadix* komende, maakten ik kennis met een rijk Koopman, daar wy goed voor in hadden; hy handelden ſterk op *America*. Deeſen mijnen ommegang behaagende, verſogt my by hem te willen woonen, zo om op zijn Komtoir te ſchrijven, als om opſigt op zijn Koopmanſchappen te neemen.

Op 't eerste versoek, ontsloeg my mijn Schipper, met alle vrindschap, alzo zijn oude Stuurman die voortijts met hem gevaaren had, aldaar schaaloos, los, of huurloos was, om dat zijn Schip voor enige daagen door storm op *los puercas* was gebleeven. Deesen trad in mijn plaats te Scheep, en ik by mijn Patroon, daar ik na zijn genoegen, en mijn vermoogen leefde. Na anderhalf jaar, kon ik de *Spaanse* Taal volkoomentlijk spreeken, leesen, en schryven. Mijn Patroon was my dikwils aan, dat ik in zijn dienst, met de Gallioenen na *America* zoude gaan, beloovende my veele zaaken, welk alles ik in bedenken nam.

In 't jaar 1678. in Maart, tot *Kadix* een straat passeerende om na een van onse Pakhuisen te gaan, zag by geluk mijn ouden Vrind den Meester. Ik ylden hem agter na, groete hem beleefd: dog hy my aansiende, betuigde my niet te kennen, om dat ik na de *Spaanse* moode zeer wel gekleed was; met mijn mantel, deegen, en ponjard wel opgeschikt. Wanneer ik my bekend maakte, was hy zeer wel voldaan, dat het my zo wel ging. Ik versogt hem een glas Engels bier met my te willen drinken, dat hy vrindelijk deed. Wy in de herberg komende, was het onderwerp van ons discours, van ons eerste reis in 't jaar 1674. Daar na wat ons

zeederd

zeederd dien tijd al weedervaren was. Eindelijk kwamen wy te ſpreeken van *America.*

De Meeſter, wiſt ik, was altijd een groot liefhebber geweeſt van platte Land-en Zeekaarten, want hy voerde zelf een Atlas meede, door hem zelf met waaterverf afgeſet, of verligt. Voorts zo vele reisbeſchryvingen als hy wiſt te bekomen, van zulke als hy nog niet geſien had, deſe las hy met groote opmerkinge.

Ik ſtelde hem mijne zaaken voor, zo kort als ik konde; na alles wel overlegt te hebben, raaden hy my, dat als ik voor Factoor van mijn Patroon derwaarts konde komen, op een eerlijk tractement, ik zulks doen zoude, doch dat ik my aan geen lange jaaren zoude verbinden, maar dat ik ten langſten na een jaar verblijf weer met de Zilvervloot na *Spanjen* zou mogen keeren, of langer te blijven, naar mijn keur. Zulk een reis na *America* oordeelden wy te zaamen, dat my voordelig zou zijn, en my ligt in 't toekomende een rijkdom toe brengen. Ik overweegde dit by my ſelf, en kwam daags daar aan, aan zijn boord: hy was op 't Landsſchip *den Prins te Paard*, dat gecommandeerd wierd door de Kapitein *Jan Minne van Haarlem*, die als Kommandeur, de *Smirnaſe Vloot* naar *Smirna* zou Konvojeren. Wy als goede

de vrinden malkander ontmoet hebbende, ging ik met een Bark weerom na de Stadt. Wy kwamen daaglijks by malkander, zo aan land, als aan boord, want de *Smirnase* Vloot bleef drie weeken in de Bay.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Besluit van den Schryver om naar Porto Bello en Carthagena te gaan: werd in een Spanjaard veranderd. Vertrekt naar Porto Bello, voorvallen aldaar, en weederkomst te Kadix. Tweede togt naar America. Komt te Porto Bello en Panama; en andermaal te rug te Kadix. Trekt naar Holland. Koopt zijn Vader de kost, en resolveert weer naar America te trekken. Komt tot Amsterdam, en vind by geval zyn ouden Vriend. Verzoekt van deese de zeeve stellingen van 't Zuidland, zo als hy die aan de Heer Burgemr. had overgehandigd. Een nette beschryving van de Scheurbuik, en Scheeps-ververssing.

MYn besluit naar *Porte Bello* te trekken nu willende werkstellig maaken, resolveerde ik in dienst van mijn Patroon, en niet in die van de Koning derwaards te trekken. Doch om dit te volvoeren was raad noodig,

noodig, alzo weinig andere als geboren *Spanjaarts* toegelaaten worden om daar na toe te moogen gaan; behalven dat by gebrek een Meester kuyper of Trompetter wel meede genomen word. Ik sprak het Spaans zo goed als het Neerlands. Geen *Spanjaard* kon aan mijn taal hooren dat ik een vreemdeling was: daarom reisde ik dikwils in dienst van mijn Patroon, te lande van *Kadix* na *Mallega*. Ik was gewend mijn weg te neemen over die plaatsen daar mijn Patroon op handelde. Dies nam ik gemeenlijk mijn weg van *Kadix* op *Porto de St. Maria*, van daar op *Xeres de la Frontera*, dan op *Medina Sidonia*, van daar op *Martos*, zijnde een fraai Dorp in *la sierra de Ronda*, dat ten naasten by half wegen tussen *Kadix* en *Mallega* legt. Hier woonden een Weerd of Hospes, daar ik altijd logeerde, genaamd *Juan de Posos*. Deese was eenigsins verwandt aan mijn Patroon: Ik en hy noemden malkanderen altijd Cousijn, zo dat veele Boeren niet beeter wisten of wy waaren vrienden; dit geschieden half uit boerterye, en half uit geneegendheid. Nu begonden wy malkanderen in ernst zo te noemen. Ik had een brief aan hem van mijn Patroon, dien hy in mijn weerom reis van *Mallega* na *Kadix* zoude beantwoorden, gelijk hy ook deede. Want in mijn weerom reis behandigde

hy

hy my een brief aan mijn Patroon, daar in noemde hy my zijn Neef, met de naam als de zijne *Juan de Posos*, en recommandeerde my aan mijn Patroon met allen ernst, ten einde hy my goed zoude doen.

Ik te huis komende, overhandigde deesen brief aan mijn Patroon. Nu was ik in een Spaanse boeren soon veranderd.

Mijn Patroon, die ook zeer sterk op *Sivilia* handelde, zond my daarwaarts by zijn Neef, een magtig rijk Koopman, die met hem in kompagnye op *America* handelde. Ik bragt een brief aan hem van mijn Patroon, en een van mijn nieuwe Spaanse Neef den Boeren waard *Juan de Posos*. Hy ontving my met alle liefde en goedheid, en deed my alles wat ik kon verwagten.

Ondertussen dat ik tot *Sevilia* was, wierd alles klaar gemaakt, zo de koopmanschap, als mijn persoon aangaande.

Ik vertrok dan met de Gallioenen in 't jaar 1679. Bevel hebbende, dat ik eerst tot *Porto Bello*, en dan tot *Carthagena* moest huis houden, daar ik behouden aan kwam, en mijn zaaken tot vergenoegen van mijn Patronen verrigtede. Ik bleef twee jaaren tot *Porto Bello*, daar ik met de Indianen veel verkeerde, ook nam ik een Indiaan tot mijn knegt, en alzo ik veel by de Indianen land-

waard

waard in, een stillen handel dreef, leerden ik de Landtaal, dat my behaaglijk en veeltijds voordeelig was.

Hier zoude ik een beschryving van *Porto Bello* en de landen daar om heen konnen maaken, en vorder *America* beschryven, zo verre ik ben geweest, maar dit is mijn oogmerk niet, om dat zulke beschryvingen zo veel gedaan, als uitgeschreeven zijn, en ik dien aangaande niet nieus aan den dag zou brengen.

Ik kwam dan, na twee jaren tot *Porto Bello* gewoond te hebben, tot *Carthagena*, van waar ik na verloop van een jaar, weeder tot *Kadix* met een goede handeling die mijn beide Patroonen welbehaagden, behouden aankwam, in 't jaar 1682.

Behalven mijn bedongen gagie, deeden mijne beide Patroonen my nog een aanmerkelijke vereeringe, met aanbiedinge, indien ik weder derwaards wilde, zy niet alleen mijne gagie considerabel wilden verhoogen, maar nog daar en boven, dat ik een zeeker voor af bepaalde gedeelte in de Koopmanschap zelf zoude hebben. Dit was bedenkens waard.

Nu was ik al zo ver opgeklommen dat ik credit had, by mijn Patronen en andere Koopluiden; want ik wierd aangemerkt als een eerlijk man, die als onder Koopman, Boekhouder, of groot Meester knegt ageerden,

den, want ik handelde veel geld voor mijn Patroonen, en ook eenigsins voor my zelf.

Mijne Patronen kwamen met my over een, dat ik in 't jaar 1684. weer na *America* zoude vertrekken, maar met meerder magt en vryheid, als te vooren op mijn eerste togt gehad had. Ik vertrok dan in 't gezeide jaar, en kwam behouden weeder tot *Porto Bello*. Mijn Patroonen hadden hier een eigen Huis, en twee Pakhuisen; waar in ik als vooren mijn verblijf nam.

Ik heb gezegt, dat ik in mijn eerste togt veel stille handel landwaarts in deed, dat ik nu weer aan ving, om dat de Indiaanse taal die ik grondig verstond, my geen klein voordeel aan bragt. Ik kreeg dan lust, door de winst aangemoedigd, hoe langer hoe dieper landwaard in te handelen, tot dat ik eindelijk besloot om *Panama* aan de Zuidzee te gaan besoeken; om te sien wat ik daar voor handel zoude konnen doen. Ik wist dat al het Silver van *Peru* daar wierde ontscheept, en dan over land van daar na *Porto Bello* gebragt; dit my anmoedigende, vertrok ik over land van *Porto Bello* na *Panama*, om daar te weesen teegen dien tijd als de Silvervloot van *Peru* aldaar is gewend aan te komen. Daar komende, dede ik goeden handel. Hier hoorden ik, dat van *Panama* ook
handel

handel gedreeven wierd over de Zuidzee, in de *Philippijnse* Eilanden. Ik had wel lust om daar heen te reisen, maar derfde my zonder last van mijn Patroonen, zoo verre van haare goederen niet afzonderen: daarom ging ik met mijn koopmanschap weeder over land na *Porto Bello*. Nu was het in 't jaar 1688.

Alle jaaren zond ik mijn negotie met de Gallioenen over met goede winst, tot ik in 't jaar 1694. zelf meede over kwam. Ik wierde met alle liefde en geneegendheid van mijne Patroonen ontvangen, en ik genoot van haar wat ik begeerde. Wy in 't voorste van 't jaar 1695. te zaamen gereekend en alles vereffend hebbende, zoo schoot voor my een brave somma over, zoo van mijn bedongen loon, als van mijne gedaane koopmanschappen. Ik kreeg lust om over *Porto Bello* en *Panama*, de *Philippijnse Eilanden* te gaan bezoeken; en alzoo ik geen geneegendheid tot trouwen had, wilde ik mijn Ouders in mijn Vaderland nog eerst gaan zien, ten einde, zoo zy nog leefden, ik haar mogte versorgen. Dog wierd belet zoodaanig, dat ik niet eer als in 't jaar 1696. in Mey eerst in *Holland* kwam. Ik reisden voort na mijn oude en lieve Ouders. Daar koomende, verstond ik dat mijn Moeder overleeden was. Mijn Vader was oud by de zestig jaar. Ik ging

na zijn wooning, hy kende my niet meer, ik my bekend maakende, was de oude Man zoo verblijd, dat hy my omhelsende, besturf aan mijn hals; wy schreiden te zaamen. Na dat wy beide bedaard waaren, liet ik wel op dissen, verhaalden hem mijn weedervaaren en voorneemen, namelijk dat ik hem voor zijn leeven verzorgen wilde, 't welke de grootste oorzaak van mijn overkomste was. Ik kogte hem dan de kost in een goed Gast-of proveniers-huis, leggende nog ses honderd guldens voor hem op lijf-rente, en hem voort verzorgende van alles wat hy noodig had.

Hy verblyden hem in zijn oude daagen, dat ik hem zoo wel verzorgd had, en ik verheugde my nog meer, dat God my geleegendheid gegeeven had, van mijn lieven Vader zoodaanigen dienst te konnen doen; ik had hem met een goed herte lief, zoo als een deugdig kind schuldig is. De tijd van mijn vertrek naaderde en kwam, ik nam afscheid van mijnen ouden lieven Vader, dat niet zonder schreyen van heete traanen aan weerzijden toeging, want hy weetende dat ik gesind was om weeder na *Westindien*, en misschien verder na de *Philippynen* te gaan. Ons afscheid neemen geschiede van weerkanten met veel teederhertigheid, vermits ik de oude Man lief had; ik vereerden hem nog twintig Du-

caten

eaten met eenige Rijksdaalders, en dus scheiden we vergenoegd, dog bedroefd van malkander.

Ik kwam tot Amsterdam in de maand Juny 1696. Hier vond ik mijn ouden trouwen Vriend voor de deur van *N. Visscher* staan, siende na een nieuw uitgekoomen Kaarte. Ik hem al lacchende de hand toereikende, kenden hy my voort. Wy omhelsden malkander met hert en armen, en gingen terstond na een Herberg, een kaamer alleen eissende; daar wy van vier tot agt uuren bleeven. Noit konden twee broeders malkander vrindelijker ontmoeten, als wy met goede herten deden. Wy verteldden malkander ons wedervaren. Ik had zoo lang in Westindien geweest. De Meester had al een Vrouw met drie Kinderen, en was Meester in een zeer vermaakelijke Stadt, daar hy gebooren was. Wy gingen te zaamen na zijn Herberg, daar ik by hem sliep; wy hadden den geheelen nagt zoo veel malkander te vertellen, dat wy nauwlijks tijd tot slaapen over hadden. Dog de Meester moetende binnen twee à drie daagen weeder na zijn huis vertrekken, moesten wy onse ernstige zaaken kort verhandelen

Ik vraagde de Meester om welke reeden hy tot Amsterdam was? hy antwoorde, dat hy daar was gekomen om eenige Medica-

menten te koopen, alzoo hy als een halven Apotheker meede handelde; maar dat hy voornaamelijk was gekoomen, om eenige ſtellingen tot het ontdekken van 't Zuidland voor geld te demonſtreren, dat hy die aan een zeer voornaam en beroemd wijs Heer in de Regeeringe had overhandigd, met yerzoek dat hy tot de demonſtraatie mogte worden toe gelaten. Dien voornaamen Heer de ſtellingen ziende, keurde die zeer goed, en vraagde of hy die wel konde demonſtreren. Het antwoord van de Meeſter was, dat hy tot dien einde in Amſterdam gekoomen was. Waar op dien Heer had gezegt, gy komt te laat, de *Vlaamink* is daar al na toe; de Meeſter antwoorde daar op, ik koom niet om meede te vaaren, maar om voor een zeekere ſomma deeſe ſtellingen te demonſtreren, goed óf geen geld.

Daar meede ging hy heen, en in paſſant zag hy een Kaarte voor 't Huis van *N: Viſſcher*, daar hy die beſiende ik hem vond ſtaan.

Ik verſogte hem des morgens die ſtellingen te moogen zien, en uit te ſchryven, welk hy my zeer garen toe ſtond, en voort zijne papieren aan my overhandigde.

De

De ſtellingen waaren de volgende zeeven.

Conſideratien over naader aandoeninge van 't Zuidland; waar in gelet word op naarder reguleering.

1. *Van Paſſen, Octroyen, en Zeinbrieven.*
2. *Van de Scheepen, haare groote, hoedaanigheid, en monture.*
3. *Wat Manſchap en Inſtrumenten meede te neemen.*
4. *Op aandoeninge van vreemde Kuſten, en om binnen in dat land te koomen.*
5. *Hoe, en op wat wyſe met de Menſſen handel te Zoeken, ofte krygen.*
6. *Van Amonitie, Victalie, Medicynen, en Ziekten.*
7. *Te toonen, dat Matrooſen en Soldaaten met minder geld als bedongen hebben, konnen betaald, en vergenoegd geſteld worden.*

Ik verwonderde my, dat hy niet ter examen wierde toegelaaten, te meer, om dat hy zeide, dat hy dit tot genoegen zoude demonſtreren, of by faute van dien, dat hy geen geld zoude begeeren.

Ik merkte het zesde Articul met aandagt aan, my dogt dat zulke zaaken my zelf wel te paſſe zouden koomen, zoo voor my, als ten aanſien van mijn goede vrinden. Ik

verzogt mijn goeden vrind, dat hy my een beschryvinge van de Scheeps Scheur-buik, nevens een verversfing altijd binnen Scheeps-boord te konnen hebben, tot verkwikking en voorkooming van ziekten, zoo als hy hem in dit zesde articul verklaarde, wilde ter hand stellen. Dat hy my voort, en gewillig toe stond, gevende my terstond uit zijne papieren, het Kapittel van de Scheeps-Scheurbuik &c. Dog onder beding dat ik geene medicijnen mogte openbaaren, maar die aan mijn eigen lighaam, en als onbekend aan mijn goede vrinden zoude moogen gebruiken.

Het Kapittel van de *Scheeps-Scheurbuik* was het volgende.

(*a*) Mijne bedenkingen, die ik eertijds op mijn voorige togten op Zee, over de *Scheeps-Scheurbuik* gehad hadde, zoo van haare oorzaaken, voortkoomingen, als geneesinge, wierden hier nu meerendeels bekragtigd. Zeer nauw had ik nog te Scheep zijnde, agt gegeeven op de Scheeps-Siekten in 't gemeen: maar byzonder de *Scheeps-Scheurbuik*, welke zig gemeenlijk op volgende wijse openbaarde.

De *Scheurbuikige* wierden eerst loomagtig, met weinig trek tot eeten, hun gezigt stond droe-

(*a*) van de Scheeps Scheurbuik.

droevig, zy waaren huiverig, als of zy zomtijds binnen-koortsen hadden, ook wel koortsig: haar mond stonk, om dat haar maag-zap bederfde, het tandvleis wierde aangedaan, dat swellende, bloed en rottig wierd, en ligt bloedende. Zy sweeteden veel, de pis was rosagtig, en de adem wierd allensjes benauder.

Eenige, wiens maag-zap nog scherper wierd, vraaten wel vier mannen kost; de pols sloeg niet altijd doorgaans, maar was veeltijds onwis, zy wierden maager.

Uit dit alles is bevatbaar en klaar, dat de *Scheeps-Scheurbuik* is *een kwaade voedinge des lighaams*, zoo als veele geschreeven hebben. De *Oorzaak* is dikte, en lijmigheid van 't bloed, of zenu-zap, of die beide. Deese besetten, en verstoppen de ingewanden, vaten, en klieren.

Welk lijmig vogt, scherper wordende, bijt, knaagd, maakt pijn, honger, en andere toevallen.

Deese niet geneesende, volgt onvermijdelijk de dood.

De *Fermentatie*, *effervescentie*, vlugge zoute zuir swavelige, zout swavelige, en swavelige zoute deeltjes, met een lengte van &c. &c. &c. Want zy behooren meer tot de *Chimische*, en *Philosophische* stellingen, als

als totde waare ervaarentheid der geneesingë van de *Scheeps-Scheurbuik*, dus vind men de beste Stuurluiden altijd aan land. De ervarendheid is hier, als ook in de meeste doeningen, de beste leermeesteresse.

Binnen Scheeps-boord dan, worden in de *Scheurbuikige*, de te dikke en lijmige vogten gebooren, uit volgende drie oorzaaken.

1. *Door gebrek van waater onder de vogten te hebben.*

2. *Door 't eeten van oude, schimmelige, of bedorven spijse.*

3. *Door stil zijn en zig niet te oeffenen.*

Men lijd *gebrek van waater onder de vogten*, om volgende oorzaaken.

1. Door 't nuttigen van te weinig waater.

2. Door 't nuttigen van bedorven, of rottend waater.

3. Door 't eeten van al te drooge kost.

4. Door te veel sweeten, door loom of makheid, of

5. Door te veele, ofte ten sterken arbeid.

6. Door al te heeten lugt.

Ik meen de bespiegelinge van zoo veele deeldjes onser zappen minder aan te roeren, als nu de moode is. Ik weet dat ons bloed uit een dunne wei, of vloeibaar nat, met ronde

ronde roode balletjes, en langagtige dunne draadjes te zaamen gezet is.

Voorts dat in deese mengeling, geest, waater, swavel, zout, en aarde is, ontkenne ik niet. Want de Gal word uit het bloed afgescheiden, zoo wel, als een meenigte andere vogten.

Maar besiet gijl, of bloed, hoe weinig of geen Galle is daar onder te zien, te proeven, of te ruiken, zoo lang als 't bloed wel gemengd is.

Even gelijk als de booter onder de melk, zoo lang zy in de borsten ofte uyers zit, niet toonbaar is. Maar uitgemelkt zijnde, en dat haar stilstand met bykooming van de lugt, een ontbindinge in haar te zaamenstel gemaakt ofte veroorzaakt heeft.

(b) Hier is dan de kwaade menging. Want *kwaade menging* is, als de deeldjes onser vogten, op die plaatse niet bewoogen worden, daar zy in een gesonden stand, na haar gemeenen reegel, en haar örder moesten geplaatst zijn; zoo dat op d' eene plaats meer dun, en op een andere plaats meer dik, of andere deelen te veele, of te weinig geplaatst zijn.

Even gelijk als in melk, die gemolken zijnde, en stil staande, veele lugt-deelen ontvangd, waar door de aardagtige deelen

(b) Wat kwaade menging is.

van de wei en de room van die beide afge-
scheiden word.

Deese wanorder drukt de geestige of vuirige deeltjes zoo zeer, dat zy de verdikte, taye slijmerige vogten, niet konnen verdunnen, maar die gestuit wordende, zoeken die eenen oopenen weg, en zy raaken zoo buiten het lighaam.

Zulken stilstand, kan immers in de beweegende vogten onses lighaams niet zijn, of die zouden moeten rotten, stinken, versterven, en dus de dood te weege brengen.

Dat Zeemans lighaam kwaalijk gevoed, en dan maager word, dat meene ik dus te gebeuren.

De maage is de keuken des lighaams. Deese besluit in haar binnenste altijd een *ferment*, of maag-zap, het welk te zaamen is gesteld uit overgebleeven gijl, spog, en klier-zap, dat uit des slokdarms en maagklieren geduurig uit lekt.

Dit maag-zap is altijd zuur, en kleinst de spijse door sijn scherpte, by form van uittrekkinge, eeven gelijk als loog of brandewijn de verf uit saffraan trekt, of zoo als men zommige waaterverven tinctureert.

Dit maag-zap door gebrek van waater, en het nuttigen van oude of bedorven spijse, word daar door nog meerder zuur, scher-
per,

per, en dikker, of lijmiger, zet hem dan vast in de ploijen der maage, en belet dan zoo den honger in 't begin der ziekte. Deese slijm vermeerderende, beset ook de dermen, waar door de spijse in de maage niet wel gekookt wordende, geeft dan kwaade en weinige gijl. Zulke gijl dan nog in de dermen koomende, kan daar van, maar zeer weinig in de daar zijnde melkvaatjes geperst of gezoogen worden, om dat die meest haare mondjes, met de voornoemde taye slijm bezet, en als geslooten zijn.

Ziet dus word Zee-man maager, door gebrek van voedsel. Indien nu deese *Scheeps-Scheurbuik* niet wel word behandeld, het zy door onkunde, of by gebrek van middelen, dan moet die van kwaad nog arger worden, en veele toevallen veroorzaaken. Dat dus in zijn werk gaat.

Het slijm zet hem hoe langer hoe vaster in des maags ploijen, en word hoe langer hoe dikker, krijgd dan daar door zijn vast of stilzitten, een soort van verrottinge, zoo als uit den aassem blijkt. Want alle gemengde vogten verderven of verrotten door stil staan.

De verrottinge, is een ontbindinge, van eenige te zaamen gesette deeltjes, deese in haar eerste enkelherd brengende.

Oste,

Ofte, het is, een algemeene vernietiging, en verbreekinge des eersten stands der menginge, en hegtinge der deelen.

Deese vogten worden daar van tijd tot tijd al scherper, en nog scherper aandoende de vliesen en kliertjes der Maage, met een prikkelende bijtinge, of steekinge, die de mondjes der kliertjes beschaadigen.

Dan laaten de kliertjes haar zap uit lekken, waar door de dikke slijm los weekt, en dan los zijnde, by brokken of lappen naa de darmen marcheeren.

Nu is, en word, het binnenste Maagvlies op veele plaatsen zeer veel ontblood. Daar op bijt, en knaagd, het al te scherpe Maag-zap: dat den grooten honger dan veroorsaakt. En naar maate dat de Maag veel ontblood, en het Maag-zap scherper is, daar naa voegd hem, den bynaa onverzaadelijken honger, en zoo veel te meer, als daar gebrek van gijl in 't Lighaam is. En dat weederom naa dat 'er meer of minder gijl-vaatjes verstopt zijn.

Ik heb gesien, dat zoo een vent, een geheele bak, en nog meer poes-pas op vrat.

Word dit scherp Maag-zap overvloedig, dan bestormd het ook de darmen, en maakt dan alle zoorten van loopen, ofte af-gangen, als toevallen van deese *Scheeps-Scheurbuek*. Op volgende wijse.

Het

Het is zeer waarſchijnlijk, en door *Leeuwen-hoek* getoond dat de ſlijm, die van binnen de darmen bekléed, beſtaat, uyt verſcheyden zoorten van vaatjes, welke zeer teer zijn.

Het voornoemde ſcherpe Maag-zap, nu in de dermen geſtort wordende, bijt, of werkt eerſt, op de zenuagtige vliesjes, der gezegde teere vaatjes dat de buyk-krimpinge maakt.

Voortgaande, doorknaagd het de teederſte vliesjes van de waater-vaatjes, uit welke haar inhoudend zap lekkende, nevens dat uyt de geſchondene kliertjes in de darmen: daar haar met den drek mengende, maakt die dun en vloeybaar. Dat men dan loop, of weeklijvigheyd noemd.

Het vogt nog ſcherper, en lymiger wordende, door knaagd, dan ook de gijl-vaatjes, welke uytlekkende gijl, haar dan met den drek mengende, noemd men dat dan de graeuwe loop.

Het zondigend vogt nog al ſcherper wordende, dan moeten de bloedvaatjes een beurt krijgen, deeſe dan ook doorbeeten zijnde, vloeyd het bloed in de darmen, en zig onder den drek aldaar mengende, geeft dat dan de naam van roode loop.

En dan nog niet geholpen wordende, dan

gaat

gaat dit onbedwingbaare, allerschaadelijkste; ja doodlijk vogt, op de darmen los; desselfs vliesen breekende, jaa lappen daar af knaagende en zoo de darmen doende zweeren, dat dan de naam heeft van darm-sweer of *tenasmus*.

Hier staan nu de waare oorzaaken van de *Scheeps-Scheurbuik*, en loopen, of doorgangangen (die haar veeltijts by de *Scheeps-Scheurbuik* voegen) bloot; en ontdekt.

Nu is het kunstje, of men die Zee-duyvels; als gerigtelijk Scheeps-boord kan doen ontzeggen; en dan voorkoomen; dat men niet genoodsaakt is, die onwillige, of ongaarne gasten, teegens dank te moeten ontvangen en huysvesten.

Dog zulks met een *heerlijke verversing*, niet geheel konnende beletten, dat men dan deese schroomelijke ziektens; ras en veylig kan geneesen; met weyniger omslag als gewoonlijk gedaan word.

Eerst meene ik de zaaken aan te toonen; waar door men zoude konnen beletten, (immers het grootste gedeelte, en meerder als voor deesen) dat zulke schaadelijke vogten, de *Scheeps-Scheurbuik* &c. veroorzaakende, niet of zeer zelden, in des Zee-mans bloed, of vogten konnen koomen. Ofte egter, daar nog in sluipende, dat men dan de ingekoomen vogten, gemakkelijker kan doen verhuysen;

huyſen, als voor deeſen, en dus het Scheeps-Volk kan gezond houden en bewaaren op zulk een lange reys. Nu dan tot de zaak. Ik heb gezegt, dat de eerſte oorzaak die het bloed verdikt, is gebrek van water.

Om daar geen of minder gebrek aan te hebben, op zulk een lange reys als deeſe naar 't Zuidland, moeſten onſe Reeders ons geen gemeene Vaaten meede gegeeven hebben, om Orten, Boonen, Grut, Meel &c. in te bergen; maar in plaats van zulke die daar toe in 't gebruik zijn, moeſt men neemen, goede Leggers of zoo genaamde Verkens, welke van Grut, Orten &c. ontleedigd zijnde, kon men die weeder met waater vullen; deeſe vaaten zijn daarom niet bedorven, maar konnen altijd weeder even goed, zoo voor waatervaaten, als anders, op alle reiſen dienen; en zoo men meer ruimte in 't Schip hebben moeſt, zoo koſt men na goed vinden zoo veele noodig waaren, ſloopen en bewaaren.

Wanneer men ook diſtilleer-keetels meede neemt, die dubbeld of dik vertind zijn, en men die niet te leedig van waater, of te hard met vlam ſtookt, dan word het overgehaalde waater niet kooperig, en by gevolg niet ongezond.

Dus kan men voor een groot gedeelte het

het gebrek van waater voor koomen.

Het nuttigen van bedorven, ſtinkend, of rottend waater, dat al lijmig is, eer men het drinkt, en nog meer lijmigheid *in* de Maage is voortbrengende, kan men voor't grootſte gedeelte voor koomen, met alle daagen wat waater op te kooken.

Want men heeft het hout voor 't hakken, hier door word het klaare van 't onklaare, of 't vuile kwaade, van 't ſchoone goede afgeſcheiden, en alle ſtank vervliegd door 't kooken. Men moet om 't volk gezond te houden, op zoo een lange reis geen moeiten ontſien.

Ook zet men op 't halve dek, een groote graauwe Keulſe pot, het waater daar in ſtaande, vervliegd veel van zijn ſtank, en zinkt de modder na beneeden op den bodem.

De al te drooge koſt kan men vervogtigen, als men geen gebrek aan waater heeft.

Het te veel ſweeten, komt door al te ſterken arbeid, door ten heeten lugt, of door ſwakheid.

Al te ſterken arbeid kan men maatigen, als men genoeg, en gezond Volk heeft.

De al te heeten lugt verhaaſt den omloop, om dat zy de vogten zoo wel verdund als den al te ſterken arbeid, en doet daar door den Zee-man ſlaau en magteloos zijn, door

al

al te ſterken of te grooten uitdampinge en ſweetinge, waar door de vogten kragtig verminderen, en dus word 'er gebrek van vogten in het lighaam gebooren.

Het ſchaffen van oude bedorvene ſchimmelige koſt, maakt ook dik, lijmig, en ſcherp bloed, dog dat is onafſcheidelijk van zulk een lange Zuidlandſe reis.

Dit zou men eenigſins konnen verbeeteren, als men wat meerder agt deed geeven op alle ſpijſe, en die dikwils deed roeren, verlugten, verſchieten, uitſoeken, of ſchuddende vrijven in ſakken, eeven gelijk als de Spoore-maakers haar vertind goed zoo glad maaken.

Dit was een werk voor de Scheurbuikige, om haar zelf wat te beweegen.

De kromhouts-gaſten, die haar tijd meer in de kooy, als op het dek doorbrengen, zulke zijn eerder en meerder de *Scheeps-Scheurbuik* onderworpen, als rappe knappe Zeeluiden. Door leuy zijn, en veel leggen, verſlijmen de maag-zappen en andere vogten, om dat het lighaam niet bewoogen wordende, de maage die uitwendige drukkinge miſt, welke uitwendige drukkinge veel helpt tot de geſting, of tinctureering der gijl, die in de maage geſchied. De uitwendige beweeging, ver-

wakkerd ook den omloop onzer vogten.

Hoe hem yemand sterker en meerder beweegd, hoe de vogten wermer en dunder worden, en rasser of sneller omloopen. Op de zulke kan de *Scheeps-Scheurbuik* zoo ligt niet vatten.

Men kan 't Volk ten allen tijden en plaatsen alderlei werk geeven, elk na sijn staat of geleegendheid.

Op de reis onderweegen, liet men eenige arbeiden aan 't hout en andere zaaken, dat tot het te bouwen Fort dienstig was.

Op de Galeijen laat men de Slaaven kanon-kogels schuuren om niet leedig te zijn. Den swabber diend by geleegentheid aan sommige tot zoo een goede en dienstige exercitie, als het stokvis beuken aan andere.

Het rammassen in *Indien*, word zeer gezond geagt, dit kan 't Volk malkander doen: het Opperhoofd kan 't Volk altijd laaten tooveren als 't hem beliefd.

Nu moest 'er een middel bedagt worden, welke kragtig is het bloed en vogten in een goeden staat te houden; dat is, dat men geen gebrek aan vogten lijd, dat onse vogten niet verkouden, verslijmen, en dat zy ook niet te los van te zaamenhang zijn. Dat de vogten haar egte en regte menging behouden, zoo als zy in gezonden stand zijn.

Want

Want te weinig vogt, en te weinig wermte, dat verdikt en verslijmd alles. Al te losse zaamenhang, of al te dunne vogten, versweet men al te veel in de heete climaaten, zy laaten dan haar dikker deelen in de vaaten, die de zelve verstoppen. Daar van daan koomen dan *Scheeps-Scheurbuik*, *Loopen*, *Koortsen*, *Waaterzugt*, &c.

Het is aanmerkelijk, dat men ziet dat de *Scheeps-Scheurbuik* door ververssing en arbeid, beeter en rasser geneesen worden als door Medicijnen.

In 't Noorden eet men Salaad van leepelblaaden, waar van 't Volk ras geneesd.

In 't Zuiden zoeken wy vers waater, Limoenen, Orangieappels, vrugten, groente, vers vlees, dat onse *Scheurbuikige* ook haast tot gezondheid brengt.

DERDE HOOFDSTUK.

Reedeneering van den Reyziger met zijn ouden Vriend over de ontdekking van 't Zuidland. Trekt weer naar Spanjen, en van daar weer naar Holland. Komt tot Amsterdam, en ontbied de Meester: beziet het Texel, en redeneering daar over. Stellingen weegens de Texelstroom aan de Regeering gepresenteerd. Vertrekt weer naar Spanjen, en verder naar Kartagena, Porto Bello, en Panama. Trekt naar de Philippijnen: lijden zwaare storm, en koomen aan 't Zuidland.

ONse redeneering van het Scheurbuik afgebrooken hebbende, en weeder tot die van 't Zuidland overgebragt, was mijn vraag aan mijn Vriend, wat gedagten hy had van de reise van de *Vlaamink*, weegens de ontdekkinge van 't Zuidland? Hy antwoorde, my dunkt dat de *Vlaamink* het verwagten van sijne Reeders niet zal konnen beantwoorden, en dat de *Hollanders* zoo weinig van hem te verwagten hebben, als de *Engelsen* van haaren *Dampier*.

Ik vraagde de reeden waarom? Hy antwoorde, voor 't eerste zijn deese togten om

't Zuid-

't *Zuidland* te ontdekken, niet wel na mijn dunken aangeleid, en daar 't fundament niet goed en is, wat kan men van den opbouw verwagten? Voor 't tweede, hebben de *Engelsen* en *Hollanders* misgetast, in 't verkiesen van Mannen om deese ontdekkinge te doen. Hoe! misgetast zeide ik? het zijn immers zulke braave Zee-luiden als men zou moogen vinden. Dat is zonder teegenzeggen waar zeide mijn Vriend, en hoe zy beeter Zee-luiden zijn, die haar jeugd en vorder tijd by der Zee met goede opmerkinge versleeten hebben, zoo veel te onbekwaamer oordeele ik haar om Landen inwendig te konnen ontdekken. Ik vraagde waarom? Hy antwoorde, ik zal u mijn gedagten daar van zeggen, en u toonen, dat het inwendig Land ontdekken, met de Zeemanschap niets gemeen heeft. Ziet, alle weetenschappen hebben zeekere grond-beginsels welke yemand eerst moet kennen, eer hy zig behoorde te vermeeten, die te behandelen, ofte aan anderen voor te stellen, en daar toe (om dat wel te doen) word vereischt de Natuire, de Onderwijzinge, de oeffeninge, en dan nog tijd. Eerst zal ik u zeggen wat een goed Zee-man is, die een Schip als Opperhoofd commandeerd. Zulk eenen is, die met goede opmerkinge

van der jeugd af gevaaren, de Stuurmanschap geleerd, het Schip en volk wel gade geslaagen heeft, die nu buiten dronkenschap en korselheid zijn dingen wel doet, en dan het voordeel van sijne Reeders wel in agt neemt. Alle deele hoedaanigheeden in een Zee-man alleen zijnde, is vry wel, en zulke zijn van d' alderbeste zoorte, en daar staan de beide genoemde voor geboekt.

Nu moet ik u nog zeggen waar zulke alderbeste Zee-luiden bekwaam toe zijn, of wat zy konnen doen.

Ziet mijn Vrind, gy moet een commandeerend goed Zee-man in zijn Schip aanmerken, byna als een goed Ingenieur in een beleegerde Stadt, zijn doen is, dat hy alle uitwendige rampen voorkoome, of weere zoo veele hem doenlijk is. Zeer dikwils zal een oud bevaaren goed Zee-man een storm voorsien, of zoo hem die al te haastig overvalt, kan hy knap goede ordre stellen tot Scheeps beste, hy zal voorsigtig zijn in 't aandoen van vreemde kusten, zoo door gedurig te laaten peilen, als wel op de nabyheid der stranden, en diens steilte of vlakte gaade te slaan. Hy zal altijd op de brandinge letten, en zoo wel op de vaste, als op de Zee-en Land-winden agt geeven. Hy zal de bekwaamheid der gronden zoo wel als de

de ſtrand, of geleegendheid der bayen, havens, en rivieren aanmerken. Hy zal niet zonderlings onderneemen, als met overleg en raad van ſijne Officieren. Hy zal het Schip brengen aan zulk een kuſt als ſijn Reeders hem belaſt hebben. Voorts dat hy onderweegen geduurende de reis goede ordre ſtelle op 't regeeren van 't Scheeps-volk, en goede opzigt doet neemen op alle Victuali, Amonitie en Koopmanſchappen, eindelijk dat hy hem als een Vader over het Scheeps-huisgeſin gedraagd.

Hier heb ik nu gezegt, alle, ofte de meeſte goede hoedaanigheeden van een goed Zee-man.

Maar een Land inwendig te ontdekken, hangt (als gezegt heb) niet af van de Zee-manſchap, want dat heeft geheele andere gronden en fundamenten. Dat zou zulk een man als den ouden Heer *Vander Stel*, Gouverneur aan de *Kaap*, beeter konnen uitvoeren als een Zee-man; hy gaf daar proeven van als hy het Land der *Kaffers* inwendig wilde ontdekken.

Want hy het land vry ver ingetrokken zijnde, wierd hem door ſijn Tolken gezegt, dat hy hem ter dood moeſt bereiden, alzoo 'er twee der aldervermaarſte toovenaars naa hem toe kwaamen, om hem dood te tooveren.

Hy liet de twee swarte tovenaars by hem koomen, liet haar door zijn tolken vraagen, of zy tovenaars waaren? het antwoord was jaa. Hy vraagde haar voorts of zy wel waater konden doen branden, en dan vuir drinken? en zy antwoorden neen. Hy liet hem straks een glas Brandewijn geeven, en stak 'er de brand in, en dronk het op. De heeren Toovenaars dat ziende (en geen Brandewijn kennende) pakten haar biesen, en gingen voort.

Op een ander tijd als een zeer groote meenigte Swarten uit nieusgierigheid, hem en sijn bagagie te naa kwaamen, liet hy haar zeggen, dat hy een God was, en by aldien de Swarten niet agterwaarts deinsden, hy de geheele Wereld zou verbranden. Hy deed een ring bossekruid om sijn bagagie en Volk stroyen, en stak 'er de brand in. De Neegers dat ziende, gingen op 't rekken, en zonden straks twee aansienlijke Neegers als in Ambassade aan de Heer *Vander Stel*, hem biddende in de naame des Volks, dat hy de Weereld wilde verschoonen, en niet verbranden, en dat zy hem vorder baaden dat hy haar Land beliefde te verlaaten.

Hier kwam *Vander Stel* geen Zee-manschap, maar verstand en studie te pas.

Wy zouden hier verder over gesprooken heb-

hebben, maar wierden belet door 't koomen van eenige Vrinden. Wy braaken onse reedenen af en gingen wat wandelen. Mijn Vriend vertrok na twee daagen van *Amsterdam* naa sijn huis, en ik naa twaalf daagen naar *Spanjen*. Ik tot *Sivilien* koomende, was onse beste Komtoir-knegt overleeden, ik moest op 't Komtoir voort sijn plaats bekleeden. Naa omtrent vijf vierendeel jaars, wierd mijn Patroon weer een bekwaam Persoon aangediend, dien hy met mijn goedvinden aan nam. Nu kreeg ik wat ruimer tijd, om op mijn aanstaande reis te denken. Mijn beide Patroonen en ik, kwaamen over een, dat ik in 't jaar 1698. weer met de Gallioenen naar *Porto Bello*, en van daar over land naa *Panama* zoude reissen, en indien ik lust had naa de *Philippijnen* te gaan, zoude dat in mijn keur staan. Maar ik moest in 't voorjaar van 1698. nog eerst een reisje naa *Holland* doen voor mijn Patroonen. Ik tot *Amsterdam* koomende, reisden voort naa mijn lieve Vader, maar die goede Man was voor ontrent agt weeken overleeden. Ik weer tot *Amsterdam* koomende, schreef aan mijn Vriend, (want nu wist ik waar hy woonde) dat, indien hy niet te verzuimen had, of hy dan by my tot *Amsterdam* beliefde te koomen, alzoo ik

over agt a twaalf daagen weeder na *Spanjen* moest vertrekken. Ik wilde hem zeer gaarne over mijn aanstaande reis eens spreeken, want van *Texel* op *Spanjen*, van *Spanjen* op *America*, en van *America* op de *Philippijnen*, was een zeer swaare reis, en wel goede raad en bedenkens waard. Hy kwam op mijn schrijvend verzoek tot *Amsterdam* in onse oude Herberg my vinden, hy was vermoeid om dat hy herd weer op Zee had gehad. Hy hem wat gerust, en wat genuttigd hebbende, vraagde ik hem wat hy nu van de *Zuidlands* ontdekkers gehoord en vernoomen had? Hy zeide dat sijn voorzegginge was waar geworden, dat zy zonder iets uitgeregt te hebben, het *Zuidland* hadden verlaaten. Ik vraagden waarom? Hy antwoorde, om dat zy goede Zee-luiden waaren, zonder meer, zy konden de kusten als goede Zee-luiden vinden, zonder meer uit te rigten.

Vooreerst: *Dampier*, dat een Man is in de Zee-manschap schrander en zeer opmerkende, vergisten hem hier zeer kragtig. Hoort toe. Hy kwam aan 't *Zuidland*, hebbende gebrek van waater, dat hy daar ook niet bekoomen konde, hy zag een *Zuidlander*, dien hy wilde vangen; dog hem dat mislukkende, kwaamen daags daar aan agt

of

of tien *Zuidlanders*, daar hy een Man met een houwer op afzond, die het te kwaad krijgende, schoot *Dampier* een *Zuidlander* onder de voet, en moest doen zonder waater weeder vertrekken. Dit was nu wel op sijn Zee-mans, of op sijn Soldaats gehandeld; maar niet om waater te krijgen, of om het Land inwendig te ontdekken. Ziet in plaats van een *Zuidlander* te vangen, moest hy twee digte Tee-bossen met Spaanse wijn gevuld hebben, en daar nog aanhangen, een Lindje, Schelletje, Belletje, Kettingtje Koraalen, of een Spiegeltje, of wat anders. Hebbende de van verre staande *Zuidlanders* een teeken gegeeven van te blijven staan, dan moest een man alleen uittreedende, zulk een met Spaanse wijn gevulde, en vorder toegetaakelde Tee-busse, tussen de *Engelsen* en *Zuidlanders* (als een geschenk) neergezet hebben, dan een *Zuidlander* gewenkt, geroepen, of geweesen, dat hy dat zoude haalen, dit geschiedende, en de Matroos weer naa sijn Volk keerende, dan zoude een *Zuidlander* die Tee-bus immers haalen, en die by sijn gezelschap brengen

Dampier dat ziende, moeste haar dan uit sijn tee-bus toegedronken hebben. De *Zuidlanders* den Spaansen wijn proevende, zoude die haar beeter gemaakt hebben als zil-

tig

tig waater, daar op moest *Dampier* weer een man gezonden hebben half weg, met een a twee pijpen Tabak, die weeder een *Zuid-lander* konde uitgewenkt hebben, om te zien, of hy als de *Noorder-Americanen* met hem de vrede *Calumet* wilde rooken en dansſen &c.

En op honderd andere manieren konde *Dampier* vrede en waater van de *Zuidlanders* bekoomen hebben. Hy kon aan de *Zuid-landers* laaten zien, goud, ſilver, geſteenten, ſtoffen &c. of andere zaaken, of koopmanſchappen. Indien zy dat kenden, zoo was van drie zaaken eene waar, als eerſt hun Land moeſt dat voortbrengen, of zy hadden buittenlandſen handel, of het was uit een gebleeven Schip daar gekoomen. Daar *Dampier* ſijn zaaken dan moeſte naa geſchikt hebben. Hier uit kond gy zien dat deeſe ontdekkingen niet tot de Zee-manſchap behoord, maar een geheele andere grond en ſtudie moeten hebben.

Belangende nu de *Vlaamink*, ik heb menſchen zelf geſproken, die met hem daarwaarts zijn geweeſt. Welke my verhaalden, dat ik in het gedrukte Journaal niet en vinde aangeteekend; te weeten, dat doen dien kloeken Zee-man de kuſt van 't *Zuydland* aan deed (dat wel een minder konde gedaan

daan hebben) dat hy zoo verheugd was, dat hy, om sijn blijdschap te betoonen, sijn Schut rondom los brande, vuur-pijlen opschoot, en vuur-werken liet aansteeken.

Welke de *Zuidlanders* zodaanig verschrikten, dat zy geen een mensch konden te zien of te spreeken krijgen. Dog zy kreegen nog eenige swarte Swaanen, welke zy den Gouverneur van *Batavia* vereerden, die de zelve zeer gunstig ontfing. Had nu de *Vlamink* geweeten wat wonderen hy met sijn blixemend en donderend Buskruid konde gedaan hebben, hy had dat zoo ligt niet doen sien en hooren aan de *Zuidlanders*.

Dien Zeeman had niet gedagt wat diensten het bussekruid gedaan had aan *Fransisco Ybarra*, die door kunstjes en bussekruid, een groote schat vergaarde uit de Stadt *Elyvapary*, jaa die zoo aanmerkelijk was dat *Don Villa Garcia* meest daarom de gezegde Stadt aandeed, welke was geleegen in de Provintie *Paria* in *Zuid-America*.

Die een vreemd Land wil ontdekken, daar de Menschen als wilden geen ofte weinige politie hebben, die moet voor zulke Menschen schroomelijke, en wonderlijke Miraculen konnen doen, op zijn tijd en plaats, want die maaken hem zoo aansienlijk, als eene die door valsche Miraculen een nieuwe

nieuwe Religie zoude willen bevestigen. Ziet in de Print-verbeelding op de titul, daar is by my een grimmigen Leeuw, een Slang, Vos, en Aap. Deeze natuiren, moet een Land-ontdekker hem konnen eigen maaken, en hem als *Thetis* konnen veranderen, hem na den tijd voegen. Maar een vreemd Land aandoende, daar de Inwoonders naa goede wetten, en zeeden leeven, daar moetmen anders handelen. Het koomen van eene van mijne Kooplieden, beletten ons verder van deese zaaken te spreeken.

Wy bleeven nog twee daagen by malkanderen tot Amsterdam, als wanneer mijn Vriend weeder moest vertrekken, naar zijn huis. Ik beloofden hem een dag verhaal in mijn aanstaande Reis te schryven, en voornaamelijk yets van de *Philippijnen* te zullen opstellen, en overzenden, indien ik daarwaarts trok. Dus scheiden wy als goede Vrienden van een, wenschende malkander al wat wenschelijk was.

Ik vertrok naa twaalf daagen naa't *Texel*, aan boord van een Spaans-vaarder, daar mijn Patroonen deel aan hadden, zoo wel aan 't Schip als aan de Laading. Wy laagen in *Texel* nog dertien daagen, eer dat de wind goed waayde, en wy in Zee raakten. Ik nam in die tijd geleegendheid, om de *Texel-*

stroom,

ſtroom, deſſelfs Stranden, en Hoofden met aandagt te beſien, te meer om dat men my zeyde dat de *Texel-ſtroom* hoe langer hoe grooter, ofte wijder wierd, dat my dagte dat zeer ſchaadelijk konde zijn voor *Noord-en Zuid-Holland*, voor *Uitregt* en *Gelderland*, zoo wel als voor *Overyſſel* als *Vriesland*. Dat men in die zaake indien het moogelijk was, hehoorde te voorſien. En dat men zorge behoorde te draagen, dat de Zee-gaaten niet grooter, en de Eylanden in de *Zuyder-Zee*, *Urk*, en *Enſt* niet kleinder wierden.

Ik ſprak ſomtijts met eenige Loodſen over deeze zaak, welke in 't gemeen dat ondoenlijk oordeelden, en nog zoo veel te zwaarder als het *Texel-ſtroom* wijder word. Ik ſchreef dit alles nog uit *Texel* aan mijn Vriend, ten einde hy daar voordeel uit mogte trekken, om dat hy veel zijn werk maakte van nieuwe vindingen, zoo van zulke als van andere zaaken, dat ik van hem gehoord en geſien had.

Hy zond my voort een antwoord met een Vis-kaag wederom, met ſtellingen, die hy my ſchreef uitgevonden te hebben, maar wilde die nog om reeden niet bekend maaken, maar dat hy op ſijn tijd, als het hem goed dagte, die zoude demonſtreeren, goed of geen geld.

Sijne

Sijne stellingen waaren waarelijk goed; maar sijne demonstratien heb ik niet gesien, zoo dat daar van niets kan oordeelen.

Sijne stellingen luiden van woord tot woord als volgd.

Stellingen welke den Persoon . . . . . . meend te konnen demonstreeren, en daar door te toonen, dat veele en swaare kosten konnen verminderd worden, van die jaarlijks tot behoudinge van de *Noord-hollandsche kust*, en Hoofden in de *Texel-stroom* worden besteed.

Daar toe zal ik het volgende demonstreeren, op conditien goed, of geen geld.

1. *Hoe een van onderen gebrooken Hooft kan hersteld worden, daar men niet heyen kan.*
2. *Hoe men andere beschadigde Hoofden herstellen moet.*
3. *Hoe men een Hoofd kan ondersoeken, en regt weten wat daar aan schort.*
4. *Door weinig ondersoecken te ondervinden, of het mogelijk is in de Texel-stroom Land te winnen, en te konnen behouden, dan of men verliesen moet.*
5. *Dat men weeten kan met alle winden, op welke plaatsen aan de strand, en welke hoofden het meeste lijden moeten. Te toonen hoe zulks voor te koomen is met de minste kosten.*

6. *Als*

6. *Als ook dat men toonen kan, wanneer een nieuwe bouwinge van eenige werken, of verbeeteringe van eenige oude in Texel zullen gemaakt worden, wat kragt of uitwerkinge die konnen of moeten hebben eer men die boud.*
7. *Dat het ook klaar kan aangetoond worden, welk fatzoen en maakzel van hoofden het beste, noodzaakelijkste, en profitabelste zijn.*
8. *Als meede op welke plaatsen men de stroom van het strand zoude konnen weeren, dan of zulks onmoogelijk is.*
9. *Te toonen, de voornaamste werktuigen die tot het bovenstaande uit te voeren, bekwaam zijn.*

Ik deese geleesen hebbende, oordeelden die zeer dienstig voor den Lande, en wanneer mijn Vriend die tot genoegen konde demonstreeren, dan kon hy daar een goede somme meede winnen. Ik schreef derhalven aan hem, dat hy daar meede voort zoude vaaren; dog kreeg tot antwoord, dat hy geen vrienden had in de Regeeringe, maar dat hy dit alles mechanice konde demonstreeren en uitvoeren, goed of geen geld.

Ik raakten na dertien daagen leggens in 't *Texel*, van daar in Zee, en na seventien daagen zeilens in de Bay van *Kadix*. Alwaar ik van

mijn ouden Patroon zeer minlijk wierde ontfangen.

Ik reisden verscheide maalen heen en weeder van *Kadix* na *Sivilia*, om over mijn aanstaande reise iets vast te stellen.

Naa veele overweegingen beslooten wy, dat ik naa *Kartagena*, van daar naa *Porto Bello*, en verder na *Panama*, en zoo my het goed dagte naa de *Philippijnen* te gaan, met veele Koopmanschappen. Ik zoude nu een groote part in deeze Negotie hebben, alles naa mijn eigen sin bestieren en behandelen, mits beloovende, dat ik op mijn reise niet zoude trouwen. Alle Negotie op *America* van mijn beide Patroonen, daar ik nu ook deel in had, bestierden ik op haare Kantooren.

In 't Jaar 1698. was alles klaar, onze goederen ingescheept in het Schip *Buen Jesus*, dat eerst op *Kartagena* moest lossen.

Ik, na dat op alles order gesteld had, hield met mijn beide Patroonen en haare vrienden, met nog eenige Kooplieden die ook op *America* handelden, een vrolijk afscheidmaal, daar wy louter ons verheugden. Daags daar aan nam ik mijn afscheid van alle mijne goede bekende, en kwam naa drie daagen aan boord, daar van den Kapitein *Don Rodrigues de Paita*, en verdere Officieren wel wierd ontfangen.

Wy

Wy raakten naa weinig daagen in Zee en behouden tot *Kartagena*. Hier vond ik een verwarde ſtaat op ons Komtoir, om dat den Boekhouder of onzen directeur aldaar overleeden was; daarom had ik veel werk om alles weeder in order te brengen, en eenige pleidoyen die daar door kwaamen te rijſen, voort te zetten. Dat niet minder als in tien maanden wierd afgedaan.

Het Komtoir weeder met een braaf Man voorzien hebbende, vertrok ik naa *Porte Bello*. Daar ook eenigen tijd moeſte blijven, eer dat ik naa *Panama* konde vertrekken. Dog alles weeder tot een goeden ſtaat gebragt hebbende, begon ik mijn Inlandſchen handel, als voor deeſen, meeſttijds tuſſchen *Porto Bello* en *Panama* reiſende, alwaar groote winſten deed, want alle Jaaren zond ik merkelijke zaaken over, en weer andere Koopmanſchappen ontfangende, was ik altijd zeer yverig, tot in het Jaar 1702. als wanneer ik tot *Panama* zijnde, vond daar een Schip van de Provincie *Mexico* dat op de *Philippijnen* bevragt was. Ik had een Komtoir tot *Panama* toegeſteld, daar ik twee knegten hield, ik nam uit het zelve tien duizend ſtukken van agten in baar geld, en beſloot daar meede naa de *Philippijnen* te gaan, om daar *Chineeſe* en *Japonſe* waaren te koo-

 pen

pen ; mijn Komtoir zond ik met de twee knegten naa *Porto Bello*, waar van eerlang tijding kreeg dat wel gearriveerd waaren.

Ik heb in mijn voorgaande verhaal geen dag-regifter gehouden van dag tot dag, en meen in dit volgende dat ook niet te doen, alzoo mijn oogmerk maar is, aan mijn Vriend bekend te maaken, wat ik (by geluk of ongeluk in 't Zuidland koomende) gehoord en gesien heb. Laatende alle die voor my daar van geschreeven hebben, in haar geheel, elk zijn geloof en oordeel vry stellende, dat my niet kan scheelen. Als ik mijn Vriend zijn vermaak voldoe, en hy dit met een goed herte van my aanneemd.

Wannneer onzen Kapitein alles klaar had, gaf hy ordre, om des anderen daags 's morgens t' zeil te gaan, alle man moest aan boord, en kwaamen nog eenige vrienden ons aan boord bezoeken, die, naa dat in de kajuit wel getracteert waaren, des avonds weer naa Land voeren, met ons alle een hertelijke vaar-wel en behouden reis te wenschen.

Den volgenden morgen met den dag was 't anker op, wy raakten onder zeil, onze koers West stellende, dat met goed, en weinig kwaad weer zoo al heen liep, tot wy naa seeven-en-veertig daagen, het Eiland *S. Pedro* aandeeden, dat ruim tien graaden be-

benoorden de Midlijn leid, hier kreegen wy goede ververzing, zoo van waater, vee, als vrugten en ook eenige vis. Hier laagen wy elf daagen om ons te ververssen, en uit te rusten.

Wy gingen van *St. Pedro* met moy weeder onder zeil, dog naa vier daagen zeilens kreegen de wind uit den N. W. de lucht betrok, en begon hert te regenen, met een zwaare donderbuy. Onse boovenzeylen wierden straks ingenoomen en beslaagen. De Zee ging Heemel-hoog, de wind nam hand over hand zoo toe, dat wy 't voor de wind moesten af laaten loopen, als wanneer de wind tot in 't N. liep, en eeven hart bulderde.

Hoe nu het Beeld van *S. Jago* voor den dag moest, en wat zaaken onsen Priester daar meede aanving, komt hier niet te pas om te verhaalen, dog *S. Jago* wilde geen mirakul doen; de wind wierd hoe langer hoe harder. Nu liepen wy eens Zuiden, dan eens Z. Z. W. of wat Westelijker, hebbende altijd een betrokken lugt. Dit weer bleef ons neegen daagen by, daarom konden onse Stuurluiden niet weeten waar wy waaren; de meeste vreeze was dat wy des nagts by duister op het een of ander Land konden vervallen. Ik dagt wel veel maalen, og! was ik weer tot *Panama*. Den tienden nagt bedaarden het

weer, en zaagen met den morgenstond eenige Sterren en Land aan Stuurboord, ses mijl van ons, daar wy naa toe hielden. De lugt betrok weer, zoo dat wy geen hoogte konden neemen, dog bereikten des agtermiddags een schoone Haaven, waar in een lustige Rivier haar ontlaste, hier vonden wy goede Ankergrond. Elk was blijde, en ik niet bedroefd. Hier wierd goede wagt gehouden, en de geheele nagt een Man in de groote, en een Man in de Fokke-mars op de uitkijk. Elk verlangden om 't zeerste na den dag. Des morgens als 't ligt op daagde, vertoonde hem aan ons een zeer lustige Lands-douwe, zaagen veele Vogelen aan land, en ook veel Vis om ons Schip van verscheiden zoorten. In den raad wierd besloten, dat men met de Boot dertien wel-gewaapende Mannen aan Land zou zetten, om het Land te ontdekken, of het vast Land, of een Eiland waar, en of het bewoond was of niet &c. Zy zouden beschuit voor twee daagen meede neemen. Ondertusschen zou men met de Boot en Sloep, met onse kleine zeegen, aan strand gaan vissen, terwijl vijf-en-twintig wel-gewaapende Mannen de Vissers zouden dekken.

Onze dertien Man aan Land gebragt hebbende, marcheerden zy Landwaard in, naa een

een Berg die naa giffinge vier of vijf uuren gaans van 't ſtrand was, doende zig geheel groen en zeer cierlijk op.

Wy gingen terwijl aan 't Viſſen, met Sloep en Boot, altijd wel op onze hoede zijnde, zoo met Schidwagten uit te zetten, als anders. Wy vongen in drie trekken een geheele Scheeps-zood, daar wy alle genoeg aan te eeten hadden. Hier zag ik verſcheide vreemde ſlag van Viſſchen, die wy niet en kenden, waar onder ook waaren *Baarſen*, *Aalen*, *Snoeken*, en *Salmen*, waar meede al het Scheepsvolk haar zeer vrolijk maakten; en wierd beſlooten den volgenden dag weeder te viſſchen, dat ook met de zelve uitſlag geſchiede.

Het vierde glas in de agtermiddags-wagt kwam ons uitgeſonden Volk weederom aan ſtrand, die wy zeer haaſt aan boord haalden. Welke zeiden, op den Berg geweeſt te zijn, maar hadden geen Steeden, Huiſen, nog Menſchen geſien; maar dat egter meenden een ſtompen Tooren geſien te hebben, zoo verre het oog bereiken konde, dog zonder zeekerheid, alzoo van geen verrekijker voorſien waaren. Wy maakten ons weeder vrolijk met de Vis.

Het weer helderde op, en wierd in de Raad beſlooten, dat ik des aankoomende

morgens, met wel gewaapende vier-en-twintig mannen dien gezeiden tooren zoude zoo moogelijk was, ontdekken, alle de manschap had in den Oorlog gediend, en zouden in cas van attacque door een oud ervaaren Sargeant gecommandeerd worden; my was de ontdekking en Commande daar toe aanvertroud. Dog des morgens zeer heldere Sonneschijn zijnde, wierd belast onse reis tot des agtermiddaags te staaken, zoo lang tot onse Stuurluiden de hoogte genoomen hadden; het welk des middags geschiede, en bevonden dat wy waaren regt onder *Tropicus Capricorni*, dat is drie-en-twintig en een halve graad byzuiden de Middellijn, op de lengte van hondert vier-en-seeventig graaden, reekenende den eersten Meridiaan door de *Pico op Tereniffa*. Hier uit wierd beslooten, dat wy aan, of ontrent het *Zuidland* moesten weesen.

VIERDE

VIERDE HOOFDSTUK.

Ontdekkers van het Land, uitgezonden; toerusting van den Schryver. Ontdekken een Stadt. Spreeken Volk. Komt in de Stadt Taloujaël. Drinkt Akalou. Het Eiland werd Krinke Kesmes genaamt. Bediening. van den Garbon. Allerley Europische en Asiatische Taalen op Krinke Kesmes bekent. De Garbon belast den Schryver alles aan te teekenen.

NA het middagmaal wierden alle die tot deese togt uitgekoosen waaren, boven geroepen, en elk een Tas als een Handgranadiers-tas op zijd gehangen, waar in ses pond Bischuit, nevens, Kruid en Lood, meede wierd ons gelangd elk een Snaphaan, en Scheeps-houwer, met twee vaadem Lont om 't lijf, om daags vuur te hebben tot te rooken. My wierde door een Slaaf mijn provisie naagedraagen.

Dog op den raad van mijn ouden Vriend, voerden ik voor my zelf meede een kleine leederen weide-tas, in drie deelen verdeeld, welke ik altijd wanneer ik aan Land ging, om Kusten of Landen te besien, met een

platte leederen riem over mijn regter schouder onder mijn rok droeg. Hier in had hy my geraaden altijd te draagen in een wel toegebonden blaase, een kooperen doosje ad agtien a twintig stuivers, daar in is een Compasje, Brandglas, en Spiegeltje, dit zoude ik leggen in een silver Beekertje met een deksel; in een ander blaas zoude ik een kooperen doosje hebben, dat men aan beide zijden kan op doen, aan de eene zijde met tontel gevuld, in de andere zijde een langwerpig vuurslag, drie vuursteenen, een stukje swaavel, om altijd swaavelstok te konnen maaken, neevens vijf a ses swaavelstokken, wat bindgaaren, met ses a seeven spijkers; in de derde verdeeling van mijn tas moest ik hebben een verrekijker, nevens drie a vier bisschuiten, met een flesjen van blik vol Brandewijn. Op mijn wandelstok in plaats van een knoop had ik een knap handbijltje, daar agter een haamer aan was. Verstaat dat ik met deese montuire niet aan Land ging daar Steeden of Dorpen waaren, wand dan liet ik mijn Weitas te Scheep, dog mijn handbijl was altijd mijn wandelstok.

Wy gingen naa 't schaffen aan Land, van alles wat dienen kon zeer wel voorsien, vijfen-twintig man sterk, nevens drie Slaaven die nog eenige noodzaakelijkheid droegen.

Wy

Wy marcheerden ook W. aan tot op den gezegden Berg, die geheel met Boomen beset was van veerderley zoorte, wy gingen den Berg over, al naa 't W. omtrent twee unren, tot dat hy naa 't W. daalden. Wy om door 't vuur niet verraaden of verspied te worden, keerden een half uur weer Boswaard in, waar wy een goed vuur maakten, daar rondom gingen zitten, en goede Schildwagten uitzetten. Onse Slaaf droeg een bijle meede, die ons zoo wel als mijn handbijl en houwers te pas kwam.

Nu deed het ingewand van mijn kleine Weitas al dienst, want hier kon ik terstond swaavelstok maaken, dat ons wel kwam, op mijn compasje waaren wy door 't Bos gemakt, van mijn verrekijker hadden wy goede verwagting &c.

Hier rusten wy deesen nagt op goede bedden van takken, by een goed vuur, wy vernaamen geen onraad, wy waaren nu ses uuren gaans van onse Scheepen. In den morgenstond gaf ik order, dat niemand zou schieten buiten mijn last, om niet ontdekt te worden. Den stompen tooren die daags te vooren gesien was, vernaamen wy niet. Wy trokken den Berg neederwaarts, daar een schoon Bosch stond, naa drie uuren gaans kwaamen wy ten einde en door het zelve, aan

aan een groote Vlakte met goed gras bewassen, met Rivieren doorstroomd; dit dal had rondom hooge Bergen, alle met Bosschen beset, dat een zeer vermaakelijk gesigte was. Wy setten ons op de rivierkant om te rusten, en te eeten. Hier een uur vertoefd hebbende, besloten wy naa en op den hoogsten berg te trekken, die N. W. van ons lag. Wy kwamen aan den voet van den Berg weeder in een Bosch, naa vier uuren gegaan te hebben. Het was nu ruim middag, wy hadden nu al seeven uuren gemarcheerd, en eenige begonden moede te worden, wy besloten dien dag daar te blijven, en des avonts, een half uur N. W. aan, in 't Bosch, den berg op te marcheren, en daar onze Leeger-plaats te maaken, om den aankoomende nagt daar te rusten. Wy zaagen Boschwaard in eenige Verkens, Herten, Bokken, en eenige dieren die wy niet en kenden, als ook verscheiden groote Slangen. Wy lieten die alle gaan, om dat wy niet wilden schieten, waar door wy ligt ons zelven ontdekken konden, of de Inwoonders vervaart of toornig zouden hebben konnen maaken.

Wy zaagen ook verscheide Vogelen van veel'erley zoort, en onder andere twee groote als Reigers, die hoog in de lugt vogten, dat

dat wel een half uur duurde, en ons groot vermaak toebragt.

Ten vijf uuren marcheerden wy een half uur Boschwaard in den Berg op, daar wy by daag op de kant van een rivier ons Leegerplaats uitgekoosen hadden, wy maakten voort vuur, en hieuwen takken tot onse bedden. Hier waaren wy nu dertien en een half uur van ons Schip, wy resolveerden om nog eenmaal zoo verre Landwaard in te marcheeren, en dan niet vindende, weer naa Boord te keeren. Ik zetten drie schildwagten uit, en liet nog ontrent een half uur gaans om ons leeger-plaats recognosceren, dog deese bragten niet nieus, als dat zy veel Wild hadden gesien, zoo bekend als onbekend. Naa 't schaffen een pijp gerookt hebbende, stelden ik order op de schildwagten, die alle half uuren zouden afgelost worden, daar meede wy ons te rust leiden, en sliepen gerust tot aan den daageraad, naa 't gebed gedaan was, kreeg elk een klein soopje, van dat onse Slaaven meede droegen. Wy marcheerden den berg op in anderhalf uir. Wy trokken door dit Bosch al N. W. aan, een uur lang, als wanneer wy op desselfs hoogste waaren, hier hielden wy halte, en keeken sneedig uit, zaagen regt W. van ons een zeer witte klip, ik mijn verrekij-

ker krijgende, zag zoo my dagt een stuk van een stompe witte Tooren, op of agter de klip, mijn verrekijker ging rond, elk was nieusgierig, dog wy konden niet daar van besluiten, om dat de distantie te verre was. Wy rookten eens, en besloten in het naaste Bosch onse nagtrust te houden, wy trokken den berg af, de valeye door, tot in het bosch, daar wy vijf uuren over doende waaren. Nu in 't bosch weesende, konden wy de witte klip of heuvel niet zien.

Naa zulke sterke marschen begonden eenige over haar voeten te klaagen. Wierde gereso lveerd, deesen dag en den aankoomenden nagt hier te rusten. Hier rustende by een kleine rivier die uit het Westen kwam, besloten wy dat eene onzer Slaaven, den aankoomenden morgen goed tijd de Rivier zoude langs gaan zoo hy konde, tot aan desselfs oorspronk, en zoo hem die tot buiten het Bosch bragt, en hy de witte klip konde begaan, dat hy daar zoude opklimmen, wel gedaurig toesiende aan alle kanten of hy ook menschen zag, indien hy menschen zag, zou hy voort boschwaard in vlugten, en de rivier langs weer by ons koomen; deesen Slaaf hiete *Pedro Rasso*, hy was een goede vlijtige en getrouwe Slaaf. Ik gaf hem wat Tabak, een pijp, en een stuk brandende

lont,

lont, met wat Bischuit, beloovende hem nog een soopjen op morgen. Hy zeide dat niet moede was, dat wel voort wilde gaan, maar verzogt een houwer meede te neemen, dat hem toegestaan wierd. Ik gaf hem een soopje, daar meede teeg *Pedro Rasso* te gang. Onse drie Slaaven droegen elk een korf met Arrak, en Tabak, een met wat Oli, Brood en Zout, de derde had Kruid en Loot.

Ik had in mijn Weitas ook altijd een doosje met seemele, en daar in vishoeken. Wy om tijdverdrijf maakten Lijnen of Snoeren van bindgaaren, daar hoeken aan doende met wat spek, vongen een braave zoode, dog konden die niet kooken, maar braaden die aan houten speeten, en draaiden eenige voor 't vuur aan bindgaarens, tot zy gaar waren, wy aaten die met goede smaak. Des nagts sliepen wy gerust, en des morgens vingen wy weeder een zoode, zommige van ons visten, andere maakten die schoon, voorts wierden die gebraaden, en straks op gegeeten. Mijn horologie stond nu op tien uuren, wanneer onzen *Pedro* als verbaasd tot ons kwam loopen, roepende van verre al, een Stadt! een Stadt! een Stadt!

Wy alle op in een ronde kring, waaren nieusgierig hem te hooren, maar hy hijgden door zijn herd loopen zoodaanig, dat niet konde

konde spreeken, ik deed hem aanstonts neederzitten, en een soopjen geeven, als wanneer hy wat bedaarde, en begon dus te spreeken. Ik ging gister deeze revier langs, die bragt my aan de witte klip, daar zy haar oorspronk uit neemd; ik klom de klip op, en zag een Stadt zoo my dogt, het was al vry duister, ik ging in 't gras neer sitten om een weinig te rusten, als wanneer het nog duisterder wierd, (want de Maan was nog niet op) doen zag ik veele ligten, ook veele die haar beweegden, als of 'er Menschen met ligt over straat gingen, ik dit gesien hebbende, vertrok weer in 't Bosch, daar ik my onder een grooten Boom te slaapen leide; de Maan ging op, ik weer op de klip, dog kon doen niet zien, ik weer Boschwaard in, en verlangde zeer naa den morgen, als wanneer ik met den daageraad weer op de Klip klom, hier bleef ik zitten tot de Zon op gong, doen kon ik de Stadt zeer wel zien, daar zijn verscheyde Toorens, alle booven stomp of plat, veele groote en kleine Huissen, ook booven plat, deese zijn alle van steen geboudt. Aan de Oost-zijde van de Stadt zag ik een breede weg, daar over passeerden veele Menschen met Beesten. Ik weer van de klip, at mijn Bischuit, wagte nog een uur, keek nog eens van de klip, als ik een Man

my

my zag naaderen, dies ik vertrok, en ben nu hier gekoomen. Wy besloοten naar lang raad gepleegd te hebben, naa de witte Klip toe te gaan, en te zien hoe men't maaken zouw; zoo gezeid, zoo gedaan, wy verzaagen onse Roers, en *Pedro* vooraan, trokken voort, nu was't elf uuren, ten twee uuren waaren wy uit het Bosch, en te half drie op de Klip, nu waaren wy vier-en-twintig en een half uur van ons Schip op mijn horologie gegaan, en drie en een halve dag van't Schip geweest. Wy op de Klip koomende, vonden deselve met gras bewossen, gingen zitten en rookten eens, en verwonderden ons alle over de goede gezigten daar om heen, wy waaren nu nog een half uur van de Stadt, en konden van hier de Stadt vlak zien, dog door mijn verrekijker nog beeter, met groot vermaak. Wy zaagen (als *Pedro* gezegt had) Toorens, groote en kleine gebouwen, alle booven plat, en van steen geboud.

Hier zittende, hielden wy raad wat te doen, of naa de Stadt te gaan, of weer naa't Schip te keeren, en onze ontdekking aan boord bekend te maaken.

Maar terwijl wy naa de Stadt ziende, met malkander spraaken, zag eene van ons om, die met een schreeuw riep over al!

over al! terstond was elk met zijn roer op, en waaren terstond vijf geleeden, elk van vijf man gemaakt, want elk wist zijn plaats, waar hy weezen moest; hier stonden agtien of twintig Menschen by ons, dog zonder geweer.

Zy ons zoo haastig, als verbaasd ziende op rijzen, begonden te lacchen, en wy, om dat zy geen geweer hadden bedaarden haast.

Onder mijn Volk was een *Arabiër*, die meede volmaakt *Turks*, en ook *Persiaans* sprak, ik sprak *Hollands*, *Spaans*, en *Indiaans*. Ik belasten onsen *Arabier*, *Zelein* geheeten, dat hy haar zoude aanspreeken, en haar vraagen, in wat Land wy waaren, hoe de Stadt genaamd was die voor ons lag. Hy vraagde dat in *Arabis*, *Persiaans*, en *Turks*, dog niemant antwoorde.

Deese Inwoonders bezaagen ons met groote opmerkinge, niemand van haar sprak een woord. Ik die de troep commandeerde, had een blaeuwe pluim op mijn hoed, een van haar trad naa my toe, hy groeten my met een buiging, en zag naa de pluim, en scheen daar van als verwonderd te zijn. Ik dat merkende, nam die vliegens van mijn hoed, hem die beleefdelijk aanbiedende, dog hy weigerde die aan te neemen.

Ik verzugte, en zei teegen een Spanjaard die

die agter my ſtond, in 't Spaans, ag! konden ons deeſe menſchen verſtaan, zy ſchijnen eerlijke luiden te zijn. Daar op omhelſden my deeſen man, hy vraagde my in goed Spaans, van waar wy gekoomen waaren? van wat Volk? en wat wy hier in deeſe Landen zogten.

Ik ſprong op van vreugde! en antwoorde, wy koomen uit *Europa*, afgeſonden van de Republijk of Regeering van *Genua*, om vreemde Landen te ontdekken, met die Inwoonderen in vreede en liefde te handelen, en voor onſe medegebragte *Europiſche* waaren te ruilen, of voor geld te koopen van des lands Koopmanſchappen, die wy noodig oordeelden. Ik derfde niet zeggen dat wy *Spanjaarts* waaren, want die Landaard is in veele plaatſen niet al te wel geſien.

Den *Zuidlander* zeide, dat aanſtonts kennis van onſe komſt aan de Regeering zou doen, welke dan op alles order zouden ſtellen. Zy vertrokken, wy bleeven. Naa twee uuren kwam den Man weeder met een waagen, daar op voor ons eeten en drinken was, dat afgelaaden wierd.

Onder het aflaaden zei de Man, gylieden hebt keur, of gy te zaamen weeder naa u Schip wilt keeren, of met ons naa de Stadt gaan, beide ſtaat u vry, en u lieden zal geen leed geſchieden.

Ik verzogt een weinig tijd van beraad, dat toegestaan wierd. Het Volk in een ronde kring om my stellende, naamen raad, en wierd besllooten, dat ik met nog ses man in de Stadt zou gaan. Ik zoude by my neemen onse Quartiermeester, die lange met de *Engelsen*, en ook met de *Fransen* gevaaren had, sprak daarom goed *Engels* en *Frans*, onsen *Arabiër* sprak *Arabis*, *Turks*, en *Persiaans*, onse Ondermeester sprak *Latijn* en *Italiaans*, een Matroos die lang in *Indien* geweest had, kon goed *Maleys*, tot deese nam ik nog twee brave Soldaaten by my, ons ander Volk zoude weeder naa 't Schip keeren. Dit besluit bekent gemaakt hebbende, wierd goed gekeurt.

Den *Zuidlander* zeide, men zal u lieden Leids-mannen meede geeven, deese zullen u door een korter en beeter weg, als die is waar langs gy hier gekoomen zijt brengen, zy zullen u onderhouden en herberg doen hebben, u Schip zal gevisiteert worden, en gy, nog zy, hebben niet te vreesen, gy alle zult met vriendschap ontfangen en bejegend worden, zoo gy Schip-breukelingen zijt dan moet gy alle hier blijven, en onder ons woonen, zoo niet, zult gy weer vertrekken, zonder dat u leed of onregt zal aangedaan worden.

Nu was 't op mijn horologie vijf uuren agter-

agtermiddag. Wy gingen zitten eeten, men schaften ons in houten bakken gesooden en gebraaden Vlees en Vis, ook gekookte Rijs, neevens schoon waater om te drinken.

Naa de Maaltijd stonden wy rond, en kreegen elk ontrent een mutsje Arrak. Terstond wierde alles opgenoomen, en kwaamen drie Mannen, hebbende elk een lange witte stok in de hand, deeze stelden ons agtien Mannen in zes geleederen, de slaaven liepen daar by, zy begonden terstond voort te trekken; wy hadden geen tijd haar meer te zeggen, als, onthaald die Menschen wel. Agter haar roeden twee Mannen, hebbende elk een kistje op de zijde, aan een breede riem hangen. Wy vermoeden dat het schrijvers waaren. Wy wierden ook voort naa de Stadt gebragt, waar wy veele toekijkers vonden, elk was nieusgierig ons te zien, dog wierd haast ruim baan gemaakt, wy wierden in een braaf huis gebragt, daar wy tot onse groote verwonderinge een Taafel met Stoelen omset vonden op de Europise wijse: in de kaamer stond een Ledekant, met Bed, Deekens, en behangsel wel voorsien, aan de muur een Spiegel, en nog vier Schilderyen.

Onsen Leidsman heeten ons welkom, en zei wy zouden goedsmoets zijn, ons zou

geen kwaad weedervaaren, hy zou gaan order stellen op ons onderhoud, en wat verder te doen stond. Naa verloop van ontrent twee uuren, kwam hy weederom met drie Slaaven, die aan mijn Volk elk uitdeelden een dikke Deeken, met een houten blokjen tot een hoofdkussen, (op sijn Japans) dit was elk sijn kooy, ik kreeg last op 't leedekant te rusten.

Pen, Inkt, en Papier wierd op de taafel gelegt, en ons gezegd, dat zoo wy iets begeerden, wy dat moesten op schryven, dat aan een Slaaf geeven, die dat zoude brengen daar 't weesen moest, en onsen Leidsman zou ons den volgenden morgen komen sien.

Wy gingen sitten rooken, hebbende verscheiden discoersen onder malkander; wy eischten waater om te drinken, dog zy bragten ons kookend waater, met eenige wortelen, dit wierd getrokken als Thee, welke drank ons by uitneementheid verfristen.

Wy hadden nu drie nagten onder den blooten Heemel geslaapen, dies verlangden elk naa zijn rust, wy deeden een gebedt, en begaaven ons te kooy. Wy sliepen alle zeer gerust, tot wy des morgens met den dag door een Slaaf opgewekt wierden, die ons weederom dien warmen drank

voor-

voorzette, en daar op elk wat Arrak gaf.
Ik verlangde onsen Leids-man te zien, om uit hem te verstaan, de geleegentheid en naam van dit Land; ik wensten ook wel te weeten, de Natuure, Zeeden, en Handel der Inwoonders &c.

Een uur naa Sonnen opgang kwam onsen Leids-man tot ons, vraagende of wy wel geslaapen hadden? wy antwoorden jaa. Hy vraagden voort of wy al *Acalou* gehad hadden? wy zeiden ons was warm wortel-waater met Arrak gegeeven. Dat is goed zeide hy, zulke wortels noemt men hier *Acalou*.

Voorts vraagden ik, of het my geoorlofd was, hem te vraagen naa de geleegentheid des Lands, deese Stadt, sijn naam, naa eenige zeeden en handel der Inwoonders &c. Jaa dog zeide den Man, vraagd alles wat u beliefd, ik zal u antwoorden wat ik weet. Mijn heer zeide ik, ik wenste dan te weeten, of dit vast Land, of een Eiland is, en welke naam het draagd, hoe deese Stadt genaamt wort, hoe men u noemd, en welke u bediening is.

Dit Land dat wy bewoonen is een groot Eiland, wy noemen het in onse taale KRINKE KESMES. De Stadt daar wy in zijn hiet *Taloujaël*. Mijnen naame is *Kascha*.

Mijn bediening is *Garbon*. Het woord *Garbon* is *Opsiender* te zeggen, mijn doen is, dat ik alle straaten, steegen, weegen, bruggen, fonteinen, rivieren, &c. zoo in deese Stadt, en een half uur daar buiten moet besigtigen, al wat daar aan schort terstont doen maaken: ook zoo wanneer hier Vreemdelingen koomen, die te doen oppassen, daar van kennis aan de hooge Overigheid geeve, en haare beveelen naakoome.

Ik zeide verwonderd te zijn, dat ik hier een kaamer zag, welke op de *Europische* manier gemeubileerd was, want ik had geslaapen in een welbehangen Leedekant, op een *Europisch* Bedde met sijn toebehooren, ik zag Taafel, Stoelen, Spiegel en Schilderyen. Hoe! zeide den *Garbon*, gy zult u nog meer verwonderen, wanneer gy hoort dat hier alle *Europische* en *Asiatische* Taalen gesprooken en geleerd worden, men zal u Boeken laaten sien in het *Portugees*, *Spaans*, *Frans*, *Italiaans*, *Hoog-en Needer-duits*, *Engels &c.* Boeken in 't *Persiaans*, *Maleis*, *Sinees*, *Japans*, &c.

En nog is verbooden by straffe des doods, dat geene van onse Naatie mag buiten 's lands reisen. Wy zenden geen menschen met *Persiaansche* kleederen uit, om te weeten wat in *Europa* of *Asia* te doen is. Wy hebben alle

alle volmaakte kennis van haar Godsdienst en Zeeden, daar *zy* zoo op stoffen. De Wetten van *Moses*, de geboorte van *Christus*, de Hegeira van *Muhamet*, zijn van ons alle bekend.

Ik stond als verbaasd! en zei hoe is het mogelijk, indien geen een van u Natie mag buiten 't land reisen, dat gylieden kennis van zoo veele zaaken, in zoo verre geleegene Landen kond hebben. Ik zal 't u zeggen zei den *Garbon*, maar gy, zegt my u naam en doen eerst. Ik heete zeide ik, *Juan de Posos*, mijn Vader was uit het Dorp *Martos* in de *Sierre de Ronda*, in de Provintie van *Andalusia*, dog ik ben in *Holland* gebooren en opgevoed, ik heb mijn eigen Koopmanschap. Zoo spreekt gy dan ook *Hollands* vraagden hy. O jaa! was 't antwoord, dat is mijn Moeder-taal. Dan zal ik u by een Man brengen die met u *Hollands*, gelijk ik met u *Spaans* spreeken zal. Doen vraagden hy wat mijn doen was? Ik ben een Koopman die mijn eigen Negotie doe, ik betaale mijn vragt en kost aan den Kapitein van 't Schip, zeide ik voor de tweedemaal. Daar op hy zey, my dunkt dat gy eerlijk en nieusgierig zijt, ik zal u voldoen zoo veel ik kan. Daar staat pen, inkt, en papier, schrijft alles wat gy hoort en ziet in 't korte op, zelf onse dis-

discoursen, die gy kond, weeder te Scheep zijnde, in order brengen. De meeste reisbeschrijvingen worden uit korte opstellen gemaakt, ook veele uit de memorie, dog daarom zijn de zulke de beste niet.

VYFDE HOOFDSTUK.

Den Schryver teykend alles aan: Groote van 't Hoofd-Eiland. Hoe de Zuidlanders aan de Taalen gekoomen zijn. Twist der Geestelijken. Nieuw Geloove door Sarabassa opgestelt, en door Cham Hazi bevestigd. Esopus Rave. Twee algemeene Kloosters of Eilanden. Beschryving van 't Eiland Nemnan, en Wonvure. Van de Ziel in 't gevoelen. Of 't Zuur in 't Lichaam komt. Spreuken van hunne Godsdienst, en de Opvoeding.

OM mijne vergunning te gebruiken, nam ik pen en inkt, en begon aanstonds te schryven wat tot nu toe al gepasseerd was, en vraagde hem, hoe wy ons discours zouden beginnen? Hy antwoorde, onse *Godsdienst* en onse *Wijsheid* bestaan alle in Spreuken, die wy uit *Europische* en *Asiatische* boeken hebben uitgetrokken; van deese

deese zal ik u eenige ter hand stellen, en dan een Landbeschryving van dit ons Land met sijne kleindere Eilanden &c. Dog voor af zal ik uwe nieusgierigheid voldoen, van u te zeggen, hoe die zaaken aan ons in dit Land zijn overgebragt, en hoe wy aan onse Godsdienst gekoomen zijn.

Dit Eiland *Krinke Kesmes* met sijne onderhoorige Eilanden, zijn zeer magtig, want *Krinke Kesmes* is alleen 400. uuren gaans in sijn omtrek, want het is omtrent vierkant, en elken zijde hondert uuren gaans lang. Dit is alzoo lang bewoond geweest als *Sina*, want wy reekenen onse Koningen van twintig-duisend jaaren volgens onse Chronijken. Wy gelooven niet als de *Europers*, dat de Weereld voor vijf a ses duisend jaaren zoude geschaapen zijn, waar over zy twisten. Deese Natie aanbad in voortijden de *Sonne*, *Balone*, en haaren Koning, zonder meer andere Goden te kennen. Tot dat naa uwe reekeninge van de geboorte *Christi* duisend en dertig, als wanneer hier een Persiaansch Schip kwam te stranden, welke Schip van *Bender Abassi* of *Cambron* bevragt was na *Mecca*, met veel kostelijkheid, onder andere waaren daar op veele Boeken van verscheide Taalen en Faculteiten, gelijk als *Persiaanze*, *Maleize*, *Turkze*, *Latijnze*, *Italiaanze*, en veele andere. Ook

Ook vond men daar onder *Hebreeusche Bybels*, *Griexse Testamenten*, en *Arabische Alkorans*. En gelijk zig veele Menschen jaarlijks naa *Mecca* begeeven, den eenen uit Godvrugtigheid, den anderen om Gewin. Zoo bevonden haar in dit Schip meer dan drie honderd Menschen, zoo *Persiaanen*, *Indiaanen*, *Turken*, *Arabiërs*, daar onder ook veele Christen Slaaven, zoo *Grieken*, *Italiaanen*, *Hollanders*, &c. Het volk, met de geheele Scheeps-laading wierd geborgen, en was alles vervallen aan onsen Koning doen regeerende, *Chambazi* genaamd.

Dit was het eerste Schip dat in dit Land ooit gezien was in eenige eeuwen. Het Volk en goederen wierd tot den Koning in onse Hoofd-Stadt *Kesmes* gebragt. Den Koning deed hen by malkander bewaaren, en goede leevens onderhoud verschaffen. Hy deed sijn Wijzen uit alle Provincien t'zaamen roepen, om met haar te raadpleegen, wat men met haar zoude doen.

Daar wierd beslooten, dat alle die eene taal verstonden by malkander zouden blijven; dog den Koning met sijne Wijzen konden niet eene verstaan, dies kreeg men de Boeken, en liet Man voor Man daar in leesen, hier onder waaren veele gauwe *Arabiërs*, die dit merkten, dies zogten zy daar eenige *Arabische*

bische Boeken, en *Alcorans* uit, klopten op haar Borst, en wijsende naa den Heemel, als willende te kennen geeven, dat dit haar Wet-boek was, men leyde al de *Arabische* boeken by de *Arabiërs*, zoo ook de *Maleijers*, *Persiaanen* &c. Doen moest Man voor Man weeder leesen, en ook schryven, die dat wel konden, wierden een Rok met een roode Mouwe aangetrokken, en een roode Muts op haar hoofd geset, al de geene welke niet Leesen, en Schrijven konden, kreegen een Rok met eene blaauwe Mouwe, en een blaauwe Muts op.

Voorts besloot den Koning, en sijn Wijsen raad, dat men de *Arabiërs* zoude ter hand stellen twaalf gaauwe Jongelingen, die onse Land-taal wel Leesen en Schryven konden, deese zouden in een beslooten Huis de *Arabische* taal leeren verstaan, Spreeken, Leesen, en Schrijven, deese gaauwe *Arabiers* met haar *Arabische* Boeken wierden gesonden naa de Stadt *Araso*, alwaar haar twaalf Jongelingen aan bevoolen wierden. Zoo zouden de *Persiaanen* ses Jongelingen de *Persiaansche* taal in de Stadt *Tenbar* onderwijsen; de *Turken* moesten het selve doen in de Stadt *Sannasa*. Vier Joodsche *Rabbijnen* kreegen last in de Stadt *Jitdu* ses Jongelingen de *Hebreeusche* taal te leeren. De *Indiaanen* kree-

kreegen ook ses Jongelingen om het *Maleis-* te verstaan, in de Stadt *Raima.* Onder de Slaaven waaren vijf geleerde *Grieken*, vier gaauwe *Italiaanen*, en drie sneedige *Hollanders*; deese kreegen ook elk ses Jongelingen, de *Grieken* moesten naa de Stadt *Palotata*, de *Italiaanen* naa de Stadt *Valdapa*, en de *Hollanders* naa de Stadt *Aminasta*.

Maar wat geschiede? naa twee jaaren, wanneer den Kooning sijn grooten Raad weer vergaaderde, beval hy dat men de Jongelingen ondervraagen zoude, en zien hoe verre zy in de Taalen gevorderd waaren. De *Arabiers*, *Persiaanen*, en *Turken* kwaamen eerst voor den dag, en wierd bevonden, dat elk zijne Taal Verstond, wel Sprak, Leesen en Schryven kon: want zy hadden den *Alkoran* in onse Taale overgeset; maar de *Persiaansche*, *Turksche*, en *Arabische* Studenten raakten voort in 't dispuit over haar geloof; zy hadden met de Taal ook het *Mahametaans* geloof aangenoomen. Zoo hadden ook de *Jooden* en *Christenen* gedaan. Den Koning deed al de overgesette Boeken visiteeren, en neerstig doorsien. Dat haar het beste van allen behaagde, was het *Nieuwe Testament der Christenen*; maar dat geheel in sijn Land in te voeren, wierd afgekeurd, zoo om geen te grooten opschudding

te

te maaken, als om dat de *Grieken*, *Italiaanen*, en *Hollanders* het ook niet eens konden worden. Den Koning dan raad houdende wat men doen zou, zoo ſtond den ouden Philoſoof *Sarabaſa* op, die in dit Land weinig minder als *Confucius* in *Sina* agting had. Welke zeide met believen van den Koning, ik heb daar in dat *Chriſten-Boek* twee Goddelijke Spreuken gevonden; de eene zeid, *Hebt God lief booven al, en u naaſten als u zelven*; de andere luid aldus, *geeft Gode dat God is, en den Keiſer dat des Keiſers is.* Hier in is alles begreepen, wat tot geluk van een Koning, het Volk, en een Land ſtrekken kan.

Dit zou men in bedenking neemen. En wierd beſlooten, dat men een groote algemeene Kerk zou bouwen, en daar in zoo veele Prædikſtoelen ſtellen, als 'er nieuwe Secten waaren, hier zou geprædikt en gediſputeerd worden, welk geloof het beſte was voor den Koning en deeſe Natie.

Maar, in plaats van diſputeeren en malkander te onderrigten, kwam het altijd op kyven en ſchelden uit. Elk ſchreeuwde dat hy ſijn Wetboek van God had. Elk ſcheen zorg voor ſijn zaaligheid te draagen. Dus konden zy malkander niet (alleen niet) bekeeren, maar hadden over de minſte zaaken

altijd

altijd verschil; dus scheiden zy noit zonder kyven of schelden, jaa zy wierden zoo vol passien, of zy al lange den Geestelijken staat bediend hadden.

Om deese moijelijke kyvagien en scheldingen voor te koomen, wierd by elken Prædikstoel een klok gehangen, die den Prædiker of disputant zou trekken als 'er gehoor moest gegeeven worden; of dat men swijgen zou als 'er gekeeven of gescholden wierd.

Aan de Oost-zijde was de *Arabische* stoel, tusschen de *Persiaansche* en *Turksche*, om al te met tusschen beide te spreeken.

Daar teegen over aan de West-zijde, was de *Hollandsche Gereformeerde* stoel, tusschen de *Roomsche* en *Griekschе* geplaatst.

Aan de Noord-zijde, waaren de drie stoelen der *Hebreeusche Jooden*, voor de *Phariseen*, *Esseen*, en *Zaduseen*.

Teegen over de zelve aan de Zuid-zijde, waaren de stoelen der *Mooren*. Den Koning *Chamahzi* had bevoolen, dat elke Secte van elke Hoofd-religie, zig onder malkander eerst zouden verdraagen. Daar naa zouden de Hoofd-religien met malkander disputeeren.

Deese klokken, die tot een vreedig oogwit daar gehangen waaren, maakten de zaaken nog veel erger, want als een al te lange

gesprak, of keef, of schold, of vloekte, en sijn party sijn klok trok om ook gehoord te worden, dan wilde den eenen den anderen niet toegeeven, maar begonden alle gelijk te luiden, en raasden dat men hooren nog sien kon. Onder dit luiden maakten zy malkander sulke bekken toe, als de kinders die voor bullebak speelen, stampvoetende, en schuimbekkende, dat de *Turken*, *Mooren*, en *Joden* zeer aardig wisten te doen, want dat pasten geen *Christenen*.

Men ontnam haar alle de klokken wederom, om verdere ongemakken voor te koomen, en verbood haar ten dien einde het disputeeren.

Straks begonden zy teegen malkanderen te Schryven, daarop wierden haar alle haar geschreeven Boeken afgenomen, en haar het Schryven over haar gelooven verbooden; om dat het zeer klaar te sien was, dat het Schryven deeser Geestelijken, niet was uit liefde tot de Waarheid, of om malkander te bekeeren; maar elk braakte sijn haat en nijt uit; den eenen sogt den anderen te bederven, onder schijn van geestelyke liefde. Onse *Zuid-lansche* Paapen raakten meede in 't spel, zy scheenen nog arger als de anderen, en zouden liever den Staat omkeeren als iets toegeeven; jaa zy gaaven de naam van Helden aan die,

welke best schelden en tieren konden over geringe zaaken: zulke noemden zy ook Helden welke die zaaken zoo ver uit pluisden, en gevolgen uit gevolgen trokken, en dan geschil maakten over zaaken, die de gemeente niet verstond, of konde verstaan, en daarom geen poincten des geloofs waaren. De *Hollanders* waaren de vreedigste, om dat haar geloof het zagste scheen te weesen.

De Jongelingen van onse Natie, die de vreemde taalen geleerd hadden, wierden verdeeld, het land door gesonden, om eenige van onse andere Jeugd die taalen voort te leeren; met verbod op leevens straffe, aan de geene die iets van de vreemde Gods-dienst sprak of schreef.

De Vreemdelingen wierden in een groot beslooten huis gebragt (behalven de *Hollanders*,) om daar met malkander in vreede te leeven, zoo als zy op haar Schip zijnde, gedaan hadden.

Maar, zy in dit beslooten huis komende, leefden nog veel slimmer als te vooren; het bleef nu niet by kyven en schelden, maar kwamen voort tot daadelijkheid, en sloegen malkander dag en nagt, zoo gruwelijk, dat'er altijd een vervaarlijk gehuil en gekrijt wierd gehoord. De Buuren hier door haare nagtruste missende, kwamen daar over te klaagen.

Waar-

Waarom zy alle op afgeleegene Zee-kusten wierden gebannen, daar zy met andere Godloose Bandijten, haar met sober visschen moesten geneeren, voerende geen ander geweer, als houten spiessen, wordende daar geduurig van de Vliegen geplaagd. En zoo wanneer haar Nazaaten zoo vermeenigvuldigen, dat zy Landwaard in komen, daar het vrugtbaar Aardrijk ook Steeden en Dorpen draagd, dan word daar een wel-gewaapend Leeger op uitgesonden, welke somtijds agt of twaalf duisend daar van dood slaan, zoo wel Mannen, Vrouwen, als Kinderen. Heeden zijn daar nog van haare naazaaten, welke zeer armelijk, en erbarmelijk leeven, bewoonende slegs de onvrugtbaare en dorre stranden, lijdende daar by ook dikwils gebrek aan soet waater; spreekende een van allerlei taalen gemengde spraak, die wy, nog niemand konnen verstaan. Deesen hoop versonden zijnde, belaste den Koning aan sijne Wijsen, een form van Godsdienst op te stellen, waar door hy sijn Volk wel zoude konnen regeeren.

Sijn vergaaderden Raad, naa veele overweegingen, stelden den Koning de volgende gebooden voor, die maar vijf in 't getal waaren.

1. *Daar is een Almagtigen God, die Heemel*

mel en Aarde geschaapen heeft, en nog onderhoud, dien zult gy alleen aanbidden.

2. *Gy zult u Overigheden dienen, gehoorzaam zijn, geen Oproer teegen haar verwekken, haar, en uwe Ouders eeren, gewillig Schatting betaalen, en haare Vonnissen prijsen.*

3. *Gy zult elk gelijk, en regt doen.*

4. *Gy zult aan een ander niet doen, als 't geene gy begeerd dat een ander aan u zal doen.*

En naademaal alle haastige veranderingen, in een Staat of lighaam, ligt groote ontsteltenissen baaren, zoo zal het Volk dat de Son teegenwoordig aanbiddet, bevoolen worden het volgende vijfde Gebod.

5. *Gy zult den Engel Baloka, (zoo veel als Opschryver gezegt) alle morgens in het Oosten groeten, met uwe oude Priesteren, want God heeft Baloka daar in de Sonne geplaatst, om dat hy moet goede en kwaade daaden alle daagen aanteekenen.*

Dit laatste Gebod was, om dat de Priesters haar intrest en eere zouden behouden; de meeste Priesters hier in 't *Zuidland* zijn zeer gierig, en hoveerdig, en indien men haar dat benam, dan zouden zy ligt rebelleeren, al sou den Staat het onderste booven keeren.

Deese gebooden hebben wy nu nog in dit ons Land, zonder andere Ceremonien, en is het disputeeren, en schrijven over het geloove

loove op ſtraffe des doodts verbooden. Dit is wat ik u van onſen Gods-dienſt zeggen kan, dit is ons geheele Wetboek: Maar behalven dit, zoo hebben wy nog veele Spreuken, die wy zoo uit *Europiſche* als uit *Aſiatiſche* Boeken uitgetrokken hebben; dog dat zijn geen Wetten, wy leezen die voor plaiſier, en om tijdverdrijf; deeſe Spreuken handelen, van de *Gods-dienſt*, *Wijsheid*, *Liefde*, *Vriendſchap*, het *Houwlijk*, en zeer veele andere, ik zal u eenige ter hand ſtellen, die gy uitſchrijven kond.

Ik antwoorde den *Garbon*, dat ik de Spreuken zeer gaarn wilde uitſchrijven, maar datmen in *Europa*, van zulk werk ſprak als van de naakte *Rave van Eſopus*, welke van veele Vogelen, elk een veer leende, en hem ſelf daar meede opſchikkende, alſoo hy naakt was, wierd hy veel bonter dan eenig ander Vogel, waarom hy door hovaardije de andere Vogelen veragte, welke daar over toornig wordende, haalden elke Vogel zijn veeder weederom, doen wierd en bleef den hoveerdigen Raave naakt, en beſchaamd.

Wel *Juan de Poſos!* hervatten hy, als zulke dingen jemand zeide hier in 't *Zuidland*, men zou denken, dat dien zegger ons wilde wijs maaken dat wy gelooven moeſten, dat dien

Schryver zijn schriften uit zijn selver had, zonder hulp van andere Boeken, dat hier onmoogelijk word gehouden, om dat hier *niet nieuws onder de Sonne geschied.* Uit veele Boeken het beste te konnen kiesen, en dat wel te schikken, word hier in 't *Zuidland* voor Mannen-werk gehouden.

Even gelijk, als wanneer beroemde Schilders, haare Beelden van de Outheid ontleenen, die een bekwaame schikkinge geeven-de, met een goeden stand en natuurlijk colorijt, in een gereegelde perspective, met een fraye houding en konstige ordonnantie, dan word zulk een Schilderye gepreesen, en gaat alhier in 't *Zuidland* voor goed door.

Dat al onse *Zuidlandsche* Geleerden, aan elken Aucteur, die zy geleerd en geleesen hebben, 't geleerde en geleesene weederom zouden geeven, en zulks niet gebruiken mogten, wat zouden zy dan dog voortbrengen? veeltijds slegte zaaken! dan zou het *Hollands rijm van Vondel*, dat gy gister avond zeide, aan gaan.

Geleerd en Wijs schijnd een, maar 't kan voor twee verstrekken,
Veel Ongeleerde Wijs, nog meer Geleerde Gekken.

En hier in 't *Zuidland* bestaat de Geleerdheid

heid by veele menschen, niet anders als in inbeeldinge, en hovaardye; zulke laaten haar zelf dikwils ontvallen dat zy geleerd zijn, en als het tot de zaake komt, dan is daar niet minder als geleerdheid te huis. Maar het meeste daar hier de wijse *Zuidlanders* om lacchen, is, dat hier onse Geestelijken, alle Geloöven veragten, en schelden, ja vloeken, en hebben altijd zelfs strijd onder malkander, zy Preeken ons of 't gemeen de vreede aan, en verwerpen die zelf, houdende gedurig oorlog onder malkanderen. Zy zijn gewend, boven alle geloven, op de Heidenen te kyven en te schelden, zeggende, als zy jemand smaad aan willen doen, die of die, is zoo slim of Godloos als een Heiden, daar nogtans de Heidenen beeter leeven leiden als onse *Zuidlanders*, en my dunkt, van de Heidenen haalen en hebben wy onse *Zuidlandsche* wijsheid. Want wy *Zuidlanders* hebben zeer weinig verstand van ons zelven, en geen andere Boeken, als die wy, door de Schip-breeking op onse kusten bekoomen; daarom heeft den Koning *Chamhazi* bevoolen, dat men de Jeugd de Heidensche Aucteuren, (die wijser geschreeven hebben, als wy nu konnen doen) niet alleen zal leeren, maar als die tot mannelijke jaaren gekoomen, en Hooge Leeraars in haare Schoolen geworden

den zijn, en op het verstandigste geoordeelt worden, dat zy die dan voort zullen leeren aan haare Studenten, om die ook door de Heidensche Schriften, tot hooge wijsheid op te leiden.

Ag! zeide ik, onnosele *Zuidlanders*, in *Europa* gaat het heel anders toe, daar leeven wy als Christenen behooren te leeven, in liefde, vreede, en eenigheid. Dat is goed zei den *Garbon*, ik wenschten dat het hier in 't *Zuidland* meede zoo was; maar God beetert, het is hier al *interest*, *interest*, en die sijn tijd niet waar en neemd, die word voor gek verklaard. Elk zoekt sijn voordeel zoo hard als hy kan; openbaar liegen is teegen de Wet, en daarom strafbaar, maar de valsheid en leugens worden met waarheids schijn opgepronkt, en de eenvoudige daar door bedroogen, dit gaat zoo deur als het valt.

Ik vraagden, zijn hier ook Kloosters in 't Land, voor de Mannelijke en Vrouwelijke Sexen, die een Geestelijk leeven leiden, als in *Europa* zijn? Neen, zeide den *Garbon*, maar wy hebben twee algemeene Kloosters, dat zijn twee Eilanden, eene voor de Mannelijke sexe, dat wort genaamt *Poele Nemnan*, en dat van de Vrouwelijke sexe *Poele Wonvure*. Op het eerste mag geen Vrouw, en op 't tweede geen Man koomen,

men, op leevens straffe. Dit zijn twee groote, vrugtbaare, en treffelijke Eilanden, rijk van volk, en worden wel beboud en geregeerd. Beliefd gy de beschryving daar van te hebben in 't Spaans, die hebbe ik. Ik bedankten den *Garbon*, en wenschten die te copiëren, of uit te schryven, dat hy my vergunde, en behandigde my de volgende Beschryving daar van.

Beschryvinge van het Eiland NEMNAN.

Het Eiland daar zig de ongetroude Mannen op onthouden, word genaamd by ons *Poele Nemnan*, het leid aan de West-kust van dit ons hoofd Eiland *Poele Krinke Kesmes*, door een arm van de Zee een uur gaans breed afgescheiden. Het is twintig uuren lang, en elf uuren breed, heeft elf Steeden, en over de twee honderd Dorpen De Hooft-Stadt hiet als het Eiland *Nemnan*. Op dit Eiland vertrekken zig, of worden gesonden, ongetroude Mannen, en Jongelingen, zoo om te leeven, als om te leeren. Zoo een Vaader agt Kinderen had, en die niet konnende voeden, vermag hy ses van de zelve op *Poele Nemnan* te senden. Of zoo een oud Vryer, of Weedunaar, niet wel kan bestaan, en yverig is tot te Studeeren, of een goede

konst te leeren, die vervoegd hem op *Nemnan*, alwaar hy door neerstigheid en onderwijs, zijn oogmerk kan bereiken. Hier worden de arme gekleed, en elk terstond aan de studie, konsten, handwerken of landbouw &c. gesteld, elk naa zijn bekwaamheid, of tot dat geene het welk de regeering noodigst agt, jeder moet daar doen dat hem belast word, onder goede opsigt. Dus kan elk ruim zijn onderhoud winnen. Niemand mag uit dit Eiland zonder verlof vertrekken, het welk hy voor agt jaaren daar gewoond te hebben, niet bekoomen kan, ook moet hy een proef doen van dat geene waar toe hy hem begeeven heeft.

Alle die van *Nemnan* vertrekken, moeten haar in onse Hoofd-Stad *Kesmes* koomen aangeeven, en toonen Zeegel en Brief vanden Gouverneur van *Nemnan*; voor deese word haar een Goude of Silvere plaat gegeeven, daar des Konings Waapen op staat, (welk is de Son daar den Engel Baloka in sit) deese plaat is groot of klein, elk naa zijn staat. Wanneer een Persoon zoodaanigen plaat bekoomt, kan hy reisen dit geheele Land door, en word over al met respect ontfangen, en hy mag zijne Functie die hy geleerd heeft, zonder belet te worden, over al oeffenen, hy mag naa sijn eigen zin trou-

wen,

wen met die geen die met hem trouwen wil.

In de Hoofd Stadt *Nemnan* is een zeer vermaarde hooge School, waar men in alle Faculteiten ſtudeerd, welke beſtierd word door een groot getal zeer vermaarde Profeſſoren, en leeverd daarom ook uit zeer veele treffelijke verſtanden. Hier had ook geſtudeerd onſen meergenoemden grooten Philoſooph *Sarabaſa*, welke de Oudheeden onderzoekende, daar ſchreef, dat deeſe Academie aldaar is geſtigt voor twaalf duiſend ſeeven honderd en vier-en-vijftig jaren, door den doen ter tijd regeerenden Koning *Ram Ram*, en volgens deſſelfs Wet, mag geen Vrouwmenſch haar voet op dit Eiland zetten, of word aanſtonds met de dood geſtraft. Uit dit Eiland krijgen wy jaarlijks veele treffelijke Geleerden, ook deftige Konſtenaars van veele Weetenſchappen, Konſten, en Ambagten.

In deeſe Academie, is gevonden het lang geſogte *Perpetuum Mobile*, of een eeuwig-duurende beweeging, als ook het regte *Ooſt* en *Weſt*. Ook gebruiken de Sterre-kundige aldaar, een zeer uitſteekende gevondene Verrekijkers, daar zy fluks door konnen zien, wat Sterren, Sonnen, of Maanen zijn, welke zelfs ook haare groote en afſtand op de Verrekijker aan toonen, netter als de hoog-

hoogte der Sonne haar op een graad-boog laat vinden, men siet daar deur wat in onse Maan te doen is, de Maanen van *Jupiter*, en *Saturnus* worden daar door zoo klaar gesien als de uurwijser aan onsen tooren, ik seg desselfs Eclipse, met haar toe en afneemen, ziet men zoo net als die van onse Maane.

Deese verrekijker is tregters wijse gemaakt. Alle deese, en meer andere voortreffelijke zaaken, moogen op leevens straffe, van niemand gesien, of naagemaakt worden, als alleen van die, die in de Academie zijn en blijven willen, om dat deese groote zaaken buiten ons land niet bekend zouden worden.

Daar zijn zeer eerwaardige Geestelijken, schrandere Philosophen, en ervarene Medicijns, &c. Daar houd men zeer sterk staande, dat 'er geen ydel of leedig is. De Philosophen aldaar dit disputeerende, spreecken dan als met een mannelijken grauw! met opgetrokken winkbraauwen, *Non datur vacuum!* Ook houden zy staande, dat alle beweeginge door perssing geschied.

Ik dit dus ver uitgeschreeven hebbende, vraagde my den *Garbon*, of ik ook eenige beschryving van het Vrouwen-Eiland wilde afschryven? Dat ik met alle beleefdheid verzogt. Als hy my dat overhandigde, vraagde

de

de hy my, of ik ook eenige *Spaansche*, of *Europische* Boeken te Scheep had? Ik antwoorde, jaa, verscheiden *Spaansche* en *Hollandsche*, en had nog een deel van *Descartes Philosophie* in 't Spaans by my, welk hy te leen verzogt, dog ik vereerde hem dat met een goed herte, waar over hy zeer voldaan was.

Beschryvinge van het Vrouwen-Eiland WONVURE.

Het Eiland *Wonvure*, is door een arm van de Zee, een half uur gaans breed van onse Zuid-kust afgescheiden, zijn gedaante is ovaal, of lankwerpig rond, hebbende de lengte van agtien, en zijn breedte van twaalf uuren gaans, daar op zijn neegen Steeden, en twee honderd en tien Dorpen, alle zeer wel bevolkt, bewoond, en beboud, zijnde een vrugtbaar, dog eenigsints Bergagtig Eiland. De Bosschen verschaffen overvloed van Wild, zoo wel als de Rivieren een meenigte van Vis uitleeveren, dit Eiland leverd alles wat tot des menschen onderhoud en vermaak kan dienen.

Geen Mans-persoon mag hier voet aan Land zetten, op straffe des doods. Voor twaalf duisend seeven hondert en ses-en-vijftig jaaren, heeft den Koning *Ram Ram* dee-

se Wet ingesteld, hy was de twintigste Koning uit de stamme *Kitalta*, doen regeerende. Dat dit waar is, blijkt uit de Schriften van onsen grooten en wijsen *Sarabasa*; en word hier geloofd.

Op dit Eiland vertrekken haar, of koomen zoodaanige Weduwen, en Vrysters, welke in tien jaaren niet begeeren te trouwen, maar die door neerstigheid zoo ver zoeken te avançeeren, zoo in Studien, Weetenschappen, als Konsten, of Ambagten, dat zy naa een tien-jaarig verblijf, weeder konnen vertrekken, en bestaan.

Ook worden daar veele jonge Meisjes naa toe gesonden, zoo van rijke als armen. De rijke leeren daar voor geld, eeven gelijk als in de *Europische* Kloosters, al wat een Daame van fatsoen moet weeten. De arme, worden zoo wel als de rijke, eerst Leesen, Schryven, en Reekenen geleerd. Daar naa grooter werdende, leeren zy een Ambagt, tot 's Lands beste; dus leeren zy Metselen, Timmeren, Smeeden, Bakken, Brouwen, Schoenmaaken, Weeven, &c. Als ook veele Konsten, gelijk Schilderen, Gouden Silver-smeeden, &c.

Maar zoo 'er ooit een land van *Amasoonen* was, zoo is het, het Eiland *Wonvure*: want hier worden de Meisjes geoeffend in alle

Waa-

Waapenhandelinge, en Krijgskunde; hier leeren zy te Paard rijden, Waagens mennen, Schermen op een hou en steek, of met Mat en Floret; Schieten in 't Wit, met Roers, Boogen, en Worp-lançen; hier leeren zy alle oeffeninge in den Oorlog gebruikelijk, in *Europa* niet bekend, zoo met Slingeren op een haar, als anders.

In de Hoofd-Stadt *Wonvure*, is een zeer voortreffelijke Academie, daar in zijn zeer vermaarde Vrouwelijke Professoren, welke haare Vrouwelijke Studenten in alle Taalen en Faculteiten onderwijsen, zoo wel als op het Eiland *Nemnan*. Jaa, hier toonen de Vrouwelijke Sexe, dat haar verstand en bekwaamheid zoo goed is, als dat der Mannen, indien zy opgevoed worden door onderwijsinge, tot Studien, Weetenschappen, Konsten, of Ambagten.

Hier zijn de Vrouwelijke Sexen, *Theologanten*, *Poëten*, *Musicanten*. Hier Studeeren zy in een gesonde *Philosophie*, maar contrari die van *Nemnan*, want zy houden staande, met goede en kragtige bewijsen, dat 'er een ydel of leedigheid is, daarom zeggen zy, *Datur Vacuum*.

Ook houden zy staande teegen de Philosophen van *Nemnan*, dat alle beweegingen niet alleen door perssing geschieden, maar

dat 'er

dat'er eenige beweegingen door suiginge, andere door trekkinge, andere door voortstootinge en eenige door naasleeping, dat ook een zoort van trekkinge is, geschieden. Zy glooven dat de substantie, van de Lugt, die alle persinge zoude maaken (zoo als men op *Nemnan* geloofd) nog zoo klaar niet ontdekt is.

Zy zeggen dat een leedige maage van een zuigend kind of dier, gevuld word met de melk uit zijn Moeders borsten, door het zuigen van het kleintje,

Zy bewijsen op vaste gronden, dat Menschen en Dieren, die gesond zijn, haar leedemaaten, door trekkinge van zenuwen en peesen, naa haar wille beweegen:

Door voortstootinge, zoo als een worm het voorste van zijn lighaam eerst voort stoot, of uit steekt, en zijn agterdeel, door zenutrekking naa hem haald, en hem daar door van de eene plaats op de andere beweegd.

Dog deese Vrouwluiden, welke daar Studeeren, zijn meest jong. Daarom zijn'er ook eenige die haar verkiesinge of geleegentheid niet wel waar en neemen. Dus zeggen zy van veele Geestelijke, Philosophise, en Medicinaale zaaken, dat die zijn als de *Oraculen van Apollo*, die altijd twijffelachtig waaren, en tweesins konden verstaan worden.

Deese

Deese Vrouwelijke Professoren, hebben ook heel andere gronden van de *Wiskunst*, als op *Nemnan*.

Op *Nemnan* word aan de Mannen de *Wiskunst* geleerd, uit de fundamentele Boeken van eenen *Euclides*, een ouden Heidenschen Schryver, een Heiden zeg ik, die uit alle goede en verstandige Boeken, welke voor en in sijn tijd, over die materie geschreeven waaren, een kort en zeer geleerd uittreksel maakte.

Maar op *Wonvure*, leerd men nog veel vaster gronden, dat de Wiskunst aldaar niet zoo zeer in figuren, en streeken op 't papier bestaat, (ten zy men de figuren getallen noemd) welke op 't papier alleen plaats hebben (enkeld aangemerkt): maar dat die door *Tuigwerk-kunde* (*Mecanique*) bestaan; dat zy alle zeer vast en klaar demonstreren, niet met streeken op 't papier, maar met lighamen van veel 'erlei maaksels &c.

Op 't Eiland *Nemnan* weet men niet zeeker, of men het Weesen der menschelijke Ziele, moet te huis brengen, om gekend te worden, tot de *Theologanten*, of tot de *Philosophen*. De eerste zeggen uit hun geestelijk Boek; *een Geest heeft Vleesch nog Been*, en de Ziele is een Geest. De *Philosophen* zeggen; *de Ziele is een onbepaald Denkend*

Weesen, *dat denkt*; *en dewyl denken tot de Ziel behoord*, *zoo behoord ook het gevoelen daar toe.* Zy stellen daarom vast, dat niets, als de Menschelijke Ziel gevoelen kan, dat daarom, alle Menschen en Dieren Lighamen gevoeleloos zijn, jaa zoo ongevoelig, als een steen of hout.

Maar op *Wonvure* stranden voor twee jaaren een Schip, daar zeer veele *Hollandsche* en andere Boeken in waaren, die wierden doen voort alle gebragt aan de Academie te *Wonvure*, wijl zy daar aan vervallen waaren; daar waaren onder andere, veele *Philosophen*, *Anatomisten*, *Medicinen*, &c. Straks waaren alle Vrouwen Professoren in de weer. Hier studeerden zy veele nagten over. Noit hadden zy konnen begrijpen, dat een Menschen of Dieren lighaam niet zoude konnen gevoelen. Alle twist-schriften en disputen zijn verboden, dog elk mag sijn eigen gevoelen beschryven, zonder een ander Schryver te noemen, ofte weederleggen, 't welk hier een Wet is. Zy schreeven uit een *Hollands* Boek het volgende, en zonden dat naa *Nemnan*, om van haar beantwoord te worden.

Twee dingen maaken een Mensch uit, *en dit Godlijk werk*, *zoo groot en wonderbaar! de Ziel*, *en 't Lighaam*; *welke te zaamen*, *en*

met

met den anderen zijn, zonder dat, of de Ziel in 't lighaam is, of met het zelve vermengd, of vereenigd, naademaal de ziel in 't lighaam niet zijn kan, of zy moest kleinder zijn als 't lijf, om dat het geene ingeslooten is, ten zy het kleinder zy, niet kan ingeslooten worden. Nu het geene kleinder is, hoe klein het ook zy, is lighamelijk: maar men wil, dat de ziel met het lighaam zy vereenigd, 't geen zoo het zoo ware, zou iets met iets vereenigd zijn, tusschen welke geen zoorte van vereeninge kan begreepen worden, en dan ook nog, zoude een ziele vereenigd zijn, zonder dat zy daar van bewust waare. Evenwel, om alhier deese twist niet te beslegten, zijnde van te grooten omslag, het zy de ziele vereenigd is met het lighaam, het zy ze het niet en is, een Mensch bestaat uit Ziel en Lighaam.

Hier geen bescheid op krijgende, schreven zy weeder aan de Professoren van *Nemnan*, het volgende.

Zeer Wijse, Geleerde &c. Wy Vrouwen Professoren op *Wonvure*, hebben het geluk gehad, dat verscheide *Europische* Boeken aan ons gekoomen zijn, waar van, uit eene van de zelve, aan U. E. geschreven hebbe, ten einde, zoo U. E. konden, dat te beantwoorden; maar geen bescheid krijgende, gelieven U. E. te weeten, dat ook aan

ons gekomen is, het Boek van de Hoofd-factie der Philosophen, welke met U. E. een gemeene grond heeft; te weeten, *dat de Ziel der Menschen alleen denkt, en gevoeld*; want zeid hy, *dewijl denken tot de Ziel behoord, zoo behoord ook het gevoelen daar toe.* Hy bewijst niet dat denken en gevoelen eene zaak is, of ook niet, waarom dat gevoelen tot het denken behoord. Wy wenschten van U. E. hier in onderrigt te zijn. Hier nevens zenden wy ook dat wy daar teegen hebben

Zoo de Ziele een denkend Weesen is, dan heeft zy niet lighamelijks; daar uit volgd, dat zy ook ondeelbaar is, daarom zy ook niet lijden kan, als door denken. Want een onlighamelijk Weesen, dat kan niets doen, nog buiten denken lijden. Daar uit volgt, dat het onverstaanbaar, en onbegrijpelijk is, dat een onlighamelijke, en ondeelbaare Selfstandigheid, als de Ziele is, zou iets konnen doen, gevoelen, of pijne lijden.

Het is begrijpelijk, dat denken, en lijden, of gevoelen, zijn byzondere en afgescheiden zaaken, doeningen, of lijdingen, en elk heeft een bysonder begin, en verscheiden onderwerp.

De Ziele denkt, het Lighaam gevoeld en lijd, zoo lange zy vereend zijn.

Eenige zeggen, dat de ziele kan oordee-

len, waar, of op wat plaats, het lighaam gevoeld of pijne lijd. Maar hoe zy in haar oordeel dikwils bedrogen zijn, is kenbaar.

Daarom behoord het denken tot de Ziele, en het gevoelen, lijdingen, of pijne tot het Lighaam, naa het gevoelen van treffelijke Medicijns en Chirurgijns.

Want het Lighaam heeft niet Ziel-agtigs, daarom kan het niet denken; maar doen en lijden is het eigen, zoo lang het met de Ziel, dat is, met het leeven vereenigd is; want een onbezield lighaam is dood, en kan dan niets doen, of het moet bezield, dat is, leevend zijn.

Zoo ook een onlighamelijk Weesen, dat kan niets doen, ten zy het met een lighaam vereenigd is.

Maar zy konnen beide lijden, zoo wel vereenigd als gescheiden; dog met dit onderscheid, dat het Lighaam zonder Ziel of leeven, geen pijn, maar wel verandering lijd, op veel'erlei wijse. Dog met een ziel of leeven vereenigd, dan lijd het alles, wat wy bevinden te lijden

Dus lijd het bezield of leevend lighaam, door doen, en aangedaan te worden. Hoe het eene lighaam op het andere werkt, is wel te begrijpen. Maar hoe een onlighaamelijke ziele op ons lighaam zou konnen

werken, of lighaamen op onlighaamelijke geesten, is zoo bevattelijk niet, immers zeer duister om te begrijpen.

Zoo lang de Ziele met het lighaam vereenigd is, gevoeld zy geen pijne, maar het lighaam lydet: dan kan ook de ziele, zonder welgestelde lighaamelijke werktuigen (*organa*) niet wel denken, zoo als het blijkt in Kinderen, Gekken, en oude Luiden.

Jaa zelf een goede Ziel, met goede werktuigen, te zaamen gevoegt, en wel konnende denken, dan konnen nog de *Organa* of werktuigen, waar door de Ziel haar biedienende, denkt, en denken moet, met een weinig lighaamelijke wijn, of sterken drank, zoodaanig ontsteld worden, dat de onlighaamelijke ziele (wiens Weesen alleen denken is) niet wel denken kan, dit blijkt in dronken Menschen Sonne-klaar.

Hier uit blijkt, dat de pijne niet bestaat in *een droevige gedagte van de Ziele*; maar, dat de *pijn is*, *een ongemakkelijke*, *of moeyelijke voelinge des lighaams*, *ontstaande door het rekken der Zenu-draaden*.

Hier by lieten zy het voor dit maal blijven, zoo om de Mannelijke Philosophen op *Nemnan* niet al te moeyelijk te vallen, als ook om dat zy dagten dat haar beroep haar ander werk verschaften, en zy met iets geleerds

leerds nog moeften besig zijn, en hunne bekoomene Boeken wel naa sien.

Wanneer op zeekeren tijd al de Vrouwen Professoren vergaaderd waaren, om de gesegde bekoomene Boeken naa te zien, wierden haar door de Gouverneurse van *Wonvure* bevolen, alle de Titul-blaaden uit de Boeken te scheuren, en te verbranden; niet tot veragtinge der Schryvers, want zy bekennen, dat zy alle haare weetenschappen, uit Boeken van braave Mannen hebben: maar het is om de Schryvers niet moeijelijk te maaken, wanneer men haar citeert, of iets van haar uitschrijft, en dan niet prompt by haare woorden en meiningen blijft: zy gebruiken de Boeken zoo veel zy in haar kraam te passe koomen, zy doen daar af, of toe, naa haar welgevallen.

Wanneer nu al de Tijtul-blaaden van de Boeken waaren afgedaan, begon een oude aansienelijke Professoresse, in de Mediçijnen, welke veele ervaarendheid, en agting had, op staande, al lacchende te zeggen; zeer waarde Meede-arbeidsters in de Mediçijnen, die van *Nemnan*, (gelijk gy weet) hebben altijd groot opgegeeven, dat het Zuur in 't menschen lighaam zoo zondigde, dat alle Ziekten uit zuur bestonden, of, dat zuur, de oorspronkelijke oorzaak van alle ziekten

was, jaa dat als een doodelijk vergift aange-merkt, elk verboden wierd. Daar zy nog-tans de menschen niet veiliger nog rasser ge-neesen als wy doen. Dog de Wereld wil, en begeerd altijd wat nieus, dit was zoo, is nog zoo, en zal zoo blijven. De Wereld wil bedroogen zijn.

Hier heb ik een Boek, van een Man ge-schreven, welke onvergelijkelijke vergroot-glasen heeft; waar door hy byna de kleinste geschaapene dingen, als voor sijn ooge ziet. Deese ontdekkingen heeft hy geschreeven door Brieven, aan voortreffelijke *Societeiten*, en deftige Mannen; en is dit Boek een ver-gaaderinge van zoodaanige Brieven.

Hoort toe. Dat 'er Zuur in onse maagen en dermen zijn, heb ik konnen begrijpen; maar noit toe gestaan dat 'er zuur onder ons bloed was.

Wy zullen eerst zien wat sijne Brieven daar van inhouden, en die dan met onse be-denkingen daar over naa *Nemnan* zenden, om het Mannelijk advijs daar over in te nee-men

Zy het Boek opslaande, begon te leesen een Brief, uit *Holland* geschreeven 1681. den 4. November, waar in dit volgende staat.

Ik zag dierkens in den afitrek, elk twee hon-

derd-

derd-maal kleinder als een globule van ons bloed; en in de groote van een grof zand, meer dan duisend leevendige dierkens, van drie à vier zoorten. Eenige dit hoorende, zouden haar nu wel konnen inbeelden, dat deese dierkens om haar uitsteekende kleinheid, wel zouden konnen overgaan tot in ons bloed: maar ik beeld my in, dat die vaten (die de materie, waar uit het bloed, vet &c. gemaakt word, en over neemen) zoo klein zijn, of door zulke naauwe passagien moeten passeeren, dat by aldien zoo een klein Dierken gedivideerd was in meer dan duisend deelen, egter om desselfs groote niet en zoude konnen passeeren.

Hier is een ander Brief, geschreven 1684. den 15. Juli Daar in is't volgende.

Uit deese Observatien ben ik nu in mijn gevoelen versterkt, dat ik zeederd eenigen tijd gehad heb; te weeten, dat zeer veele subtijle scherpe Zout-deelen, die in verscheiden vogten zijn, wanneer de zelve in onse Mage koomen, en aldaar zoodnanig koomen te stremmen, dat daar van de zelve gants geene, ofte weinige, tot het bloed ofte andere deelen van ons Lighaam over gaan. Want zoo het waar was, dat eenige zoute deelen, die in de Wijnen of Azijnen zijn, in de Maag niet te zaamen stremden, ofte van figuur veranderden, ik beelde my zeekerlijk in, dat die in onse bloed- en andere vaten, een

onlydelyke prikkelinge, steekinge, jaa de dood zoude veroorzaaken, en dat ik de zelve, in de eene of de andere tyd, wel in't zweet, bloed, of urine zou gesien hebben.

Nog vorder in den zelven brief.

En gelyk ik hier te vooren gezeid heb, dat ik zout-deelen, van ons gemeen zout koom te te zien, die meer dan duisend milioenen kleinder zyn, dan een zand, en egter een nette vier-zydige figuur hebben, dat deese uitsteekende kleine zout-deelen, uit onse Maag of dermen, tot ons bloed en andere deelen van ons Lighaam niet konnen over gaan, of zoo een klein deeltjen zout, moet nog in een onbegrypelyk getal van kleinder deeltjes gedeeld worden.

Nog een brief, geschreeven 1685. den 12. October.

Ik stelle dan vast, dat de substantie, die in de Maag en in de dermen is, zoo veel verschild van de substantie die in de Melkvaten is, als Waater en Wyn; of anders, gelyk wy geen melk konnen noemen, als een weinig meel met waater gemengd, en daar door wit is, zoo min konnen wy de witagtige stoffe die in de maag en darmen is, melk noemen: want ik beeld my zelven in, dat zoo onmoogelyk, als een lighaam zoo groot als een duiven-ey, door een geheel fijne zeef kan gaan, ten zy het zelve alvoorens gedeeld is in veel deelen, dat zoo min, een

een doorschijnende globule of deeltje, dat een deel is van het geene de bovengestelde witagtige stoffe maakt, kan door gaan tot de Melk-bloed- of Water-vaten, alzoo de zelve globulen zoo groot zijn, by vergelijkinge van de membrane der gezeide vaten, die deese stoffe zouden moeten over neemen, als een duyven ey by de gaatjes van een fijne zeef, zoo dat zoodaanigen enkelde globule, eer die kan overgaan in de vaten, naa proportie van het ey, teegen de fijne gaatjes van de zeef, alvoorens zoo meenigmaal zoude moeten gedivideerd worden, &c.

Op dit fundament, zal ik een Brief by geleegendheid aan die van *Nemnan* zenden, waar in ik mijn gevoelen van het Zuur en sijne werkingen, haar zal bekend maaken; te weeten, dat ik geloof op zeer vaste gronden, dat onder ons menschen-bloed, geen proefbaar zuur is. Ook, dat het zuur, dat wy door onsen mond nuttigen, niet in ons bloed komen kan; ook dat het zout in ons lighaam, het zuur zoo niet inslurpt of opdrinkt, als die van *Nemnan* geschreven hebben. Dit, en hoe het lighaam gevoeld, zal ik aan haar by geleegendheid, als iets fraais toezenden, en haar mijn gevoelen daar in aantoonen. Dit was het dat den *Garbon* my behandigde van het Eiland *Wonvure*.

Ik dit dus verre uitgeschreven hebbende, ver-

verzogt van hem eenige Spreuken, zoo hy my beloofd had, raakende haaren Gods-dienst, om die ook uit te schryven. Hy had de goedheid, van my de volgende ter hand te stellen; zeggende, daar hebt gy een gedeelte, ik zal u by geleegendheid meerder behandigen, deese zijn zoo als onse Priesters die hebben uitgetrokken, uit verscheiden boeken, met een *Zuidlandsche* stijl.

Eenige Spreuken,

Rakende den Gods-dienst, *in een gedeelte van het*

ZUYD-LAND,

Op het Eiland

POELE KRINKE KESMES.

Gods-dienst, is als een zeekere zoorte van regeering, zy is om de zeeden der Menschen te beeteren, om de gehoorsaamheid der gemeene te bevorderen, en regt aan malkanderen te doen.

De opvoeding geeft elk Mensch zijn *Gods-dienst*, zoo verscheiden als de Taalen.

Het belang, en vreese maakten in over-oude tijden verscheiden Godheeden, en Gods diensten, *Numa Pompilius* was een van de Instelders.

Het beginsel van eigen behoudenisse was

de

de eerste grond-steen, van een algemeen verbond tusschen Menschen, teegens andere Menschen, Dieren, Zaisoenen, &c.

De *Wet* is noodzaakelijk om naa de reeden te leven.

Veele Geestelijke veragten alle zaaken, die met haar gevoelens verschillen, zy noemen al dat haar teegenspreekt verçieringen, of ketterijen, en zoo worden de meeste Gods-diensten, ofte Geloofs-gevoelens staande gehouden, door voor-oordeelen, ofte om profijt.

De Weereld is omtrent de Gods-dienst verdeeld, dit baard lasteringen, vervolgingen, moorden &c. om dat zy in gevoelens verschillen, daarom bespot de eene Godsdienst de andere, als een belacchelijke zaak, die onwaar is: elk beroept hem op zijn *Wetboek*, dat een andere gesindheid gelooft vol grollen te zijn, zoo verschillen de gevoelens en oordeelen der Menschen, door opvoedinge te weege gebragt, want alle geslagten houden haar Gods-dienst met groote drift staande, zy prijsen deselve elk aan, met veragtinge, en versmaadinge van andere.

Men vind in alle plaatsen Menschen die belijdenisse van de eene of andere Gods-dienst doen, en Goddelijke eere aan een, of meer

Opper-

Opper-Weesens bewijsen, naa dat zy opgevoed en onderweesen zijn: daarom is de Gods-dienst een uitwerkinge van de opvoedinge, en onderwijsinge, daar door zijn zoo veele verçieringen onder de Goddelijke waarheeden vermengt; want de politie, heeft verscheiden manieren van aanbiddinge uitgevonden, schrijvende elk Volk een model voor, het geene best met haare geneegentheeden (om het vereischte oogmerk te bereiken) over een kwam, daarom hebben bynaa alle Volkeren der Aarde vast gestelt, eenige plegtigheeden, omtrent haare aanbiddinge.

Maar de meeste Menschen, vermeerderen haar verstand met de jaaren, behalven in de Gods-dienst, waar in zy zoo blijven, door haar voor-oordeelen, in de opvoedinge ingezoogen.

De *Wysheid* van God is zeer duister in veele menschen; en *Gods Openbaaringen* zijn raadselen, die elk niet kan verstaan; want de verklaarders der Gods-dienst, voornaamelijk die der Propheten, zeilen niet altijd op eene hoogte, elke secte hoe strijdig teegen malkanderen, konnen de Schriftuure zoodaanig uitleggen, dat de zelve aan elks opinie gunstig is, daarom bewijst de Schriftuure niets met zeekerheid, aan onpartijdigen.

De Gods-dienst is in ontelbaare secten verdeeld,

deeld, elk roemd dat hy de eenige opregte Wetten van God heeft; daar in teegendeel, weinig opregte Godvrugtigheid is, veele menschen ruineren malkanderen, en danken God wanneer 't gedaan is, over het kwaad dat zy bedreeven hebben.

Zulk een *Religie* is de beste, waar in men minst gevaar lijd van tot onordentlijkheden te vervallen; dog die geene, welke een inwendige *Wetgeever* gehoorsaamen, doen best, want die leert goed te doen, en in liefde met alle menschen te leeven.

Het voornaamste der Gods-dienst, wil dat men God vreest, de Overigheid diend, sijn Ouders eerd en gehoorsaam zijn, sijn Vrienden bemind, en alle menschen regt doet.

Een mensch moet leeven naa de gaaven van sijn vernuft, de zuiverheid sijns geweetens, en opregtigheid sijns gemoeds, die God naa sijn uitterste vermoogen bemind, en elken dag sijns leevens als den laatsten aanmerkt; die sterft een vroom Man: en elk die wel sterft, kan van de Gelukzaligheid niet berooft worden.

Wie al denkende wil weeten, wat ons naa onse dood gebeuren zal, die bevind hem als in een groote woeste Wildernisse, daar hem verscheiden Leits-lieden ontmoeten; waar

waar van de eene segt dit is de weg, den tweeden deese, een derden een anderen: dus in haar berigt verschillende, weet men niet op wien te betrouwen; wat kan iemand van de *Helle* zeggen, daar niemand oyt geweest is.

De *Gods-geleerden* doen wonderbaare en schroomlijke verhaalingen van de *Helle*, terwijle zy, of wy, niet weeten, wat, of waar de *Helle* is, of op welke manier de Godlosen daar zullen gestraft worden; want den staat der verhuisde zielen is voor ons stervelingen verborgen, om dat het climaat daar de zaalige of verdoemde huis houden, ons onbekend is; als ook op wat wijse, en waar men daar geplaatst word. Zoo ook van den *Heemel*, daar de God-geleerden onuitspreekelijke vreugden en volmaaktheeden van vertellen; terwijle zy zoo wel als de gemeene, die reise daarwaarts zoeken uit te stellen.

In de *Gods-dienst*, is groote schijn van waarheid en valschheid; dog zy heeft groote invloeyingen op des menschen Zeeden; daarom, de glimp van Gods-dienst, vermag alles op geringe verstanden, en is daarom veeltijds een dekmantel van veele bedriegeryen en schelmstukken.

Wagt u voor Figuurmaakers in 't stuk van Religie, van wat zoorte zy ook zijn; veele

veele gaan ter Kerken, om door Gods-dienstige schijnheiligheeden de menschen te bedriegen, dat zijn regte *Afgoden-dienaars*; want de Afgoderije heeft geen beeter fondament als leugens, en konst-greepen, zulke zijn *Gods-dienstige bedriegers*, verstandige Vroed-vrouwen van faabulen; veele ontstellen haar herssenen met Sotternijen.

Een andere soort, die geduurende hun leven struikelen in onbekende weegen, om den weg naa den *Hemel* te zoeken, terwijl zy anders niet vinden dan een *Paradijs* van Sotten.

De Gods-dienst is het laatste Plegt-anker, dat veeltijts word uitgeworpen in den ouderdom, als de vermaaken des jeugds voorby zijn, en de kwaade Fortuin tegenwoordig is; daar zijn meer volmaakte Sondaars als volmaakte Heiligen.

Weest zonder veinsen *Gods-dienstig* in u geloofs-oeffeningen, dog zijt niet al te Godsdienstig, nog te yverig in *Gods-dienstige zaaken*. In de Gods-dienst wagt u van woorden die u zelven geen profijt, nog te anderen eenigen dienst konnen doen.

Alle Natien hebben een yver voor haaren *Gods-dienst*, het is niet betaamelijk nog voorsigtig, wijslijk, nog Staatkundig, om met een Gods-dienst in een ander land, daar men

H woond,

woond, of is, te spotten; want *Moses* zegt, *gy zult de Goden der Natien daar gy woonen zult, niet lasteren.* Alhoewel elk een in Gods-dienstige of Philosophise zaaken een vrye keur behoorde te hebben.

De *Phisiognomia* des geloofs, is oneindig, daarom, niet de konst maakt een *God*, maar den aanbidder; bid God maar om zoo veel verstand dat gy u zelf wel kond bestieren, dan doet gy wel.

Doet u Gods-dienst in 't stille buiten roem; want by God geeven stilswijgende beloften, en zagte mompelingen, zulk een geluid als de grootste stemme; want wie kan de genaade van God vangen, in strikken van een konstige taal.

Veele zotten roemen God te kennen: maar hoe konnen wy de *Natuur van Gods Weesen*, het geen zoo ver boven het bereik van ons verstand is, begrijpen en uiten, of aan andere bekend maaken; daarom behoord men van God niet te spreeken, minder van *hem* te disputeeren, maar hem alleen aanbidden: want wy Menschen konnen niet van een onbegrijpelijke zaak spreeken, of wy moeten zeer verschillen, en ten eenemaal strijdige gevoelens hebben, om dat wy daar van niet konnen spreeken als by gissinge, en dus kan het wel nieusgierigheid maar geen

ree-

reeden voldoen, daarom is hy zot, die van de *onbegrijpelijke Goddelijke Volmaaktheid* het onderwerp van menschelijke redeneeringen maakt.

God is een volmaakt Weesen. Hoe een Weesen volmaakter is, hoe het minder vreemde hulp in sijn doeningen van noden heeft.

Een *Algemeen Weesen*, moet op een algemeene wijse werken.

En, om tot God te komen, moet men denken, dat men niet weesen kan, zonder begonnen te hebben; dan moet men opklimmen tot een *Eerste Weesen*, het welk geen begin heeft gehad, dat *God* is, die dan den Oorspronk van my, mijns gelijken, en andere zy.

Opregte Gods-dienst leerd, een *Opperste God* aan te bidden, de onsterfelijkheid der Ziele, en Opstandinge te geloven, en goede Werken te doen.

Aanmerkelijk is het, dat de *Gods-dienst* zelden veranderd word, in oude, en door verstaanbare reeden; maar meermaals door scherpte van geweer, of dringende perssingen van Dragonders, welke toonen, dat de *Gods-dienst* moet in de *Regeeringe*, en niet de *Regeering* in de *Gods-dienst* weesen; maar die God roemen, en Hem niet gehoorzaamen, maaken haar gelove leugenagtig. God

heeft noit van den mensch begeerd, het geen hy voorzag dat hy niet zoude konnen volbrengen.

De naam van *Religie* blijft onder gantsch twistige gevoelens, welke malkander verdoemen, die naa 't begrijp der Geestelijke, aanneemelijk, of verwerpelijk, zoo ook voor de ooren des toe-hoorders zijn; dog de eerste en laatste zijn niet alle eeven wijs.

In de *Gods-dienst*, is zoo wel als in de Politie in 't gebruik, dat men den eenen verveerd maakt met een Bullebak, den anderen een Popjen in de hand geeft om meede te speelen.

Dit doen de verstandige Regeerders, op verscheiden tijden, ook wel aan een en de zelve Persoonen: Maar zy mijden en schuwen alle tweedragt in de Religie, om dat die veeltijds scheuring in de Politique mantel maakt. Want de uitterlijke *Religien* worden goed, en kwaad gekeurd, naa het interest en passien der menschen. Daarom is het beeter, stille te twijffelen aan de verborgendheeden, als te twisten over het onzeekere.

Spreu-

Spreuken van de Opvoedinge,

Die aan den Garbon *gezonden waren van de Vrouwen op* WONVURE.

De *Opvoedinge* geeft aan een Mensch het meeste van al dat goed of kwaad, fraai of lelijk is; elk is aan de zelve verpligt. Het Gelove, en de Reeden. Zy maakt ons woest en wild als een wild dier, of ook eenvoudig als een duif. Zy geeft zulke kragtige indrukken, dat het onmogelijk is, zig van de vooroordeelen te ontslaan: of van het bygelove, dat men in sijne kindsheid geleerd, en met onse *Opvoedinge* als ingesogen heeft.

Onse meeste dwalingen zuigen wy met onse Moeders melk in, en dit geschied veeltijds in ons aan onuittrekkelijke wortelen, door de *Opvoeding*.

Daar is byna niets kragtig genoeg, om die indrukselen onser jonge jaaren te veranderen: of de Zeeden, in dewelke wy van onse kindsheid zijn *Opgevoed* te vervreemden: jaa de kragt van Gelove en Gods-dienst is elk aan sijne *Opvoedinge* schuldig.

De *Opvoedinge* maakt alle menschen partijdig, en de dwalingen des geloofs moet men aan de zelve wijten.

Wy gebruiken de vooroordeelen onser *Op-*

voeding door gewoonte, en de gevoelens in onse kindsheid ontfangen, hangen wy aan met een partijdige herdnekkighéid.

De meeste menschen staan op 't poinct van haar vooroordeelen en de kragt van haar *Opvoedinge*; want zy leeven na haar vooroordeelen, driften, hoedaanigheden, en genegendheden.

Daar zijn 'er die de vooroordelen zoodaanige inbeeldingen verschaffen, dat zy een man, om eene reeden in een blad, met haar gevoelens strijdig, niet alleen sijn geheel Boek zullen doemen, maar den Schryver voor enkel gek houden.

Wy volgen byna altijd de Voorschriften onser *Opvoeding*, om dat wy de meeste opinien ontfangen in onse jonkheid als onweetende, en wy blyven byna alle daar aan gekluisterd tot aan onse dood, daarom is het zeer swaar, jaa byna onmogelijk, om sonder vooroordeelen te konnen oordelen, hoe hoe veele ook elk pogt en sweest.

Door de *Opvoedinge* worteld de gewoonte zoo wonderlijk in ons, dat zy veele vervoerd, door gedagten, mond en pen, tot ontelbare wanbedryven. Het zijn als konstig gemaakte vleugelen, welke de Ouders aan de kinderen geeven, door de *Opvoeding*, gewoonte en practijk.

De

De Opvoedinge, en goede Onderwijsinge der Jeugd,
Is de Bron en Wortel van Eerlykheid en Deugd.

Die geene die zorge draagen voor het vergaderen van Schatten, en niet voor de *Opvoedinge* haarer kinderen, welke de zelve schatten moeten erven, dat zijn sotten.

Kwade Ouders zijn de Kinderen kwade raadsluiden, en voorgangers tot boosheid: daar en teegen zijn goede Ouders haar kinders als Spiegels, om in alle deugden na te volgen.

Kwade *Opvoedinge*, is meest alle kwaad te wijten. Maar goede *Opvoeding*, wel-gemaniertheid des leevens, en een schrandere geest, bekomt men veeltijds door goede onderwijsinge en oeffeningen. Want men doet door *Opvoedinge* met goed onderwijs, een klein kind groote kanten zeer ras en als by de tast werken; dat een geleerden Philosooph niet naa kan doen, maar daar over wel praaten, dat het werkend kind niet verstaan kan, maar het werkt.

Ouders moeten haare Kinders aan zoodaanige Meesters overgeeven, welke verstandig, deugdig, neerstig, en ervaren zijn, het moedigd den Meester en den Discipel

aan, als de onderwijsingen wel begreepen worden.

Een goede *Opvoedinge* der Kinderen, is de grondvest der Borgerye, en het wel-weesen van Landen en Staaten.

Natuurlijk, is den mensch als een ander dier, want hy word ook Sot geboren, hy is ook wild als een Beest; en het zoude doodlijk weesen van sijne vryheid beroofd te zijn, indien de *Opvoedinge* het niet verbeeterde. Want, de natuur die prikkeld ons tot vryheid, maar de *Opvoedinge* houd ons in onse pligt, om dat de Leermeesters der Jeugd, een zeekere magt hebben over de Sterren haarer geboorte.

De eerste beginselen van het menschelijk verstand zijn alle valsch, om dat zy de meeste menschen verblinden, en schieten wortelen door de *Opvoeding*. Daar door bedrijven de menschen duisend zaaken, zonder te weeten wat zy doen; de meeste volgen haar Vaderen voetstappen, zonder te onderzoeken of zy wel of kwalijk doen: Gewoonte en *Opvoeding*, hebben de Reeden byna van den Aardbodem gebannen.

Om de Waarheid te ontdekken, moet men de overleveringe der Vaderen in twijffel trekken; dan de beginselen waar in wy opgevoed zijn onderzoeken, en alzoo de in-

ge-

gekankerde wangevoelens onser *Opvoedinge*, door den drang van gesonde reedenen in onse bedaagdheid uit schrabben.

Want, het is zoo prijslijk, de goede gewoontens aan te neemen, en te volgen, als de kwade te verwerpen. Maar de gewoontens veroorzaaken kwade indrukkingen ontrent de hardnekkige.

De *Opvoedinge* overtreft de Natuur. Berispingen in de *Opvoeding* geven de beste indrukken, wanneer zy geschieden met zagtsinnigheid en zeedigheid, dog zy moeten op geen valsche gronden gegrond zijn.

De Jeugd is tot studie en arbeid bekwaamst, te meer, als men haar kan doen begrijpen, dat het Voorjaar en Soomer onses leevens, meest doorgebragt word in dwalingen, onweetenheid, en ydelheid, en dat men daarom voor de Winter des Ouderdoms, een voorraad van verstand en deugd moet opleggen.

Op de aankoomelingen, werken oeffenende Voorbeelden, beeter als de beste onderwijsingen. Want een Exemplaar leeven gaat voor redeneeren, preeken, en schryven. Den omgang van brave menschen is den adem der Ziele.

De *Opvoedinge* kan de gaven van de Natuur tot haar hoogste volmaaktheid brengen.

SESDE HOOFDSTUK.

De Schryver spreekt een Hollander, welke met het Schip de Wakende Boey in 't jaar 1655. op 't Zuidland gestrand, en aan Land gebleven was. Wonderlijk voorval van den zelven; en Beschryving van de Strand-bewoonders van 't Zuidland. De Hollander komt in Krinke Kesmes. Ontmoetinge aldaar, Komt in de Stadt Taloujaël, zijnde een Vrystadt, en werd aldaar Schoolmeester en Vryman. Den Schryver bezigtigd de Stadt Elko: wonderlijken Tooren of Pyramide: Badstove; Stadhuis: zeldzame Trouwkaamer, Paleys van den Gouverneur; Vreemde Dieren: Vermaakelijke en kostelijke Waterleidingen, Watervallen, Figuren enz. waar van den Schryver eenige afteekend.

DRie daagen had ik besig geweest met uit te rusten, en het voorige te schryven, als ik den *Garbon* versogt, de Stadt en het omleggende Land te moogen bezien, hy antwoorden, dat het niet konde geschieden, voor datse weeder tijding uit ons Schip hadden, en zijn volk weederom gekomen was: dog hy wilde gaaren den Gouver-

neur

neur daar over ſprecken, daar hy terſtond naa toe ging.

Naa omtrent twee uuren, bragt hy my de zeer aangenaame tijding, dat ik door de Stad kon gaan waar 't my luſte, en dewijl zijn beroep hem elders eiſchte, zoude hy my een Man zenden, welke zoo goed *Hollands*, als hy *Spaans* ſprak, om my te verſellen. Dog mijne reiſe, zeide hy, zal maar twee daagen duuren, als wanneer ik u weederom meen te zien.

Ik bedankten hem met een goed hert, verſoekende, dat ik met zijn weederkomſte, de eer van zijn aangenaam beſoek weeder mogt genieten: hy zeide dat zijn pligt en bediening te zijn. Hy bedankte my nogmaals voor het geſchonken Boekje van *Deſcartes* dat ik hem vereerd had, en vertrok naa een beleefd afſcheid.

Nu was het elf uuren voormiddag: te twaalf uuren wierden wy volgens gewoonte geſpijſt.

Met die, die de ſpijſe bragten, kwam een bedaagd Man, eerlijk gekleed, groetende my op de Zuid-landſche manier, dat is, hy leide ſijn regterhand op ſijn mond, ſijn linker voor ſijn borſt, deeſe verwiſſelende, bragt hy de regterhand voor ſijn borſt, en de linker voor ſijn mond, doen beide ſijne armen over malkander voor ſijn borſt gekruiſt,

zoo

zoo als men dat in de Oosterſche Landen doet; en als hy hem boog, ſprak hy in goed *Hollands, God beware u alle, zijt welkom hier.*

Mijn hert ſprong op van vreugde, dat ik Hollands hoorde ſpreeken. Ik antwoorde, God bewaare u ook, zijt ook wellekom. Hoe! heb ik het geluk van hier ter plaatſe Hollands te hooren? Hy antwoorde, ik ben een Hollander. Hoe zijt gy dan hier gekoomen, vraagden ik?

Hy antwoorden, den *Garbon* heeft my verſogt, dat ik u de Hiſtorie, of eenige gevallen mijns leevens, ſchriftelijk wilde overhandigen, ten einde gy die zoud konnen afſchryven: ziet daar is die, zoo als die in mijn jeugd heb aangeteekend, doen ik hier eerſt in de Stadt was gekoomen, en alles nog vers in mijn memorie had: met haalden hy een Papier voor uit den boeſem van ſijn rok, my dat overgeevende, om af te ſchryven, dat ik dankelijk aanvaarden, hem beloovende, dat ras te zullen verrigten, en hem dat onbeſchaadigd weer ter hand ſtellen.

Ik zoude volgens mijn verſoek, naa den eeten, met hem de Stadt gaan beſien, maar was zoo nieuſgierig dit af te ſchrijven, (want ik vreeſden voor belet) dat van hem verſogt, dat my nu geliefden te verſchoo-

nen,

nen, tot zoo lange ik dit gedeelte van zijn leevens voorvallen in 't *Zuidland*, afgeschreeven zoude hebben. Welk hy my toestond, met belofte den volgenden morgen wederom te komen. Den goeden Man naa vriendelijke weederzijdze groetingen vertrokken zijnde, gaf my tijd die af te schryven, welk het volgende was.

IK was een Jonge van twaalf jaaren, en kon leesen en schryven als ik op *Batavia* voor Jonge in Kompagnies dienst aank-wam, dit was in het jaar 1655. Daar drie maanden geweest zijnde, wierd my gelast om den aankomenden morgen, my met mijn kist te vervoegen op het Schip de *Wakende Boey*, dat na 't *Zuidland* zou zeilen, om de Schipbreukelingen van het Schip de *Goude Draak*, welk daar vergaan was, van daar te haalen, en op *Batavia* te brengen.

Wy daar komende, vonden het Wrak van 't Schip, schoten drie kanonschoten tot zein dat wy daar gekomen waren, maar niemand vertoonden hem op 't strand; wy niemand verneemende, voeren met de Boot en Sloep na Land, om het daar gebleven Volk van de *Goude Draak* op te zoeken, dog dat alles was vergeefs, wy vonden geen leevend mensch of dier, maar een dor Land en naakte Strand, veel doornen en kreupel-bosch.

Daar

Daar een dag vergeefs gezogt hebbende, zeilden wy den tweeden dag de kust eenige uuren langs, elk glas een kanonschoot doende, zetten weer Volk naa Land om te zoeken, maar vonden niemand, dog zaagen eenige drukkingen van bloote voeten in 't zand.

Den derden dag zeilden wederom by 't Wrak. Settend daar wat van daan voor anker; de Boot wierd geordineerd de Strand langs te ontdekken, op hoope of zy 't Volk van de *Goude Draak* mogten vinden: de Boot was voor eenige daagen met waater, eeten en drinken voorsien, deese ging van Boord de Wal langs; van haar weedervaaren weet ik niet, ook niet of zy 't Volk gevonden hebben of niet.

Voort naa 't afgaan van de Boot; wierd de Sloep naa Land gesonden, met twaalf Man om weeder te gaan zoeken, ik raakten als jonge meede in de sloep, begeerig om ook eens op 't Land te treeden, op hoope van eenige ververssing te vinden, want ik had al eenigen tijd in het Schip als opgesloten zonder ververssing geweest, in zulk een geleegendheid verlangd elk naa land en ververssing.

Ik gelijk een jongen, was blijde dat ik meede aan land kwam, ik dagt weinig om te zoeken naa 't Volk van de *Goude Draak*, 't was

't was my om ververſſihg te doen. Wy aan land treedende, gingen landwaard in, naa giſſing wel drie uuren gaans, als wanneer wy aan een Boſch kwamen. Hier dagt ik niet anders als om ververſſing of eenige vrugten te zoeken. Ik als een jonge my van 't Volk ſtille afzonderende, zonder eens te denken als ik in 't Boſch was hoe daar weder uit te komen. Ik agter aan gaande, verbergde my agter wat kreupel-boſch, en raakten dus boſchwaard in, en was blijde dat ons Volk my uit het geſigt was, ik ſtak een pijp tabak aan, daar meede ging ik het Boſch in; dog naa ontrent een uur zoeken geen vrugten of ververſſing vindende, wilde ik weeder keeren, en ons Volk of 't ſtrand zoeken, ik ging wel twee uuren om uit het Boſch te komen, maar ik verdwaalden hoe langer hoe meer: ik riep, ik ſchreiden, ik kreet tot heeſch wordens toe! ik was vol ſchrik en vrees, mijne benaudheid was onuitſpreekelijk; nu zag ik eerſt dat ik een jonge was, en jongens werk gedaan had, dat in my het alderſmertelijkſte berouw baarde. Wat zoude ik doen? ik was moede geloopen, heeſch gekreeten, benaud van herten, miſmoedig van gedagten. Ik wierp my onder een Boom ter aarde, zugtende, kermende, en God biddende dat hy my wilde helpen; den avond viel,

viel, en ik raakten door vermoeidheid in slaap. Ontwaakende, was ik door koud, en de duisterheid baarden in my zoodaanige schrik en vreese, dat my mijn hairen te berge reesen, ik beefden als een blad, en het geruisch der Boomen zoo wel als de zuisende wind, ontstelden my elk oogenblik, mijn beklemd gemoed was doodlijk benaud, jaa zoodaanig dat niemand als die in de schrikkelijkste doods gevaren zijn geweest, dat kan denken, weeten of begrijpen. Ik zugten inwendig tot God om hulpe, tot dat den dag begon op te komen, dat my vry wat verligte; ik stond op, wist niet waar te gaan, wandelden om de wermte te krijgen wat heen en weer, stak om de koude mijn handen in de sak, daar in voelden ik mijn mes, tabaks-doos, vuurslag, tonteldoos, en een Bischuit, dit verheugden my niet weinig; dieper tastende, vond ik een kluwentje touw met eenige hoeken, my van een Matroos in bewaring gegeven, daar ik, zoo ik op strand bleef, meede visschen zou; dit gezegde was nu al mijn rijkdom, mijn Scheepsplunjen waren niet veel waard, gelijk elk Zeeman weet wat een Jonge op 't Schip aan heeft.

Ik peurden weer te gang om uit het Bosch te raaken, altijd roepende, ô Heere! helpt

my,

my. Ik wenſchten duiſend maal dat ik een Berg mogt ontmoeten, van waar ik de Zee ontdekken kon, of een Riviere die my tot aan de Zee zoude brengen; maar hoe ik meerder zogt, hoe ik al meerder verdwaalde, niet eens om eeten of drinken denkende. Ik nam een beſluit van altijd regt uit te gaan, waar my God ook brengen wilde; dus doende, kwam ik teegen den avond, wat voor Sonnen ondergang, by een moeraſſige Poel; waater ziende, dagt ik op drinken; dat proevende, bevond het ſelve wat brak te zijn. Groef een weinig daar van daan met mijn handen een kuil, daar vers waater in kwam; ik dronk, en wierd verkwikt; het waater in de poel was drabbig, bruin, en rood-agtig, als veen-poel-waater, of daar verrotte blaaden in zijn. Hier zat ik al weer zugtende, en ſchreijende, mijn droevig weenen had geen einde! geduurig zugten ik; zeggende, og ik arme Jonge! wat zal ik doen? waar zal ik heen? ô God! helpt my!

Ik at mijn halve Beſchuit op, rookten een halve pijp Tabak, en dronk uit mijn kuil; dit alles verkwikten my kragtig. Ik bedagt my wat ik doen zoude in zulk een uitterſte nood; Menſſchen hulp ontbrak my, dies ging ik uit nood tot God; ik maakte mijn kouſſen los, viel op mijn bloo-

te knien neder, en riep tot God om hulpe; bad het Avond-gebed en het Vader Onse. Ik wierde zelf zoo beweegd onder het bidden, dat ik neer viel, en wierd flaauw en als van mijn zelve. Dit duurden tot het duister was; en ik moede zijnde, leide my needer, en raakte al schreijende in slaap. Ik sliep den geheelen nagt door, en wierd wakker als de Son op was, dat my verblijde.

Nu begost ik op mijn behoudenis te denken; ik zat by mijn waaterkuil, en verheugden my in 't vers waater, en dagt, dit is nog beeter als het stinkend waater te Scheep. Met scheen het my of ik aangestoten wierd, ik omsiende, zag niemand, en Bosch-waard in ziende, zag een zeer dikken hogen Boom, die zeer kenbaar om sijn dikte was; opstaande, ging daar naa toe; by den zelven komende, gaf God my in, dat ik Boomen zou teikenen, om mijn waater niet te verliesen; ik mijn mes van leer, en schilden hem zoo wat of; ik maakten met mijn mes een houten beiteltjen tot het boom schillen, om mijn mes wat te spaaren. Ik maakten ook een klein houten schupje, en nam een brave tak die ik voor aan scherp sneed, en agter aan een braven knobbel had, dit was mijn geweer. Ik wierd hoe langer hoe geruster, en ik begon onder dien Boom, daar 't

wat

wat hoog was, een Hutje van takken op te regten; onder mijn werken kwam het my weer voor als of ik gestoten wierd; omsiende, zag weeder niemand, maar verre van my ook zulken dikken Boom; ik laatende de begonnen hut staan, stapten naa dien Boom toe, welke ook rondom ontbast hebbende, en doen weeder naa een die verder stond, dit zoo vervolgende, raakten wel een uir of anderhalf van den poel.

Ik zogt al voort, en dat op een linie regt uit, om metter tijd uit dit eensaam Bosch te raaken; in 't gaan vond ik een Appel! ô Heer! wat was ik blijde. Ik zag op, en was onder een wilden Appel-boom; mijn kodde-spiets en schupje van my werpende, klom ik met groote vreugde den Boom op, at mijn buikje vol, en plukten zoo veel, die ik onder den boom in 't gras smeet, dat ik afkomende, mijn hoed en beide koussen vulde, en nog eenige liet leggen.

Ik van boom tot boom die geteikend had weder te rug, en by mijn eersten dikken boom komende, die als op een kleine hoogte stond, groef ik een kuil, welke onder met blaaden beleide, daar mijn appels op ley, die weeder met blaaden dekte, en boven met sand oversmeeten hebbende, had ik een mod-hol.

Ik stak eenige takken in de grond, die boven wat vlegtende, en dagt, dat mijn takken niet dekken, moet den Heemel dekken.

Nu wandelden ik naa mijn waater, dan naa mijn hut, om al wandelende te overdenken wat ik doen zou; mijn droefheid en benaudheid verminderde hand over hand.

In mijn hut sittende, en een appel eetende, dagt ik lieve God, wat is des menschen leeven, hoe swerft men van 't eene Land in 't ander om geld en goed, ik heb maar Waater en Appels, en ben nu wel te vreeden als ik die maar krijgen kan, dat ik mijn Appelen nu voor goud verruilen kon, ik zou dat waarlik niet doen.

Wanneer den avond viel, bad ik God, en lei my in mijn hut op wat takken en blaaden ter neer, slaapende veel geruster als te vooren; des morgens ontwaakende, begon ik bedaarder op mijn behoud te denken, jaa zoodaanig, als of ik in 't bosch mijn leeven zou moeten einden, dat ik te vooren door al te grooten droefheid en angst niet doen kon.

My dagt dat ik eerst eens zou drinken, dan naa mijn appel-boom gaan, en die daar nog onder leggende appelen bergen; daar naa de boomen zoo als ik begonnen had al voort te teekenen of t' ontbasten; en dat op

een

een regte lijn, om zoo eindelijk uit het bosch te geraaken, en agt op alle Fruit-boomen te neemen; zoo gedagt, zoo gedaan.

Ik peurden naa mijn appel-boom; met mijn kodde-spies gewaapend; daar komende, vulden ik mijn sakken met die daar onder geleegen appelen; en al regt uit voortgaande, ontschilde ik de boomen op zoodaanigen verheid, dat ik die makkelijk kon sien, nu en dan eenige vrugt-boomen vindende, die bysonder teekende, tot ik naa eenigen tijd zoo ver kwam, dat een klein soet Riviertje vond, waar ontrent zig ook verscheiden en meer Vrugt-boomen vertoonden, welke ik niet en kende, maar at daar van in Godsnaam; zy bekwaamen my wel.

Nu vergat ik mijn Mod-hol, Poel en Appel-boom; ik volgden de Rivier, welke my naa eenigen tijd uit het Bosch geleide, tot aan een Berg, aan wiens voet een groote kom van brak Waater was, daar hem deese Rivier in ontlaste, en die kom ontlaste haar weeder door een smalle sleuf in Zee, zoo als ik daar naa bevond.

Ik rusten by deese kom, en sag een Visch springen, kreeg een hoek met mijn tou, bragt die met mijn kodde-spies te waater, aan de hoek een stukje appel doende, en ving voort een goede Baars, dien ik schoon

maakte, en van desselfs ingewand weeder aanslaande, ving ik nog vijf à ses schone Baarsen, die schoon maakende, bried ik die aan houte speeten, zy smaakten lekker en goed.

Mijn Tondel was weinig, dies tornden ik een mouw uit mijn hembd, daar de brand in steekende, doofden dat tusschen mijn beide Schoenen uit; nu was mijn Tondel-doos weer vol, en ik van alles klaar. Wel gegeten en gedronken hebbende, klom ik den Berg op, van wiens top ik de Zee kon zien, naar gissing een groot uur gaans ver; dien Berg was maar een hogen heuvel, als alleen in het vlakke land staande.

Ik had wel gegeeten, als gezegt heb, en wandelden naa de Zee, op hoope of ons Schip of Volk daar nog was; maar vond niemand. De Strand dus langs wandelende, zag ik geduurig om, dat den Berg niet uit mijn gesigt raakte; ik al voortgaande, dagt my dat ik een Mast zag agter een Duin, en met sijn top daar boven over uitsteekende; my dagt ook dat ik voetstappen zag, dog deese verdweenen weeder.

Op de Duin komende, zag ik een opgeregte Staak, daar een Tinnen plaat aan was gespijkerd, daar de naam van de Schipper en het Schip op stond, daar ik meede geko-

gekomen was. Dit ontſtelden my weeder op 't nieuw, en egter was my deeſe ſtaak of paal en bord, als half geſelſchap-agtig; ik was een Jongen, en kuſten de Staak verſcheiden maal met betraande oogen.

Ik ſetten my neder met de rug tegen den paal, het hoofd in de hand, en zag bedroefd te Zee-waard in. Ik rees weder op, heen en weder voorby die ſtaak wandelende, en dikwils het bord leeſende, beſloot ik de Paal met mijn handen los te graven, alzoo die in duin-ſand ſtond, om dat ik de ſpijkers daar uit dagt te krijgen; dit denkende, trad agter de ſtaak om daar naa te ſien, en zoo als ik na de ſpijkers en de paal van agteren zag, wierd ik een Briefje, en een tinnen plaatje daar boven gewaar, welke daar geſpijkerd waaren; vindende daar op, *Jongen, graaft agter deeſe Staak*; dit ontſtelden my nog meer als eerſt de ſtaak had gedaan; een koude grilling reed my door de leeden, mijn hairen reeſen my te berg, ik wierd benaud, en vreesden zeer, ik beefden, en wiſt niet waarom. Ik zetten my weer needer tegen den paal, tot dat ik bedaarde. Doen nam ik mijn kodde-ſpiets, en begon te peilen in 't zand, en vond iets hards, omtrent een vadem agter de ſtaak; ik trok met mijn handen aan 't krabben, tot ik op een plank

kwam, en al voort arbeidende, bevond het mijn Scheeps-kistje te zijn. Ik riep, ô goede God! ik danke u ô Heere! helpt my dog voortaan; ik huilden van blijdschap, en al schreijende arbeiden ik mijn Kistjen daar uit. Op het deksel was een Presenninge gelegt, en om de Sleutel die in 't slot stak, was doek omgewonden, om dat het zand het slot niet beschaadigen zouw.

Ik sloot met groote vreugde mijn kistje op, en vond het volgende op een Brief: *Jongen, alzoo wy naa neegen daagen zoekens en wagtens, nog Volk van de* Goude Draak, *nog U hebben konnen vinden, is goed gevonden te vertrekken, (alzoo 't op deese Kust kwaad leggen is) en u Kistjen en goed hier te begraaven, ten einde, indien gy hier koomt, u daar van te dienen. Regt boven op dit Duintjen is een kleyn paaltjen ingeslaagen, daar onder zijn nog eenige noodzaakelijkheden voor u begraaven. Vaart wel.*

Ik viel op mijn knien, dankten God voor sijn goedheid, en bad voor de behouden Reis van mijn Schipper en Schip. Opstaande, stopten ik een volle Pijp, dat 'er nu op staan kon, ik mijn Kist doorsiende, vond daar in dit volgende goed.

3 *Hembden*, 2 *Linnen Hembdrokken*, 2 *Linnen Onderbroeken*, 4 *Dassen*, 2 *Paar Koussen*,

1 *Paar*

1 Paar Schoenen, *1 Laakense Broek en Wambais*, zijnde dit mijn landganger, 1 *Engelsche Muts*, *omtrent 1 Pond Tabak*, *elf Pijpen*, *1 Tinnen Kopje*, *2 Tinnen Leepels*, *3 Messen*, 8 à 10 *Veeters*, *wat Naalden en Gaaren*, *2 Kammen*, *1 Stoops Boutelje met wat Arak*, 12 *Vel Papier*, *wat Pennen en Inkt*, *1 Psalmboek*.

Ik dronk een soopje op mijn pijpje als een Heer. Nu wierd ik weer gerust en vrolijk. Ik besloot den aankomenden nagt by deese staak te campeeren, om mijn goed te bewaaren, daar nog Mensch nog Dier was die my beroven kon; Jongens werk! Ik my beraadende, ging op de duin, en zag het paaltje, peilden daar met mijn spiets, op twee voet diep was het hard, ik weer aan 't krabben, dog was nauw een voet in de aarde, of vond een Schop, bloed wat was ik blijde! ik aan 't graaven, dat beeter spoet maakte als 't krabben met mijn handen. Ik ontdekten eerlang een Plank, en daar onder mijn Kooy, deese was nog met een brave Presenninge omwonden; ik dit alles boven op hebbende, vond in 't openen den volgenden Brief.

Jongen, nadien gy moogelijk u leeven hier zult eindigen, is verstaan u dit goed te vereeren. De Meester geeft u sijn Brand-glas, om by gebrek van Tontel vuir te maaken, neevens

een stuk Swaavel tot Swaavel-stokken. Vaart wel.

Ik was yverig alles door te zien, en vond dit volgende goed; 1 *Plank*, 1 *Brave Presenning*, *mijn Hangmat*, *Bultzak*, *Kombaars*, *Hoofdkussen*, 1 *Sloop*, 1 *Bijl*, 1 *Kort-roer*, 2 *Kardoesen Kruit*, 100 *Kogels*, 1 *stuk Platlood*, 1 *Scheeps-houwer met sijn riem*, 1 *vaatje Brandewijn*, 2 *Stoops Botteljes Spaanse Wijn*, 100 *Beschuyten*, 1 *Kooperen Pannetje van een Mingelen*, 1 *Keulsche Pot met Tabak*, *nog een Prik*, *weegende wel* 2 *à* 3 *pond*, 1 *Blase met Kruit*, *nog* 1 *Kardoes met Kogels*, 2 *Lijnen Vis-want*, 1 *Doosje met Hoekken*, 12 *Vuirsteenen*, 1 *bosje Swaavelstok*, 1 *bos Pennen*, 1 *Pennemesje*, 2 *Boek Papier*, 1 *Looden Inktpot*, *met* 1 *kannetje Inkt*, *het Nieuwe Testament*, *de Reise van W. Y. Bontekoe*, *en die van P. van den Broecke*, *nog een rond Spiegeltje in een blikken doosje.*

Nu veranderden ik van voorneemen om by de Staak te blijven. De Weg van de Berg of heuvel tot hier toe, had ik als een winkelhaak gegaan, dat nu regt toe regt aan veel naader was; dies dagt ik dus mijn weg te neemen.

Ik maakten mijn Kist leedig, die weer vullende met de Beschuit, Bussekruit, Tabak, Papier, Boeken &c. Ik trok drie Hem-

Hemden aan, met nog een onderkleed, en hong de Houwer op de zijd, de Bijl en Schop op de nek, en twee Boutteljes met een tou om den hals; dus ging ik naa mijn Rivier toe; en alzoo het warm was, ſweeten ik niet weinig, dat ik met een friſſen dronk weer herſtelde. Terwijl als ik ruſten, dagt ik wat ik doen zou; ik groef een groot gat op een hoogte, dat beſtrooiden ik onder in met blaaden, daar takken over heen ley, daar op bergden ik mijn goed, dit dekten ik met takken en zooden; des agter-middags haalden ik mijn kooije, met het roer, een blaaſe met buſſe-kruit, kogels en byſchuit in mijn zak.

By de Rivier komende, ſloeg op de hoogte by mijn Kelder, vier paaltjes in de grond, daar mijn hangmat aan vaſt maakten. Ik deed nog een togt, haalden de preſenninge, bouttelje met arak, vis-wand, en hoekken, met wat kogels; by mijn kooy koomende, ſliep ik geruſt, tot den dag aan kwam; deeſen dag kreeg ik al mijn goed by de rivier; nu was ik een rijk man! Ik kreeg, pen, papier, en inkt, en ſchreef dit voorgaande op. Ik ſprak een Gebedt, zong een Pſalm zoo goed als ik kon.

Nu moeſt ik een goede plaats voor mijn hut zoeken; rondom ziende, zag niet verre

van

van my een braven hogen en groenen heuvel, digt aan de rivier; ik ging derwaarts, die besiende, behaagden my wel. Mijn Bijl en Schop gehaald hebbende, kapten ik zoo veele groote en kleine takken, als ruim noodig had; die in de grond graavende en steekende, boven en rondom door een vlegtende, zoo digt als mogelijk was, en maakten in korten tijd een digte hut. Die dus verre voltooid hebbende, haalden ik mijn Wand, dat ik in de zoute kom geset had, op, waar aan verscheiden Baarsen waaren; hier van kookten ik in mijn Pannetje. Wel gegeeten, en een koelen dronk genomen hebbende, haalden ik mijn hangmat in mijn hut, die wel ophangende, bragt ik daar mijn kooy in, met mijn meeste goed.

Nu wilde ik de Kom eens aan deeze zijde omwandelen, en zien wat daar te doen was. Daar de rivier in de kom valt is 't waater zeer rood, als ook de strand daar ik groef, was het als leem, kleeverig en glad; ik smeet een schop vol wat ver op 't land, om te zien wat het was, een quartier-uur voortgaande, vond een roode klippige oever, met veele kuilen; dit duurden wel een groot quartier, als ik weerom wandelde, om de roode leem te ondersoeken, die wat dun uitbreidende, ging naa mijn hut; ook haalden ik wat vrugten.

ten. My ſchoot in, dat indien de Leem goed was, ik een ſchoone Hut zou konnen bouwen. Naa de leem gaande, bevond ik dat die droog, herd en ſterk waar, daar over ik my zeer verblijde.

By mijn hut komende, practiſeerden onder een pijp tabak wat my te doen ſtond. Ik hieu een party dikke en ſteevige Takken, die van alle zijd-takken gekort hebbende, groef die vry diep en digt by malkander in de grond, als een ronde kring; zijnde dit rond agtien van mijn voeten wijt, dit begon ik van onder op te vlegten, als een Boeren-tuin, en alzoo ik daar aan byna geduurig arbeide, had ik dit in weinig daagen zoo hoog, als van de grond maaken kon. Niet hooger konnende koomen, moeſt ik een ladder maaken, waar toe twee brave regte takken bereide, elk lang negen van mijne voeten. Maar alzoo geen boor nog beitel had, moeſt ik met mijn mes de gaten maaken, 't welk my zoo hard viel, dat blaren in mijn handen kreeg, mijn arbeid moeſt ſtaaken, en ligter werk doen, of ſtilzitten.

De deur of ingang van mijn Hut, had ik vijf van mijn voeten hoog, en derdehalf breed gemaakt; hier toe wilde ik een deur vlegten, daar meede beſig zijnde, ſchoot my in, dat ik in 't Vaderland wel vierkante

Vogel-

Vogelkooitjes van willige Teenen gemaakt had. Ik liet de deur ſtaan, en begon te arbeiden aan een Boodem van anderhalf voet vierkant; deeſe aan de zijd ook anderhalf voet optuinende, had ik een mand, en die omkeerende, een ſtoel, koſtelijk huis-raad! Ik hier meede naa de leem-ſtrand, ſmeerde mijn mand van buiten met de leem, die in de Son droogende, beſprengden die met een groene tak met waater, dan de reeten met de hand digt ſtrijkende, wierd mijn mande zoo digt en hard, als of ſy met roode ſteen omtrokken was, dat my niet weinig verblijden; nu kon ik kiſten voor mijn goed maaken, en wat ik van nooden had.

Dit deed my denken, dat ik terſtond weer begon te vlegten nog twee zoodaanige korven; deeſe veerdig hebbende, hakten ik een ſteevig hout, een vadem lang, aan elk eind een touw, bond de manden daar aan, dit had ik als een melk-juk; hier haalden ik nu leem meede naa de hut. In de hut eenige kijkgaaten geſneeden hebbende, tijden ik aan 't ſmeeren, ſprengen en ſtrijken, en kreeg mijn hut in drie daagen vijf voeten hoog, beſmeerd, glad en droog, en was zoo vaſt en hard als of ſy van roode ſteen gebakken was.

Mijn handen weeder herſtelt zijnde, vatten

ten ik mijn leer weeder aan, windende linnen om mijn mes, en wat langſaam werkende, kreeg daar vijf ſporten of treeden in; door behulp van deeſe, tuinden ik mijn hut boven toe, laatende daar boven in een gat een voet groot, zoo voor lugt als rook, dat ik met een dekſel kon ſluiten en oopenen. Mijn dak beſtreeken en droog geworden zijnde, meenden ik een Kaſteel te bezitten. Voorts maakten ik verſcheiden manden, die als mijn hut met roode leem bekleedende, zoo tot berging van mijn goed, als om winter proviſie in te doen.

Ook bouwden ik nog een ſchoone vierkante hut by den mijnen aan, die vijftien voeten elke zijde vierkant was; een ſchoon en ſterk gebouw, hebbende boven een gat als mijn ander, en beneeden kijkgaaten. Nu was ik al Heer van twee Kaſteelen, daags ſchreef ik mijn doen aan, en door 't dikwijls leeſen, kon ik dat al van buiten.

Op een tijd wat vrugten willende haalen, zag een braven heuvel als met handen gemaakt, deeſe was rondom beſet boom aan boom in de ronte, en een boom in 't midden; ik kon deeſe van mijn hut zien, maar had daar nooit aan gedagt, dit was vier honderd treeden van mijn huis. Ik my bedenkende, haalden mijn bijl, en kapten drie

boomen

boomen twee voeten boven de grond af, daar binnen treedende, kon niet anders zien of dit was daar zoo gepoot; mijn leer haalende, kapten ik de boomen in 't rond af, laatende de stammen tien voeten hoog, den middelsten stam liet ik twintig voeten lang, hem berovende van alle sijne takken, en haar alle aan de grond ontbastende.

Deese Boomen waaren in de rondte agtien en twintig duimen dik; hier dagt ik een Fortres te bouwen! ging daar daags voor tijdverdrijf aan tuinen, met dikke takken, die ik met een staak op een sloeg. Dit Kasteel wierd naa eenigen tijd volmaakt op het dak naa, dat 'er ook naa verloop van tijd meede op kwam; mijn deur was twee en een half voet vierkant, twee voeten van de grond; hier haalde ik mijn vaatjen Brandewijn, en een blaas vol Buskruit, mijn halve Beschuiten, wat Kogels &c. Op 't laast ging ik daar met mijn Kooy en meeste goed woonen, begraavende het overige in mijn andere Huisen, daar 't wel bewaard was.

Ik had ook al een geheele steene mand vol zout gewonnen in de kuilen van de roode rots, aan het einde van de zoute kom. Ook had ik al een brave party gedroogde Visch gemaakt. Ik had ook veele korven van buiten en binnen met roode leem be-

kleed,

kleed, en deksels daar op, gevlogten Taafels, Stoelen, en Bedsteede; mijn leeven was nu geheel gerust.

Ik wist van geen daagen, weeken, maanden, nog jaaren. Ook wist ik niet hoe lang ik daar geweest had.

Naa een langen tijd, als ik gerust sliep in 't midden van een duistere nagt, hoorden ik een vreeslijk gebrul, verwerd door malkander, dat my wakker maakte; dog ik bleef gerust, alzoo my niemand, nog Mensch, nog Dier, in mijn Fortres kon beschadigen. Egter maakten ik vuur, dat ras gedaan was, alzoo altijd een goed deel zeer drooge takken, en ook gekloofd grof hout had; mijn deur was geslooten, en mijn kijkgaaten toegestopt.

Mijn Geweer klaar gemaakt hebbende, leide wat hout aan, en ging weer te kooy. Den dag komende, was ik nieusgierig te weeten wat 'er was; mijn kijkgaaten openende, zag ik seeven swarte Stieren, die scheenen als gevogten te hebben, alzoo 'er twee à drie onder waaren die bloeden. Eene na mijn Kasteel komende, kwam op twaalf of veertien treeden by my, stil staande, en ziende naa mijn fort; ik leide mijn roer uit een kijkgat, en schoot hem regt in sijn sterre, dat hy needer plofte, en terstond weer

laadende, maakten my gereed of 'er meer kwamen, maar de andere vertrokken weer Boschwaard in. Dit was het eerste Wild dat ik gezien had.

Ik naa hem toe, met schop, houwer, en mes; hy lag op zy, ik konde hem niet op sijn rug krijgen, dog groef een greb agter hem, daar hy ontrent op sijn rug kwam in te glijen. Ik hieuw met de Bijl de strot af, daar hy dapper uit bloede, hem optornende, was hy zeer vet; en haalden uit mijn ander huis een teenen taafel, daar het vet op leide, dat zeer veel, en meer dan honderd pond was; ik teeg strak aan 't smelten met mijn kooperen pan, en kreeg twee brave geleemde manden vol vet, als ook drie manden vol van het beste Vlees, dat ik zouten, de blaas die blies ik op, de dermen reinigden ik aan de kom, eenige droogden ik, andere vulden ik met gezouten vlees en vet, daar van eenige in de rook, en andere in de lugt droogende; sijn hoorens sloeg ik af, die drogende en schrapende, waren goede beekers.

Ik kookten en braaden van hem, tot hy begon te ruiken, doen maakten ik een diepe groote kuil, laatende hem daar in glijden, hem wat met hef-boomen helpende, en met aarde bedekkende; en dankte God

voor

voor ſijn goedheid Veelmaalen op elken dag, zag ik met vreugde naa mijn koſt. Mijn Brandewijn nog Wijn had ik niet aangeroerd, ik bewaarden die voor een zieken dag, egter kreeg ik luſt, en moſt eens proeven, nam op een morgen wat Brandewijn: des middags wat Vlees eetende, nam mijn half tinnen kopje vol Spaanſche Wijn daar toe; my dagt of ik met Goden ter Bruiloft ging! daar meede was het tap toe, voor een langen tijd.

Nu was mijn daagelijks werk, Zout maaken, Viſſchen vangen, die kooken, braaden, en droogen; Kiſten en Manden te maaken van veel 'erley groote en fatſoen, die van binnen en buiten met leem digt te ſtrijken, en dan te droogen, hout te hakken en te droogen, waar van altijd een hut vol in voorraad had, nevens nog een groote mijt of ſtaapel; ook had ik een brave mand vol gedroogd ſchraapſel van hout, dat vliegens met een brand-glas vuur vatte.

Dit was nu alles wel, ik leefden dus vrolijk en geruſt in mijn eenſaamheid. Had ook een goede hut geboud aan de kom op de leem-ſtrand, waar in zijnde, kon viſſchen, ſlaapen en kooken; dit was een plaiſierig ding. Ik had ook een hut geboud op den heuvel of berg, maar die beſeemden ik niet om de

groote moeite; dog ik maakten in mijn fortres een leemen vloer, welke glad en suiver opdroogde, dat braaf was, maar te koud voor mijn bloote voeten; ik was bloots voets, om mijn schoenen en koussen te spaaren, en was bynaa naakt, om mijn goed te bewaaren, mijn hembden en kleeren wierden oud, en my ook te klein, als ik een onderkleed aan trok, liet ik mijn hembd uit, niemand kon sijn goed meerder spaaren en bewaaren dan ik; egter moest ik eerst van mijn hangmat, doen van mijn bultzak my kleeden, en sliep op drooge blaaden in een gevlogten bedsteede, dat heel goed was.

De kom verschafte my Visch na begeeren, gedroogde Visch was mijn Brood, die at ik tot het gezooden of gebraaden, en bekwam my zeer wel; nu en dan schoot ik een wilden Stier; ik bouden hutten in overvloed uit tijdverdrijf, en had nu al dertien, nevens een gallery aan de kom. Mijn Baard begon uit te botten, een vast teeken dat ik hier al lang gewoond had; dog ik was altijd vrolijk en gezond.

Eens op een tijd willende zien waar de Rivier van daan kwam, nam mijn roer en houwer meede, naa een uur gaans naa gissing, zag als een heel moeras bysijden de rivier vol Biesen staan, en veele biesen langs

de

de kant; dit kwam my wel, een goede rest biesen gesneeden hebbende, spreiden die van een om te droogen, sneed voorts een bos, nam die meede om lamp-pit te maaken, alzoo veel Vet in voorraad had, want nu en dan schoot ik een wilde Stier.

Lamp-pit hebbende, maakten ik een looden lamp, als Matroos te Scheep doet; nu branden ik des nagts ligt, dat my groote vreugd was. Naa eenige daagen haalden ik verscheiden dragten drooge Biesen, weer andere snijdende en te droogen leggende, versaamelde alzoo een geheele hut vol; hier maakten ik matten van, om op mijn blaaden te leggen, dat uit de kunst was; en maakten ook deekens om over te dekken zoo veel begeerde; eindelijk, ik kleeden my in biesen, wat kan de armoed niet versinnen! En nu deed ik bynaa niet als matten te maaken van biesen, zoo grooten als kleinen van alderhande fatsoen.

Dus leefden ik een geruimen tijd wel te vreeden. De vloer van mijn fortres had ik nu met biesen matten beleid; ik had ook wel agt à tien Stieren-vellen gedroogd, zoo groot als die konde afvillen, deese waaren goed tot schoenen, koussen, &c.

Nu was ik geheel bekend in 't Bosch, en wist Sonnen op-en needergang wel waar te nee-

neemen; aan Sonnen opgang was de Zee, teegen over de Rivier was de Son middaags, aan Sonnen ondergang was het Bosch en Land.

Eens op een tijd begon het uitter Zee helder op te blaasen, dat hand over hand toenam, met donder en blixem, dat het bosch scheen om te waaijen; het stormden zoo vervaarlijk, met reegen en felle donderslaagen, dat ik, alhoewel in mijn Kasteel zijnde, geheel benaud wierd, en van schrik my niet wist te bergen; jaa Boomen wierden uitgerukt, de Wind gaf zomtijts slaagen of het donder-slaagen waaren; dit duurden wel twee daagen en nagten, als wanneer het bedaarden.

Ik zag de Lugt nog sterk trekken, ging op den Berg in mijn uitkijk, de Zee schoot nog zeer hol; en weer afkomende, ging wat Visch vangen, onder het visschen begon de wind weer hand over hand aan te haalen.

Met een mande met Visch naa mijn fortres gaande, begon het als vooren hoe langer hoe herder te stormen. Het was nu volle Maan, de Wolken scheenen over de Maan te vliegen; ik zat in ly van mijn Kasteel, alzoo het droog weer was. De Maan wierde al langsaam duister, even als een Eclips,

dat

dat my verſchrikte en in mijn huis deed gaan; mijn lamp brande, en ik ging, naa dat wat vuur aangelegt had, te kooy, dog kon niet ſlaapen, maar was vol ſchrik en vreeſe.

Dag wordende, zag het waater in Zee zeer verbolgen en hoog, de wind bedaarden; ik ging weer naa den Berg, om de ongeſtuime Zee eens te beſien, maar vond mijn Hut niet, deeſe was op de grond afgebrooken, en al mijn tuinen en vlegtingen waaren weg, die ook nooid weer geſien heb, dat my daar naa een ander deed bouwen.

Ik Viſten weeder, en kookten die by de kom; wel gegeeten hebbende, wilde ik na de ſtukken van mijn Hut den Uitkijk op den Berg zoeken; boven komende, zag eenige ſwarte dingen in Zee, dog kon die niet bekennen. Ik had een halve ontſteltenis van den vorigen Storm gehad, en voelde my niet wel, nam wat Brandewijn tot mijn verkwikking, welke uit mijn Fortres haalde, daar die ook dronk, dat my kragtig ſterkten. Doen ging ik naa 't ſtrand; de wind was nog ſterk uit Zee, en maakten uitneemend hoog waater.

Ik zag een Sloep regt naa ſtrand drijven, haalden ſtrak mijn Vis-touw, en trok mijn bieſen rok uit, doen nam ik hem waar; hier was een vlakke ſtrand, en by gevolg geen

branding. Ik kreeg de Sloep vat, en sleepten die al zagjes in de sleuf of uitgang van de kom, wel een half quartier binnenwaarts; de Sloep had geen Riemen, maar voor in lag een Dreg met een Tou, die ik aan land vast maakte. Ik was byna afgemat om de Sloep van land te houden, dog had hem nu vast.

Ik ging na mijn Kasteel, maakten vuur, warmden my, en nam een half kopje Spaansche Wijn, dat my weer kragten byzette. Weeder aan strand komende, zag veele Vaten, Kisten, en Pakken aan komen drijven, waar van eenige al vast zaaten op 't strand; een waar teeken dat in den vorigen Storm een Schip hier ontrent gebleeven ofte vergaan was; ik haalden knap mijn bijl, sloeg eenige Kisten op, en vond daar in Hembden, Plunjen, Tabak &c. zoo als Matroos of Soldaat gewend is meede te neemen; de meeste waaren van binnen nog droog. Ik plunderden zoo veel ik konde, brengende voort een dragt à vier in mijn kasteel; dat nat was droogden ik. Mijn blijdschap kon ik niet uitdrukken, en kan ook niemand weeten of denken, als zulke die in de alderuitterste armoed geweest zijn.

Eenige Kisten was geen of zeer weinig waater in gekomen, uit die trok ik voort

een

een hembd en plunjen aan, meenden waarlijk zoo rijk te zijn als een groot Koning; vond ook eenige Beſchuiten, die nuttigde met wat Spaanſche wijn, 't welk my weer ſterk maakte.

Naa 't Strand gaande om meer te haalen, zag ik een gants Agter-Schip aan koomen drijven, met nog veelé Tonnen, Kiſten, Boſſen Stokvis, Planken &c. Nu wierd ik verblijd, hoopende dat daar in nog een leevend Menſch zouw zijn tot mijn gezelſchap. Dit dreef zoo ver op ſtrand tot het vaſt bleef zitten, als ook veele goed, zoo genoemd heb. Het was nu by uitneementheid hoog waater als dit goed op ſtrand aankwam; de wind bedaarende, en 't waater vallende, zat het Wrak zoo hoog en droog, dat daar niet in konde komen, maar liep daar rondom, roepende en ſchreeuwende, of daar Volk in waar; dog niemand gaf antwoord.

Ik het met aandagt rondom beſiende, zag dat het geheele Stuur-boord aan ſtukken was, de beſaans-roede lag dwers over 't ſchip, en de beſaans-ſchoot, hing over bak-boord, daar het geheele Wrak over helde; ik kreeg het tou vat, en klom tegen 't Wrak op; ik vond niemand, ik zogt onder en boven ik kwam in de Hut, daar ies Kiſten, en drie Kelders vond, met een groote Engel-

 ſche

sche Dog, welke my siende kwispelsteerte, en mijn hand lekten; op 't halve dek was een groote Keulsche pot met water; aan bak-boord onder het halve dek, twee Stukken die uit haar Poorten keeken, en een Stuk met sijn ropaard omgevallen, van stuurboord daar tegen aan gerold, de kajuyt had vier vensters, de glasen waren weinig beschadigd, de Kapiteins kooy nog geheel in wesen.

Ik dit gesien hebbende, wist niet wat te doen; wat gepractiseert hebbende, haalde al 't loopende wand van de besaans-mast, en hakten de besaans hoofd-touwen boven onder de mars-zaaling af, die buyten boord vallende, raakten by naa grond; hier kon ik met mijn gemaakte leer gemakkelijk by. Ik al weer na beneden, dan booven, roepende of'er geen Menschen waren; dog kwam nog hoorden niemand.

Onder 't halve dek herom soekende, zag ik de Timmermans-kist open, daar in was zaag, hamers, bylen, beitels, schaaven, booren &c. Ik met bijl, haamer, breekyser &c. weer na de hut, daar tien koyen in waren, en in de koyen waren nog drie kelders. Ik smeet twee Bultsakken, twee Dekens, en vier hooft-kussens over boord, om naa mijn Kasteel te brengen, ik opende een Stuur-

Stuurmans kist, vond daar in twaalf goede hemden, getekend H. G. met drie pak onder-kleeren en een Landganger, een Kaas, Tabak, Pijpen, Zee-Atlas &c. Ik smeet de Hemden en Plunjen ook over boord, en daalden langs de besaans hoofd-touwen af, om dat alles te bergen.

Den grooten Engelschen Hond, kreet my naa, en wilde van boven springen; dit bewoog my weer naa boven te komen; ik bond hem de bek toe, en liet hem met de besaans-schoot na beneden, daar ik hem volgde; desen Hond was grof en sterk, en ik gebruikten hem tot mijn Lastdrager. By hem komende nam ik zoo veel als draagen kon na mijn Kasteel; hier wat rustende, en den Hond wat gekookte Vis gevende, met wat water, bewees my dat beest hoe langer hoe meerder vrindschap.

Den Avond viel, ik was vermoeid, dog ging met mijn *Drager*, (zoo noemden ik mijn Hond) naa de rivier, en deed hem drinken; ik had daar een party gekookte Vis, die hy op at. Wy weeder na mijn kasteel gaande, en daar komende, sneed hem van een drooge Stieren huid een Vel over zijn lijf; ik nam twee ongeleemde manden van anderhalf voet, ook van een voet, die met twee touwen aan een hegtende, dit was sijn gereedschap, om te dragen. Ik

Ik maakten vuur, kookten en braaden Vis, at met mijn *Draager* ons buyken vol, wy sliepen gerust. Des morgens met den dag ging met *Draager* naa 't Wrak, zetten hem zijn manden en vel af; boven koomende, sloeg ik de kisten op een ry open, vond kleeren, Linnen, Tabak, Koopmanschap, Beschuit, kaasen &c. In eene kelder stak een sleutel in, daar ik wel vier meede op maakte, die alle vol Brandewijn waren; ik wierp weder linnen, wollen, en wat my diende over boord, en besteeden dien dag, met ons beiden te draagen, wel eetende en wel drinkende. Het Wrak sat als schuins op de agterste bil van bak-boord, en was beneden nog vol water. Ik bergden al wat ik kon, niets mishaagden my, in elk van mijn hutten kwam vry wat goed.

Ik maakten nog twee langagtige manden voor *Draager*. De kelders liet ik met de bezaans-schoot af; ik droeg linnen en wollen, en *Draager* elke reis ses stoops flessen; dus kreeg ik haast de seeven kelders over. De leedige kisten kon ik ook als de kelders aflaaten, maar kon die niet voortkrijgen, tot my inviel; dat een zaag had, ik zaagden vier blokken van een gaven ronden Boom, maakende daar van vier raaden, die onder een langwerpig vierkant vast maakende, toen had

had ik een waagen. Trekgereedſchap maakten ik voor *Draager*, welke de waagen met een kiſt makkelijk kon trekken als ik wat aanſchoot. Dus kreeg ik in weinig tijd veel groote en kleine kiſten, eenige boſſen Stok-vis, met veel 'erley goed.

Hier naa de Kajuit viſiteerende, vond vier kleine tonnetjes fijne Beſchuit, elk tonnetje als een biervierendeel, Kannen, Glaaſen, twee Silveren Beekers, Bouteljes met Wijn, Bier, Oli, Azijn, de Kooy met ſijn Gordijnen, Stoelen, Banken, Lampen, Kandelaars, een kiſt met Kaarſſen &c.

Hier bleef het nog niet by, wy wierden hoe langer hoe rijker, de Konſtapels-kaamer had ik nog niet geviſiteert; daar koomende, vond zeer veele Kooijen en Kiſten, veele Kardoeſen in haar kookers, twee hoorne Lantaarens, en twee kelders met Brandewijn.

Ik dorſt naa beneeden in de Kruit-kaamer niet gaan, uit vreeſe voor 't waater. De beide kelders en fleſſen afgelaaten hebbende, bragt die naa mijn Kaſteel. Voorts reſolveerden ik om onder in de Konſtaapels-kaamer een gat te houwen, ten einde het waater hem daar door ontlaſten zou, en nam een avangaar of groote kruisboor, en boorden daar door; daar geen waater uitkwam,

dat

dat my verwonderde; boorden even voor de Kruit-kaamer, daar terstond waater kreeg; ik weer in 't Wrak, stak een lantaarne aan, ging doen in de Kruit-kaamer, die ongeschonden, gaaf, en droog bevond, daar braaf Kruit, en ook Kardoes-papier in was.

Aan de andere zijde was de Brood-kaamer, zoo droog als kurk; hier vond ik voor my en *Draager*, meer Brood als voor zes jaaren van nooden had Daar by veel Leidsche en Soetemelks-kaasen, vier-en twintig Kelders, elk met sijn Sleutels, twee toegemaakte Tonnen zonder spontgaaten, daar Booter in was.

Dit bezigtigt hebbende, bragt wat Beschuit en Kaas boven, dat aflaatende, naa mijn Kasteel bragt; en met *Draager* wat gegeeten hebbende, tyden wy weeder naa 't Wrak. Het waater zig ontlast hebbende, zag in de veertig ronde Potten, boven met kalk toegemaakt; ik kenden die niet, eene open doende, was die vol Boom-olie, hier van moesten voort een party na mijn Fort; daar had ik nu Brood, Kaas, Oly, Brandewijn, en voorts al wat ik wenschen kon. Nu moest ik de Vaaten visiteeren die op strand gespoeld waaren, ging met mijn boor en eenige swikjes of bosjes daar naa toe. Hier vond ik drie vaaten Mom, een vat Azijn, drie

vaa-

vaaten Fransche, en drie vaaten Rinsche Wijn; ik dronk eens, en dagt wat my te doen stond. Voortrollen kon ik niet, ik had by de Oly-potten nog ses kelders Brandewijn gevonden, die weg goot, om dat meer Brandewijn had als begeerde; deese kelders aan de rivier gebragt, en schoon gespoeld bebbende, tapten ik'er vier vol Mom, en twee met Fransche Wijn.

Ik had ook drie leedige ankers in de Hut gevonden, twee vulden ik ook met Fransche Wijn, alzoo die liever dronk als Rinsche; deese voerden wy ook naa mijn wijnhut; een met Wijn-azijn vullende, bragt ik in mijn Kasteel, daar ook een kelder Brandewijn wech goot, en haalden die vol Fransche Wijn

Ik goot zoo veel Brandewijn wech, dat ik een oxhoofd Franse wijn af tapten, dat naa de rivier rollende, spoelden dat schoon, ley dat onder een digte schaaduwe van een Boom, daar geen Son kon by koomen; hier in bragt ik een ander vat in over, t'elkens een Ankers-kelder vol tappende, kon *Draager* die gemakkelijk trekken; dus kreeg ik al de Wijn, Mom, en Asijn over, tot onder de Boomen, daar die nog met Takken wel dekkende.

Ik bragt vier kelders Brandewijn weer uit

mijn

mijn Kasteel in de Brandewijns-hut, al waar nu vier-en-twintig kelders Brandewijn had, op en by malkander staan. Ik had in de Brood-hut sestien Kisten met Beschuit, en drie vierendeels vaaten met fijne Beschuit. Ik had in de Kaas-hut veertien Leidse en seeven-en-twintig oude Soetemelks-kaasen. Ik had in de Oly-hut vier-en-veertig ronde potten Olye. Ik had in de Kruit-hut agt-en-dartig Kardoesen in hare kookers, en ses geleemde Kisten vol gevulde Kardoesen. Ik had daar ook in sestien riem Kardoes-papier. Ik had in de Bies-hut veele bossen gedroogde Biesen. Ik had in de Hout-hut, drooge Rysen, en gekloofd Hout, met nog een groote stapel daar by. Ik had in de Sout-hut ses beleemde kisten met Sout, daar by ses bossen Stok-vis die weder gedroogd had.

Voorts een hut vol Kooyen en Plunjen, en in mijn Kasteel een braave kooy met al wat daar toe behoord, twee kelders Brandewijn, een kelder Rinse, en een kelder Franse Wijn; een kelder Mom, en een kelder Wijn-azijn: noch een anker Franse wijn, een vierendeels vat met fijne Beschuit, een Kist met Scheeps-beschuit, een kist Kaarsen, een Teekeetel, met een dosijn Kopjes en Schoteltjes, Tee, Koffi-boonen, en een rest Zaaly, dit alle haalden ik uit de Brood-kelder, met drie nieu-

we

we Keetels, Linnen en Wollen zat, Tabak, Pijpen, en alles.

Nu had ik een Konings leeven, en daar by ook geselschap aan mijn Hond.

Op een tijd een brave Snaphaan krijgende, (want ik had 'er nu ses) ging voor plaisier in 't Bosch, om te zien of ik ook een Stier bekoomen kon; ontrent een half uur gewandeld hebbende, zag van verre een uitneemenden grooten Vogel, die op een hogen boom zat; ik bekroop hem zoo naa als mogelijk was; staande nu agter een dikke Boom, en mijn roer over een tak leggende, schoot hem regt in de Borst, dat hy dood om laag kwam, hy viel zoo swaar als een groot Schaap. Het was een wonderlijken grooten en schonen Vogel, sijn lighaam was zoo groot als een Kasuaris, welke ik op Batavia gesien had. Hy was te groot om te draagen, dies haalden ik mijn waagen, en *Draager* moest in 't span; ik hadde agter aan de waagen een leuning, als aan een sleede gemaakt, om aan te schuiven. Een bijl met wat touw op de waagen gelegt hebbende, toogen wy te veld, en vonden hem; ik ley hem op de waagen, en bragten hem naa 't Kasteel, daar hem met aandagt bezag. Sijn nebbe was krom als een Arends bek, maar bloed rood; sijn hoofd en borst was

goud geel; op sijn hoofd had hy een zeer schoone roode kuive; sijn nek tot aan de rug, was groen en blaau, als zommige Vaderlandse tamme Eenden; sijn rug was git swart; sijn vleugels waaren bloed rood, als de beste Papegais-veeren, en zoo ook sijn steert; sijn beenen waaren zeer grof en swart, daar aan zeer dikke en roode kromme klauwen; sijn vleugels waaren by uitneementheid groot, de schaften waaren meer als eens zoo dik als Swaane schaften. Ik sneed hem sijn pooten, vleugels, en hals af, die liet droogen; sijn lighaam afvillende, bevond dat zeer vet en blank; hem opsnijdende, was onbedenkelijk vet van binnen, 't welk niet sterk, maar zeer zoet was. Ik kookten en braaden van hem verscheide daagen, ik en *Draager* smulden daar lekkertjes van, tot hy op was. Naa eenigen tijd bragt ik de Sloep in de Kom, maakende eenige Riemen van 't waagenschot dat ik uit de Kajuit en uit de Hut brak; want al de kooijen in de hut, het beschot en kastjes in de kajuit had ik afgebrooken. Nu roeiden ik somtijts voor plaisier in de kom om daar te visschen. Ik had de peil-lijn en 't lood uit het Wrak gekreegen, en willende de kom eens peilen, vond ik die een kanon-schoot van land, wel vijftig vaademen diep. Ik hadde drie groote hoeken

hoeken met kettings, daar men Heyen mee-
de vangt, gevonden; hier meede om ver-
maak in de kom vissende, bond een brave
staak aan de lijn tot mijn vlot, met nog een
goed stel-hout: de hoek met een stuk vlees
te grond laatende, had voort zoo sterke beet,
dat mijn vlotten onder gingen als lood; ik
vierden mijn lijn, en zoetjes naa land roei-
jende, daar de Sloep vast gelegt hebbende,
haalden al zoetjes op, en kreeg het vlot te
zien, dat weer om laag getrokken wierd,
wanneer mijn lijn weer vierde; dit duurden
wel bynaa vier uuren, dat ik nu ophaalde,
en dan vierde, tot den Visch vermoeid zijn-
de, hem aan strand liet leiden.

Mijn lijn had ik over een dikke Boom-
tak, welke boven 't waater was, geleid;
hier over haalden ik hem op; zoo haast een
zeer groote kop boven zag, die zeer mon-
stereus was, sparde hy zoo een vervaarlijken
bek op, dat ik door schrik in mijn hut liep;
uitziende, teeg hy zagt naa de grond, de
lijn zagtjes naatrekkende; ik maakten de lijn
klaar, en vierden al uit, maakten hem dus
moede, en trok hem weer zoetjes tot digt
aan de strand, tot op twee voet naa boven
't waater, daar hem aandagtelijk bezag.
Hy was plat, en wel zoo groot als een zeer
groote taafel, geleek wel naa een Rog,

was bruin van koleur; ik nam een houwer en sneed de lijn by de ketting af; dus zetten hy 't weer naa beneeden, en kwam nooit weeder te voorschijn; ik dagt zeer dikwijls op hem, maar heb nooit voor of naa dien tijd zoo een monster weer gesien.

Nog eens op een tijd op den berg de *Uitkijk* zijnde, zag zeer veele groote swarte Vogels in de sleut of goote, waar door de kom haar in Zee ontlaste; ik laaden straks twee roers, en derwaarts gaande, schoot in twee schooten, vijf van de gezeide Vogels, zoo digt laagen sy by een; en een krijgende, zag ik dat het swarte Swaanen waaren; zy dreeven met de vloed naa de kom; ik haalden mijn sloep, kreeg de overige doode, bragt die in een hut, plukten en bewaarden de veeren; het vet was goed in de lamp; vier zouten ik, die in de rook droogde. In al mijn tijd waaren hier zoodaanige Vogels niet geweest, ik schoot 'er veele om het vet, en de veeren, waar meede vier bultzakken vulde. Naa eenigen tijd vertrokken zy, en kwamen niet weer.

Nu leefden ik en mijn *Draager* zoo wy begeerden. Maar de Wereld en al dat daar in en op is, is de verandering onderworpen. Dus een geruime tijd, zeer gerust en vrolijk met mijn Hond leevende; weinig meer

op

op't Vaderland of't Schip denkende; was ik op een tijd op den Berg de *Uit-kijk*, met een Verre-kijker wat rondom ziende, ontdekten ik eenige Menschen by de Staak, dat my in vreese en hoope bragt, niet weetende of het goed of kwaad, geluk of ongeluk voor my zoude brengen.

My in mijn Kasteel begeevende, laaden ik mijn zes roers, mijn deur en kijkgaaten stoppende, behalven eene naa de strand. *Draager* bond ik sijn mond, om dat niet blaffen zou. Uitsiende, zag Mannen, Vrouwen, en Kinderen naa 't Wrak marcheeren, op mijn Kasteel niet eens denkende. Zy bezagen het Wrak, en trokken voort naa de Rivier, daar zy mijn hutten vindende, een vervaarlijk gebaar en gekrijt maakten, dat my zeer ontstelde en verschrikte. Zy alle konden my in mijn kasteel niet doen; maar zy waaren naa gissing wel hondert Menschen, die my waarlijk konden uithongeren. Zy haalden hout uit de hout-hut, en maakten vliegens vuur, mijn droog hout moest daar aan geloven, en al mijn Vis die zy vonden, pakten zy aan; al haar doen beschouden ik door een kijkgat, zy zaaten in vijf partyen romdom die vuuren, onder haar eeten, warmen en tieren, zag (geloof ik) eenen mijnen Kasteel, daar op een geroep

maakende, kwaamen alle al schreeuwende naa my toe, elk op het herdste loopende.

Toen zy nog aan 't Wrak waaren, bad ik God dat hy my wilde in geeven wat my best was. De helft dood te schieten was wel kans toe; maar ik had geen waater, zy konden my wel haast uitgehongerd hebben. Ook kon ik niet weeten of nog meer *Zuidlanders* aan kwamen of niet; dit alles maakten my vol angst en vreese. Indien ik uit quam, konden zy my dooden, ik wist geen raad. God had my uit zoo veele gevaaren gered, ik bad nu weer van herten; en eindigende, ley ik in Gods naam vuur aan, at mijn buik vol beschuit, dronk een beeker wijn toe, gaf *Draager* sijn buik vol vis en Scheeps-beschuit.

Ik schoot een schoot boven uit, waar op zy alle op hun aangesigten vielen; ik dronk nog een beeker wijn, en begaf my met mijn houwer en een gelaaden roer uit mijn kasteel. Zy laagen aan de zijde van 't kasteel in 't Bosch nog alle ter aarden, tot ik agter mijn hut komende, haar toe sprak, *Mannen wat Land is dit? en wat Volk zijt gy?* zy bleeven alle leggen, tot ik eene by de hand op ligte, hem teeken doende, dat de anderen ook zouden opstaan, 't welk deeden. Wenkten haar dat zy zouden gaan

zit-

zitten; dit deed ik met groote beleeftheid, haar met een uitgestrekten arm om laag wenkende, daar by mijn hoofd wat omdraijende, waar op zy alle weder ter aarden vielen, op haar aangesigten. My moogelijk voor eene van haare Goden aansiende, om dat ik blank was, en gedonderd had. Het Roer in mijn hand hebbende, schoot ik over haar heen los. Zy bleven als Honden leggen; my daar van dienende, haalden voort een ander gelaaden roer, met een korf vol Scheepsbeschuit, en mijn vorige post weer in neemende, beurden ik andermaal een Man op, hem wijsende dat zy zouden opstaan, zoo als zy deeden; en de beschuit haar omdeelende, wierden zy vryer, vattende malkander hand aan hand, en dus om mijn kasteel heen dansende, al singende, en somtijts in de handen klappende.

Zy waaren alle zoo naakt als zy gebooren waaren, en zonder schaamte haar van agteren en voren ontlastende als Honden, zelf zonder haar eens om te draaijen. Deesen Trop was uit twee geslagten naa ik sien kon, zommige zoo swart als pik, met wol op haar hoofden; anderen waaren rosse als afgevallen en gedroogde blaaden, en hadden lang hair. De Vrouwen hadden zeer dikke buiken, lange todden van borsten, zijnde onbeschaamde teeven.

Naa

Naa dat zy wat gedanst en geschreeud hadden, liepen zy alle Boschwaard in. Ik dankte God dat hy my van dit perijkel verlost had.

Nu meenden ik alle gevaar te boven te zijn, en ging en bezag mijn hutten; bevond dat mijn hout en vis meest voort was, het ander hadden zy niet aangeraakt.

My dagt het nu tijd te zijn om mijn Kasteel te voorsien, of zy weederom kwaamen. Twaalf Ankers-kelders goot ik de Brandewijn uit, de flessen spoelende, en met waater vullende, bragt die in mijn Kasteel; dat vorder voorsiende met vier kelders Mom, vier kelders Franse, en drie kelders Rinse Wijn, twee kelders Wijn-azijn. Uit de Brood-hut bragt ik over de overige drie vaatjes fijne Beschuit, met sestien kisten Scheepsbeschuit, tien Leidse, en twintig Soetemelks-kaasen, twintig potten Oly, dertig flessen vol Boter, nog ses-en-dertig kardoes-kookers met gevulde Kardoesen, voorts Linnen en Wollen zoo veel bergen kon, Touwen zadt, Keetels, Bylen, Schop &c.

Mijn Kasteel was een half uur gaans van 't Wrak; ik met mijn waagen daar heen, en haalden nog twaalf fles-kelders, daar de flessen met Brandewijn uit zetten, brak de middelschotjes daar uit, die leedig naa mijn

Ka-

Kasteel brengende, om wat in te bergen.

Kisten en kelders staapelden ik op een, tot neegen en tien voeten hoog, eerst vulden ik de onderste kist, daar dan een leedige opsettende, vulden die dan ook, en zoo vervolglijk; mijn leer, kisten en kelders waaren mijn trappen, daar de leedige dingen by op bragt. De kijkgaaten overal vry laatende.

Wanneer dit alles dus gevlyd was en soo op een gestaapeld, had ik nog een zeer ruim en groot gemak; want het was agt-en-twintig voeten regt in 't midden door te meeten van d'eene wand aan d'andere.

Lamp-pit en Lonte had ik genoeg, neevens Kaarten, Lamp en Kandelaars.

Nu moest ik my nog van Brandhout en Zout verzorgen, dat ook al haalde.

Voorts haalden ik zoo veel leedige kisten uit de Konstaapels-kaamer als bergen kon; dese bragt met mijn Hond in 't Kasteel, die vullende met Touw, Beschuit, en voorts daar ik zin in had; bergden ook mijn overige Kaas en Oly, had nu een voorneemen van mijn kasteel te verweeren, als 'er geen gewaapende kwamen.

Mijne meininge was, dat wel voor ses jaaren versien was. Op een tijd het Wrak met aandagt visiteerende, vond nog twee

vaaten met gevulde Hand-granaaten , met pijpen daar in , daar anderhalf honderd van over haalden, en ziende weer de Boter tonnen , vusden ik daar van nog drie Brandewijns ankers.

Vond ook vier metaalen Bassen, die over bragt , neevens een vaatje roer-koogels.

En nu kon ik niet meer bergen, maar was van alles klaar en voorsien. God biddende, dat my wilde bewaaren en helpen; leevende weeder gerust en wel.

Twee Tuinen begon ik aan te leggen, van agt voeten hoog , en agtien lang , aan elke zijde van de deure , regt uit gaande, om niet overvallen te worden, deesen gang sloot ik met een deur.

Ook en dorst ik nooit zoo verre als voor deesen van huis gaan, altijd het bosch of de rivier eerst bespiedende , dan op de *Uitkijk* ziende met mijn verrekijker. Naa verloop van tijd was het volle Maan ; als ik voor mijn deur zat en rookten, hoorden ik boschwaard in, een yselijk geroep en geschreeuw, dat my niet weinig verschrikte ! het kwam hoe langer hoe naarder; ik sloot mijn poort en deur zoo vast ik kon; biddende God om hulpe. Het gedruis ging naa de rivier, daar het bleef.

Dag wordende, zag ik aan de rievier naa

gissing

gissing, wel duisend Menschen, voerende eenige houten spiessen, andere groote knodsen, daar zy mijn hutten meede verbraaken en dan verbranden; waar aan ik merkten dat het Oorlog was. Mijn Bassen en Roers gelaaden hebbende, bereiden ik my tot veggten. Door mijn verrekijker konde ik zien, dat eenige hun aangesigten met een geelagtige verf geheel geverfd hadden; andere hadden ringen om de oogen, en een streek over 't voorhoofd en neus; de meeste waaren gants niet geverfd.

Zy, zoo 't scheen hielden raad; daar naa al schreeuwende naa 't kasteel loopende, slaande met hun kodden op 't kasteel met groot geraas. Ik losten een schoot boven uit, en zag of zy als de eerste troep ook ter aarden vielen; maar zy bleven staan, en lagten, slaande eeven sterk op mijn fort, dies schoot ik uit een kijkgat zoo een geschilderden door sijn hoofd dat hy beuitelden. Doen nog eens in den hoop brandende, schreeuden zy geweldig, vliedende naa 't Bosch, en twee à drie zoo dood of gekwetst meede neemende. God heb dank tot dus ver zeid ik in my zelven; ik nam een roemer Wijn tot victory, en gaf *Draager* een schootel Vis.

Naa omtrent een half uur, kwamen zy met gruwlijk geschreeu weederom, dog

dorsten

dorſten niet naaby komen, maar trokken naa de Strand, daar zy weer raad hielden; als wanneer twaalf geſchilderden met haar houte ſpieſen uittraaden tot aan mijn poort; dog die niet konnende op krijgen, wenkten een party met dikke ſtaaken en knodſen; deeſe dan met geweld de poort opbreekende, traaden in de gang naa mijn deur, als wanneer ik een Bas met Muskets-kogels en ſchroot op haar loſte, waar door ſes onder de voet raakten, de andere gingen loopen. Ik met een houwer uit, die niet dood waaren maakten ik dood, waar onder een jonge was dien ik het hoofd af hieu, haar dat toewerpende, daar zy rondom kwamen ſtaan; ik naa binnen, laadende de Bas als voren, en nam doen drie hand-granaaten, een tuſſchen haar werpende, bleven zy ſtaan, hy ſloeg, eenige wierden gekweſt, nog bleven zy ſtaan; jaa daar kwamen nog al meer by, waarom mijn tweede en derde ook tuſſchen haar in liet gaan, welke goede werking deeden, want zy kreeten als honden; zy waaren naaby, dies nam ik twee roers, daar mede aan 't einde van de gang komende, ſchoot daar onder, een viel onder de voet, en een ander kreet; ſtraks loſten ik ook mijn ander, waar op zy al krijtende vertrokken naa 't ſtrand. Of zy haar dooden daar be-

groeven, dan of zy die in Zee ſmeeten, weet ik niet.

Zy trokken naa de rivier, daar zy veele vuuren maakten, alwaar den dag en de geheele nagt meede voort voeren, altijd by beurten huilende, dan by 't eene vuur, en dan by 't andere. Ik had al by daage mijn poorte weer verſien; ſlaapende geruſt, alzoo eens gedronken had, my geweldig op de wakkerheid van mijn Hond verlaatende.

De Zonne was wel een uur op geweeſt, als wanneer mijn Vyanden weeder naa de ſtrand toogen, ſtil en zonder geſchreeu, daar halte hielden, en zoo het ſcheen raad houdende, traaden weeder twaalf geſchilderde helden uit naa mijn kaſteel, met hun houte ſpieſen in de hand; ik zette mijn Baſſen klaar, mijn lont-ſtok gereed, en kwam met twee gelaaden roers voor mijn deur; zy my ziende, vielen op hun aangeſigt, en wat geleegen hebbende, ſtond eene op, welke een ſoode aarde opkrabde, leide die op ſijn hoofd, ſijn armen voor ſijn borſt kruiſſende, kwam al bukkende naa mijn toe; en ſtil ſtaande, wenkten ik hem; hy kwam tot aan mijn poort, gaande op ſijn hurke zitten, leide als een Aap ſijn beide handen op de ſoode, welke op ſijn hoofd lag, verſcheidemaal verſugtende, my niet dervende aanzien, nog

toe-

toespreeken; de groote troep zag dit van verre aan, en sijn elf Makkers bleven op de aarde leggen.

Ik alles oversien hebbende, met mijn roer in de hand, en een blooten houwer met een touw aan den arm hangende, trad tot aan mijn poorte, (zijnde dit een sterk hek) alwaar hy op de hurke zat, drie à vier treeden daar buiten. Ik sprak hem aan, *hier Karel, wat wild Gy?* Hy zag op, ik wenkten hem aan 't hek te komen; daar komende, begon hy te huilen, en op sijn borst kloppende; wees op de dooden, en dan naa de Zee, waar uit ik besloot dat hy de dooden wilde haalen. Hier op deed ik teeken, dat de andere die teegen de grond laagen, zouden vertrekken. Hy hem omkeerende, riep haar toe, waar op zy alle opstonden, en liepen by de groote troep op strand.

Ik wees hem hy zou stil staan, dat hy deed; ik haalden Beschuit en Spaansche Wijn, die ik met hem at en dronk, ik binnen, en hy buiten de poort; ziende dat hem dat wel behaagde, wees ik hem, dat hy alleen de dooden moest haalen, en wat te rugge gaan, dat hy deede.

De Poort los gemaakt hebbende, vertrok in mijn Kasteel, gaande binnen mijn deur zitten, mijn bassen en roers veerdig hebbende,

bende. Hy kwam in de gang, en sleepten een voor een, een stukweegs buiten de poort, die op een hoop neer smijtende.

Wanneer hy de laatste haalde, en buiten was, kwam ik weeder met Wijn en Beschuit uit, hem wenkende te staan, sloot ik mijn poort zeer vast toe; teiken doende dat by my zoude koomen, dat hy deede. Ik beschonk hem met ses Beschuiten en een boutelje Wijn. Hy dit aanneemende, zat weeder op sijn hurke; en ronkte als een slaapend mensch, stond op en ging by de groote trop.

Ik bleef aan de poort om dit alles aan te zien, wat zy zouden aanvangen.

Daar kwamen ses-en-dertig geschilderde helden met haare spiessen, al huilende tot by de dooden, welke opneemende, droegen die tot by de groote troep. Daar komende, verheften zig een yselijk gehuil en gekrijt. Zy marcheerden al krijtende naa de rivier; dit duurden den geheelen nagt, dat zy by beurten huilden, altemets by twee vuuren te gelijk, dat ik alles zien en hooren kon.

Den dooden-haalder kwam des morgens tot voor mijn poorte, daar hy hard op begon te huilen. Ik door mijn kijk-gaaten rondom geen ander Volk verneemende, kwam uit, met roer en houwer. Hy zat

als

als vooren op sijn hurken, met sijn beide handen op sijn hoofd. Ik deed teiken dat zou zitten blijven, en my omkeerende, wilde hem wijn en brood haalen; *Draager* blaften, en als ik om zag was dien kwant al boven op het hek; maar ik dit ziende, schoot hem van boven dat naar buiten neerbuitelden, waar op weer een algemeen geschreeuw en groot gehuil by de rivier op ging.

Een geverfden kwam uit den hoop, even als den dooden had gedaan; ik wierp hem twee Beschuiten toe, laatende hem den dooden weg sleepen; onderweege ontmoeten hem verscheiden anderen om hem te helpen draagen; deese by den dooden koomende, balkten zoo hard als zy konden, en daar meede by de troep komende, schreeuden zy alle eeven hard, als of haar het uitterste verderf was naakende. Eindelijk trokken zy Boschwaard in. Elk kan denken of ik blijde was: mijn poorte, deur, en kijkgaaten geslooten hebbende, leide ik vuur aan, en kookten en braaden als een Prins, maakende met *Draager* goede çier; ik zettender een victory-beeker op, gaande gerust leggen slaapen, tot den volgenden morgen een gat in den dag weg.

Naademaal ik papier genoeg had, schreef ik

ik alle voorvallen aan, die haast door 't dikwils leesen van buiten konnende.

Om plaats te winnen, brak ik mijn leemen vloer, die weg werpende; groef de Oly-potten in de grond; voegende alles zoo kort op en aan een als my doenlijk was. Ik haalden nog kruit, schroot, en koogels uit het Wrak, met nog veel Beschuit, en al dat noodig agte en bergen kon.

Vier schietgaaten, twee naa 't bosch, en aan elken zijde een, deese maakten ik met breekysers en beitels, die wel beleemende. Rondom mijn Fort maakten ik boven aan scherpe paaltjes in de grond, twee treeden breed. En nu kon my niemand als door mijn gang het Fort genaaken.

Eens op een nagt begon *Draager* geweldig te blaffen, dog ik hoorden niet; maar des morgens ontwaakende, zag dat al mijn paaltjes met zooden bedekt waaren; waar door verschrikte, denkende dat zy sterk zijnde, wel mijn geheele Fort zouden begraaven. Rondom uitziende, vernam niemand. *Draager* uitgelaaten hebbende, was ook gerust. Den geheelen dag zag ik sneedig uit, niemand verneemende; savonts stak ik ligt aan, en begaf my te kooy. In de voornagt begon *Draager* weer te blaffen. Mijn ligt bedekt hebbende, opende zagt

mijn schietgaaten, mijn bassen stille aanbrengende, gaf ik rondom vuur. Daar op volgden een yselijk geschreeu. De schietgaaten terstond weeder stoppende, laaden ik mijn bassen zeer wel, en bragt die weer te boorde. Naa ontrent twee uuren begon *Draager* weer te gnorren; ik verbood hem 't blaffen, en gaf voort rondom weer vuur, daar al weeder zulk een gekrijt op volgde. Ik stopten mijn schietgaaten, laaden mijn bassen weeder, en peurden te kooy, alles en de Wagt op *Draager* laatende aankomen.

Dag wordende, ik en mijn Hond niets verneemende, traden naa buiten, met voorneemen naa de *Uit-kijk* te gaan, dog dersde niet, uit vreese van verrast te worden, bleef daarom dien dag by en in mijn Fort, sneedig oppassende, en met *Draager* de wagt houdende. Mijn poort en deur des avonds wel geslooten hebbende, maakten ik vuur en ligt. In de voornagt gromden *Draager* als vooren. Door mijn kijkgaaten uitziende, zag zeer veele vuuren, jaa zonder tal, zoo aan de rivier, langs de strand, als over al in 't bosch, dat my wat ontstelde; dog bedaarden haast; denkende, God had my zoo veel maalen bewaard, hy zou my nu ook wel bewaaren.

Alles klaar gemaakt hebbende, dat tot een

een aankomende Batailje dienen kon , en twee Lont-ſtokken gereed ſtaande , gaf *Draager* maar weinig eeten, om niet ſlaaperig te worden. Ik nam fijne Beſchuit met wat wijn, en begaf my naa kooy, zoo lang ſlaapende, tot *Draager* my wakker blaſten. Ik ontwakende, hoorden veel getier, geſchreeuw , en geroep , ſomtijts als of zy zongen.

Uitziende, zag het Wrak in volle vlam, dat my zoo ontſtelde, dat ik niet ſtaan kon, kruipende naa mijn kooy , wierd flaauw; doch weeder by my ſelf komende, en alles, overdenkende , bad ik God al ſchreyende om hulp, als naa een weinig uuren (vuur in de Kruit-kaamer kwam , dat een vervaarlijke ſlag gaf, waar op een yſelijk geſchrey opging. Het geheele Leeger was omtrent het Wrak vergaderd, daar danſſende, ſpringende, en ſingende. Ik my ſtil houdende, verwagten wat daar van koomen wilde; en ſtelden my geheel geruſt, denkende dat eeten, drinken, kruit, en loot had, in een ſterk Fort, daar zy my niet konden doen.

Dag wordende, en niemand vernemende, trad met *Draager* welgewaapend uit, rondom mijn Kaſteel gaande, en met een verrekijker overal herom ziende, zag niets.

Dagt teegen de middag eens naa 't Wrak

te gaan, en te zien hoe het geschaape n stond.

Naa ik mijn middag-maal gedaan had, stapten ik met *Draager* derwaarts, ik had een gelaaden Roer met een tou op mijn schouder hangen, en een Houwer op zijd. Daar koomende vond wat stukken en brokken, eenige nog brandende; de traanen bedauden mijn oogen op dit gesigt. Gaande met een bedroefd hert op den *Uit-kyk* of nog Menschen ontdekken kon, zag niemand, daar op needer zittende, raakten in slaap, ontwaakende, zag Volk by mijn Kasteel. Ik wierd geheel verschrikt, afkoomende, trad langzaam derwaarts, my ondertusschen bedenkende wat my te doen stond, naader koomende, zag wel dertig geverfden by mijn Kasteel, dat zy ingenomen hadden. Elk kan denken hoe ik te moede was. Ik dagt kort beraad goed beraad, neemende voor te sterven, of mijn Fort te winnen, mijn moed was meerder als ooit, ik agten haar niet meer als honden. Regt op haar aan treedende, kwam een van haar zonder spiets naa my toe, gaande op de hurk sitten, als voor deesen, ik wenkten hem op te staan, dat hy deed: zaamen stille staande, kwam nog eene uit haar troep, met een spiets naa my toe; omtrent ten half weegen smeet hy zijn spiets van hem, by de eerste komende, ging op

zijn

zijn hurken ſitten; ik wenkten hem op te ſtaan; hy opſtaande, wees my naa zijn Volk, klopten op zijn Borſt, doende teeken dat my geen kwaad zou geſchieden; dus ſtaande, en denkende wat ik doen wilde, wierd ik van agteren omarmt en gevat; die twee welke voor my ſtonden ſchooten ook toe, my met hun ſeſſen mijn geweer ontneemende, en mijn kleederen uit trekkende; doen was ik zoo naakt als zy, denkende niet anders of zy zouden my dooden, te meer, om dat die geene welke by 't Fort waaren, met een gekrijt met hun ſpietſen kwamen aanloopen; dog een van die my gevat hadden haar teeken doende, wierpen zy al haar ſpietſen van haar, en by my koomende, zaaten alle op haar hurken needer.

En ſtraks weer opſtaande, vatten malkander by de hand, danſten dus al zingende om my heen. Ik wees na mijn Kaſteel, denkende waar ik daar in, ik zou u anders leeren danſen. Die ſes welke my uitgeſchud hadden, en by my ſtonden, vatten my meede aan, en moeſt ook met haar danſen; waar op de anderen in haar handen klapten, en ſchreeuwende zoo hard zy konden. Ik danſten met een droevig gemoed, nu wel merkende dat zy my niet wilden dooden. Het danſen geëindigd zijnde, wees ik haar weer naa mijn

Kasteel; waar op eene een schreeu geevende, kwamen nog wel twintig uit mijn kasteel te voorschijn, welke haar daar in tot nog toe verborgen hadden; deese by ons komende, nam elk sijn houte spiets weer op, my in't midden zettende, en begonden de strand langs te marcheeren; ik geduurig na't Fort ziende, en dat passeerende, begon te schreijen, dat zy haar niet eens kreunden. Wy passeerden ook de Staak daar ik mijn Kist &c. uit gegraven had, welke ziende, wierd mijn hert hoe langer hoe meerder beklemd. Dus ontrent ses uuren langs strand voortgetrokken zijnde, keerden zy haar links het Bosch in, en hielden naa een half uur halte, eenige wat vrugten haalende, daar wy alle van aaten; zy rukten wat takken van de Boomen, die tot hun beddingen schikkende rondom my heen, my eenige meede deelende, die ik onder een grooten Boom needer leide, daar naakt op leggen ging, en zoo koud wierd als ys. Zy laagen rondom my, slaapende gerust, behalven ses die altijd wakker bleven, en de wagt al zingende rondom my hielden, die t'elkens door anderen afgelost wierden. Ik kon door haar zingen en koude niet slaapen; zy dat merkende, maakten vuur; my daar by leggende, bekwam ik wat. Ik beval my aan God, en ver-

verwagte geduldig wat my weedervaaren zou, denkende geduurig om mijn Kasteel.

Des morgens gingen wy weer aan't marcheeren, en raakten naa een uur uit het Bosch by een poel, alwaar wel duisend kortjes van dunne rijsjes gevlogten stonden, van fatsoen en groote als mijn Konstaapels lantaarn; hier van nam'er elk een, aan my ook een geevende; ik bezag dit, vindende het van binnen den bodem, en half weg de hoogte met leem of pot-aarde bestreeken, daar bast van Boomen in lag; ik konde niet weeten wat dit beduide; maar naa een uur gaans de Zon wat hooger rijsende, zag milioenen muggen en vliegen uit het moeras opkoomen, als wanneer zy straks vuur maakten, en elk sijn bast in de korf deed rooken; deese rook had een aangenaame reuk, en deed alle muggen en vliegen van ons blijven. Dit moeras gepasseerd zijnde, kwamen wy weeder teegen den avond in een Bosch, daar zy terstond vuur maakten, en rondom gingen leggen, my als voren bewaakende.

Des morgens weer voort trekkende, kwaamen weer aan strand, aan een grooten inham; omtrent twee uuren langs strand gegaan hebbende, ontmoeten een rivier, die langs gaande, raakten weeder in een Bosch, daar veele vrugten stonden; ontrent de mid-

dag halte houdende, kwam nog een Troep by ons, die eerst alle op de hurken gingen zitten; daar naa opstaande, zongen en dansten als gekken. Zy bragten vrugten meede, welke omgedeeld hebbende, trokken weer voort; naa omtrent twee uuren gaans vonden veele vlotten in de rivier, met touwen aan boomen, op 't strand staande vast gebonden, met welke wy ons alle over zettende, toogen al voort, tot weder aan een rivier kwaamen, doende weeder met de daar leggende vlotten als te vooren. Dus wel ses à seeven rivieren gepasseerd hebbende, kwaamen aan een zandige vlakte. Nu hadden wy al seeven ofte agt daagen gemarcheerd. Ik was moede en mak, hoe wel zy my alle dienst deeden die zy konden. Deese vlakte overtrekkende, kwaamen weder in een Bosch, als wanneer zy alle begonden te zingen, eenige al zingende voor uit loopende, zag ik van verre veele Menschen, en hutten. Welke naaderende, kwamen zeer veele van de zelve ons teegen om my te zien. Nog vorder gaande, kwam ik voor een groote hut, daar een oudagtig Man in de deur zat, daar voor wy alle op de hurken moesten zitten; hy my nauw besiende, deed my by hem komen: hy hield een lang discoers met die, welke my gevangen hadden;

den; doch ik konde hun niet verstaan.

Het discoers ge-eindigd hebbende, moest ik in de groote hut gaan, alwaar vier naakte Jongelingen, en zes naakte jonge Vrouluy sag, deese alle naa my toe koomende, bezaagen my zeer nauw, over al mijn lichaam tastende en voelende; ik stond onnosel toe te zien, niet wetende wat men met my zoude aanvangen. Naa een uur begonden zy alle in de tent te singen en te te danssen rondom my; en den Huis-heer ook wat gedanst hebbende, kwam een der voornoemde Vrouluy voor my op de hurke sitten: zy wees my dat ik ook zoo doen moest, 't welk doende, stond den Ouden op, ons elk een hand op 't hoofd leggende, begon zoo hert te schreeuwen dat ik verschrikte, waar op die buiten de tent waaren antwoorden. Weeder beginnende te zingen, en te danssen, deeden die buiten de tent waaren het zelve. Dit naa gissing een half uur geduurd hebbende, stond het jonge Vroumensch op, my by de hand vattende, trad met my buyten, van de anderen gevolgt; brengende my in een daar bystaande leedige hut, daar deese Dogter en ik in gingen: de andere slooten de deure; daar naa al zingende weg gaande, bleven wy met ons tween alleen in de hut, daar in zag ik Hooy, ge-

droogde Blaaden, en biesen Matten. Ik was verkoud kuchende en hoestende; zy deed my in 't Hooy ter needer leggen, en my met matten van biesen overdekt hebbende, kroop zy by my onder, om my te verwermen, dat zy op een aangenaame manier wist te doen.

Deese Heidin had een zeeker Toover-character, daar zy my zoodaanig meede betooverden, dat ik al mijn ongemak, Kasteel en alles quam te vergeeten.

Naa eenige uuren malkander zoo verwermd te hebben, dat wy zaamen wel sweeten, was ik van mijn verkoudheid geneesen. Wy opstaande, voelden ik de koude lugt weeder, en bevond doen eerst als een anderen Adam dat wy naakt waaren. Over al de hut doorsiende, zag daar een mand met gebraden Vis die nog werm was; zy een Haaring met haar hand daar uit krijgende, maakten die op, my die aanbiedende; ik vatten die gelegentheid by 't hair, denkende ik zal de tijd waar neemen, en my daar van bedienen, en brasten zoo veel ik kon.

Hier naa wierd de deur van onse hut geopend; en ik haar volgende, bragt zy my weer in de groote hut, daar my gebraaden vlees, vis, en eyers wierden voor geset. Wel gegeeten hebbende gingen wy in de rivier.

vier vis vangen. Avond wordende, moest ik met mijn Heidin weer naa onse hut, daar wy tot den morgen bleeven slaapen. Mijn grootste ongemak was dat ik naakt moest gaan.

Dus een maand of twee geleefd hebbende, ontstond op een nagt en vervaarlijk geschrey, dat zig hoe langer hoe meer verheffende, mijn gesellin ook deed schreyen en krijten; ik verschrikte, zy omarmde my al krijtende: my loslaatende ging op haar hurke zitten, slaande voor haar borst; ik de deure van onse hut opstootende, zag ontelbaare vuuren rondom, zoo verre ik beoogen kon, niet weetende wat dit beduiden; zy wees my dat het onse Vyanden waaren, welke ons wilden dooden. Ik wees haar weeder dat wy zouden vlugten. Zy deed teeken dat wy rondom beset waaren. Wy gingen zaamen naa de groote hut. Den Ouden zat bedrukt en zugte. Ik een houte spiets neemende, verzogt manschap om de Vyand op te zoeken; maar den Ouden sijn hoofd schuddende, kreeg een hoorn, gaande in de deur der hutte, en blies zoo hard als hy kon; daar op volgde het geluit van wel honderd hoorens. Ik niet weetende wat dat beduiden, ging naa mijn hut, een houte spiets meede neemende, met voorneemen

van

van my te verweeren, wien ook op my aan mogt komen. Mijn Gesellinne volgde my naa, kermende en krijtende; het wierd met 'er tijd dag, en zag van verre verscheiden Troepen, gekleed en gewaapend Volk, dat my kragtig verwonderde; hoorde ook schieten, dat my nog vreemder voor kwam; vattende mijn Vroumensch by de hand, wees ik haar dat zy met my daar naa toe zou gaan, my dogt zy zouden my niet dooden; dat zy niet doen wilde; ik dan alleen den Vyand te gemoet gaande, kwam by een troep Paarden, den Kapitein mijn ziende, hield stil; ik op mijn knyen vallende, leide mijn handen te saamen. Hy wenkten my by hem te koomen, dat ik deede, en wierd van hem nauw besigtigd, als zijn leeven geen blank mensch gezien hebbende. Hy deed my een Rok, Broek, en Muts geeven, ook een Paard daar ik op klom; maar mijn leeven niet veel te Paard geseeten hebbende, kan men denken hoe dat toeging. Ik reed in 't voorste gelit. Dus zagt voort ryden-de, kwaamen by onse hutten. Ik wees den Kapitein mijn hut daar ik woonde, biddende hem met gevouwene handen die te willen verschoonen. Hy zetten voort eenige Ruiters voor de deure, daar ik meede onder was. Nu zag ik verscheide Troepen van alle

le kanten aankoomen, een Kanon wierd afgeschooten, op welk zein het aan een moorden ging, dat bedroefd te zien was; zoo wel Mans, Vrouwen, als Kinders, lieten haar gewillig dooden, zonder haar meer te weeren als de oude Jooden op haaren Sabbath plagten te doen. Dit beweegde my tot schreijen, als wanneer een Onder-Officier my nors aanziende, op sijn Swaard klopten, dies moest ik swijgen, wijl hy ons die voor de hut stonden commandeerden; ik bad hem of ik eens in de hut mogte gaan? dat hy my met een wenk vergunde. Van 't Paard in de hut treedende, begonden zy alle te schreeuwen, zittende op haar hurken, ik hem, hemden; waar op zy stil sweegen; dit had ik van den Ouden geleerd, welke dat deed als hy gehoord wilde zijn: zy my aan mijn blanke aangezigt kennende, en mijn handen en voeten ziende, schoot mijn Vrouwmensch naa my toe, my omarmende al schreijende: ik hem, hem zeggende, sweeg zy stil; zy gaf my gebraaden Vis en Eyeren, die ik aan mijn gezelschap te Paard, nevens wat Fruit omdeelden, dat zy aan naamen en nuttigden. Het was wonderlijk dat alle deese menschen haar zoo gewillig lieten dood slaan, zonder de minste teegenweer te bieden, even als of zy alle tot een God-

Goddelijke Offerhande gedoemd waaren.

Het moorden geëindigd zijnde, reed ik als een gevangen nieuwen Ruiter met mijn troep weeder te rug, zonder te weeten waar heen. Naa eenige daagen marcheerens kwamen wy aan een arm van de Zee, daar meenigte Vlotten laagen, eenige met twee, andere met drie en vier zeilen; hier meede wierden wy alle overgezet.

Onse Kompagnie was honderd man ſterk, rijdende in tien gelederen, elk gelit had een Offiçier of Korporaal: in haar Standaards was op blaauw ſatijn een gouden Sonne, waar in den Engel *Baloka* in een purpere rok zat en ſchreef; deeſen had meerder oogen als van *Argus* ooit verdigt is; ſijne gedaante was zeer wonderlijk, als geheel beſtaande uit oogen, ooren en handen, dat my vreemt voor kwam. Wy waaren de eerſte Kompagnie die weeder keerden van drie duiſend Ruiters, zijnde Hulp benden, welke dit Eiland *Krinke Kesmes* aan haare Nabuuren geleend hadden. Ik aan Land koomende, wierd in een Boeren huis gelegt, tot order van *Kesmes* kwam, dat ik daar zou komen. Daar komende, wierd ik in een Scholaſtique vergaadering gebragt, alwaar vier-en-twintig zeer agtbare Mannen zaaten. Den Voorzitter deed my aan een

klein

klein taafeltjen zitten, daar papier, pennen en inkt op was; men wees my dat ik schrijven moest, 't welk doende, ging mijn schrift rondom, elk van deese Heeren beschouden het, tot het een aanzienlijk Man in sijn hand krijgende, dat overluid las; hy opstaande, vroeg my in goed Hollands, hoe ik by de Natie *Kaskes* (welk woord beteekend *Stranders*, of *Strand bewooners*) gekomen was? Ik antwoordende, verhaalde het geene my weedervaaren was; waar over zy haar alle zeer verwonderden. Hy gebood my dit alles op te schrijven, dat ik vaardig deed, alzoo ik het zelve als een A. B. C. van buiten kon.

Dit overgeleverd hebbende, wierd het voort in deese Land-taale overgeset. Des agtermiddaags kwaamen my tien Jongelingen, in de Hollandsche taal begroeten, die zy vry wel spraaken, leezen, en schrijven konden.

Naa drie daagen wierde ik uit de Hoofd-Stad *Kesmes*, naa deese Stad *Taloujaël* gesonden, om alhier geduurende mijn leeven, eenige Jeugd de Hollandsche taale te leeren, dat als nog mijn werk is.

Men geeft my hier zeer eerlijk onderhoud, mijn Schoole is nooit sterker als ses jonge Luiden, die ik in de Hollandsche Taale onder-

der-

derwijse, en doe verstaan, spreecken, leesen, en schrijven.

Deese *Zuidlanders* meenen, dat het geluk van haar land, en haare goede en zeer heerlijke regeering, alleen afhangd van de goede opvoedinge der jeugd, daarom moogen hier geen todden van wijven, School-matressen nog geen dronkene suipers, of kwaalijk gemanierde mannen, Schoolmeesters zijn; de zulke worden veragt, zoo wel als die haar natuurlijk verstand ontbreeken neevens, de talmers en teemers, die niet glad van tong zijn.

Zy gelooven hier, dat alle, of de meeste fouten, welke veele menschen als eigen zijn, zy die in haare Jeugd, van haare Opvoeders, en Onderwijsers ontfangen, en dat de zelve dan door gewoonte haar by blijven. Daarom moeten hier de Schoolmeesters verstandig, zeer opmerkende, voorsigtig, en welleevende zijn. Ik heb my naa haare wetten gevoegd, en leeve nog daar naa zoo eerlijk als ik kan; daarom ben ik beschonken met deese roode Rok en roode Muts, dat hier een kleed van eere is.

Het teeken op mijn Borst geborduurd, is in deese Land-taal *El-ho* dat is vryman.

Ik schreef dit alles af, met verwonderinge over zoo een wonderbaarlijk en seldsaam voorval.

Des

Des anderen daags naa den eeten kwam den *El-ho* ons weeder bezoeken, ik behandigden hem ſijne beſchreven Hiſtorie weederom, hem met een goed hert bedankende; verzogt hem, dat hy de goedheid beliefde te hebben van my de Stadt eens te laaten bezien, alzoo order van den *Garkon* daar toe had. Hy zeide, dat teegen drie uuren te willen doen.

Te drie uuren kwam hy my haalen; hy en ik traaden alleen ter deure uit, alzoo mijn ander Volk nog geen verlof had om uit te gaan, wy ſloegen de regterhand om, tot op een hoek van een breede ſtraat, welke inſlaande, bragt ons die tot op een zeer groot plein, waar op in 't midden een groote treffelijke Piramide of Tooren ſtond, daar men langs trappen op klom, van buiten opgaande, hebbende van onderen tot boven op het plat een leuning. Ik zag ook op de vier hoeken van dit plein vier Eerenpoorten, met ſchoone konſt-beelden verçierd, welke alle boven over gewelft waaren. Wy klommen de trappen der Piramide op tot boven op het plat, van waar ik de geheele Stadt nevens het omleggende Land konde over ſien.

De Stadt vertoonden hem bynaa rond, hebbende dertien Bolwerken, alle zeer wel

boud; de Tempelen waaren op de Turksche wijse altemaal rond. Ik zag een groot, en twee mindere Paleisen, nevens verscheidene treffelijke Gebouwen. Ook dat eenige Rivieren of Burgwallen door de Stadt vloeiden. Eindelijk nog een zeer pragtige Piramide buiten de Stadt aan de Oost-zijde, waar boven op den Engel *Baloka* stond, tot welken als de Sonne niet helder scheen, den morgen-groet gedaan wierd.

Weederom afklimmende, bragt hy my in een groote Badstoove, welke vry wel geboud was, hebbende vijf byzondere Kaamers met Bakken, en tien Kaamers van vermaak, alle van Marmor.

Van daar bragt hy my in 't *Stad-huis*, dat heerlijk en schoon geboud was, hebbende veele en ruime Vertekken, alle met zeer konstig Beeldwerk verçierd, vertoonende haare oude Goden, Koningen, Helden en Historien des Lands. Hier zag ik het dooden der *Kaskas*, dat den *El-ho* zelf bygewoond en gezien had; ook was hier konstig verbeeld den strijd der Geestelijken ten tijde des Konings *Cham Hazi*. Vorders veel wonderbaarlijke en vermaakelijke postuuren.

Toen bragt hy my in een kaamer die vol Beelden van Mannen en Vrouwen stond, alle

alle geheel naakt, zonder eenige bedekkinge. Ik vraagden wat zulks beduiden?

Dit is zeide *El-ho* de Trouw-kaamer; niemand in deese Stad of onder desselfs district behoorende, kan trouwen, of moet eerst gantsch naakt in deese kaamer verschijnen, zoo wel den Bruidegom als Bruid. Hoe geschied dat vraagden ik? *El-ho* antwoorde, de Dogter die haar verlooven wil aan een Mans-perzoon om die te trouwen, die word alhier gebragt van een oude Vrouw, haar het naaste in den bloede bestaande: en dien Jongman welke gezind is hem daar aan te verbinden, word hier gebragt van een bedaagd Man, die ook op het naaste aan hem bevriend is.

Deese in de kaamer gekomen zijnde, en de deure gesllooten hebbende, ontkleeden dan elk de sijne, en vertoonen die malkander gantsch naakt, welke malkanderen dan bezien van agteren en van vooren, gaande, staande, bukkende &c jaa zy bevoelen malkander van boven tot beneeden, van agteren en van vooren. En indien zy beide wel en gesond zijn, dan is het huwlijk klaar en moet voortgaan.

Maar eenig accident aan den eenen of den anderen vindende, dan staat het in de keur van beide de jonge luiden. Dat is seide ik, een won-

derlijke Wet, zy komt naa my dunkt de eere en schaamte te naa, zulk doen zou men in *Europa* versoeijen. Waar meede bewijst gy zeide *El-ho* dat de *Europers* wijser zijn als de *Asianen*? De *Europers* hebben ook al veele sotte gebruiken: Maar wanneer men een Paard, Hond, of ander Dier koopen wil, dat bevoeltmen, betastmen, en beziet-men ter deegen (om niet bedroogen te worden) eer men 't koopt; waarom dan een Man of Vrouw die men trouwen wil, en waar meede men sijn leeven tragt en moet eindigen, ook zoo niet gehandeld? een Dier kan men weer verkoopen met weinig schaade; maar een die men troud, die moet men behouden zoo lange men te zaamen leeft.

Met kwamen daar vier Persoonen, geheel met zijde kleeden bedekt, in treeden; wy moesten daarom vertrekken, de deur wierd gesslooten; deese kwamen hier om de Huwlijks ondertasting te doen.

Ik had in de *Utopia* van *Morus* ook zulks geleesen, dog meenden dat het verçierd was; maar nu bevond ik het de waarheid te zijn, dat my zeer verwonderde.

Van hier bragt hy my tot het Paleis van den Gouverneur, welk groot en schoon was, staande aan het einde van een breede straat, hebbende rondom een breede graft, en

dikke

dikke muuren, met veele platte tooren voorsien.

Verlof gevraagd, en verkreegen hebbende, traaden wy voorby een Wagt-huis, over een welgemaakte steenen Brug van ses-en-dertig treeden lang. Voor de gevel van de poort was den Engel *Baloka* zeer konstig uitgehouwen, den zelven word van alle menschen die door deese poorte gaan, gegroet.

El-ho zeide my, dat het Beeld van *Baloka* overal in *Krinke Kesmes* gegroet wierd op de zelve wijse als in *Spanjen* het Kruis of andere Heilige Beelden gegroet worden, en is ons het Beeld van *Baloka* alzoo heilig, als het kruis in *Europa* is.

Door de Poorte getreeden zijnde, kwaamen wy op een ruime plaats, rontom met wooningen en stallen voor Krijgs-luiden gebouwd. Deeze wooningen waaren vier verdiepingen hoog, de onderste waaren stallen, in de twee middelste woonden de Krijgers, in de boovenste onthielden haar de jonge Manschap, welke tot den Oorlog wierden opgevoed, en onderweezen. Op het midden van deeze plaats zag ik een Fontein welke zeer pragtig met veele konst-beelden van dieren vercierd was, en my zeer heerlijk voorkwam. Onder deeze Dieren waaren

verscheide die ik niet kenden, en nooit gesien had.

Dit besien hebbende, traaden wy door een tweede kleindere Poort, over een korter Brugge van 20. treeden lang; ten einde koomende, verschrikten ik zoodaanig, dat in lange niet bedaaren kon, want aan elke zijde van het einde der Brug, was een houten Huis geboud, en op mijn voorby gaan sprong uit elk een zeer verschrikkelik dier.

Deeze waaren haare ruggen vier en een half voeten hoog van de grond, lang naa proportie, haar kop had het fatsoen by naa als een Aap, maar voor uit hun bek stonden twee swarte tanden van agt duim lang, en agter uit de zelve kwaamen nog twee witte slagtanden op het fatzoen als een wild Verken, ruim zoo groot als de eerste, zeer ysselik om aan te zien, hun kop was gewaapend met een zeer scherp en swarte hoorn, zoo als een Een-hoorn geschilderd word: haar lijf was van fatsoen als een Windhond, maar zoo musculeus als een Leeuw, en hunne staart was nog langer als een Leeuwestaart; *El-ho* zeide, dat zy daar Dieren mede vatten en worgen konden; haare klaauwen waaren vreesselijk: aan ieder poot waarender vier, elk van vier en vier en een half duim lang; deese waaren beweeglijk, als de

de vingers van een hand, van ſwart hoorn, voor aan zeer ſcherp; zy hadden lange ſterke halſen, waar aan een lange ſwarte hairen maane vaſt was, de eene was ſneeuwwit, de andere zoo hoog en ſchoon rood, als ofze met karmozein geverft was; zy laagen aan dikke yſeren keetenen: haar geluid was zoo vervaarlijk niet als haare geſtalte, zy hadden een zoort van gnorren als Verkens, dan grinnekten zy als Veulens, somtijts een fijne ſchreeu geevende; zy waaren voor weinig tijds aan den Gouverneur gezonden, en uit een geſtrand Schip geborgen. Den Gouverneur wilde deeſe vreemde Dieren naa *Kesmes* aan den Koning zenden.

Op deeſe plaats was ook een Fontein, veel heerlijker en ſchoonder als die op de voorſte plaats ſtond, ook overtreften de gebouwen welke rondom deeſe plaats ſtonden de voorgaande; alle de geevels der zelver waaren in Freſco geſchilderd, met uitneemende Hiſtorien. Dit Freſco ſchilderen geſchied in een zoort van gijps en kalk, zoodaanig toegeſteld, dat alle koleuren daar in beſtendig voor de lugt blijven.

Benevens de Fontein ſtonden twee Eerenboogen, zeer treffelijk geçierd met Hiſtorien, zoo van Deugd, als Overwinningen, door heerlijke Beelden uitgewrogt.

Wy traaden door een kleine dog çierlijke houten Poorte (aan de regterhand in't midden van de weerzijdſe gebouwen ſtaande,) in een groot en ſchoon Hof, welk zeer vermakelijk was, zoo wel door de laanen van verſcheiden zoorten van Fruitboomen, als door de veelheid der Fonteinen en Waaterleidingen, met zulke aardige Figuuren en lieve Waatervallen, dat die niet genoeg konden beſchoud worden. Het vermaak van die te zien was uitneemend, en door zulk een geringen toeſtel, dat ik my over de bottigheid der *Europers* ſchaamde.

Ik had potlood en papier by my, en teekenden vliegens eenigen uit zoo goed als ik konde, denkende dat den *Garbon* my naarder onderrigten zou als hy weederom kwam, en my modellen doen hebben, die ik in *Europa* zoude konnen toonen en werkſtellig maaken, dat ook nog zoo geſchieden.

Wanneer wy dit alles wel bezien hadden, keerden wy weeder naa huis, daar het eeten al klaar was. *El-ho* nam ſijn afſcheid. Wy zetten ons om te eeten, en naa de maaltijd een pijp gerookt hebbende, gingen wy te kooy.

Den volgenden morgen naa het nuttigen van de *Akalou*, kwam den *El-ho* ons zeggen, dat den *Garbon* weeder gekomen was, dat

dat die ons moeste verzorgen, daarom nam hy sijn afscheid, met belofte van my zomtijts nog te willen bezoeken.

Ik bedankten den *El-ho* voor alle beleefdheid en genooten Vriendschap, zoo wel als voor sijn genoomen moeite.

SEVENDE HOOFDSTUK.

Den Garbon komt weeder by den Schryver, en laat hem veel wonderlijkheeden zien; als de Piramide of Vry-tooren, met alle desselfs binnen-verçierselen, welke beschreeven werden. Zaal der Liefden. Spreuken van Sarabasa, uit het Pedestal der stilzwijgenheid. Zaal der Wetten van Poele Krinke Kesmes, en haare Beelden van de Dronkenschap; gebruik der zelve, en veroordeelen van een Dronkaard. Spreuken van Sarabassa van de Dronkenschap. Zaal van den Souverein: Beelden in de zelve. Zaal van de Godsdienst zeer heerlijk. Beschryving van de Adyta of Heylige der Heylige. Vry-kaamer in 't plat daar de Vryheid-eisscher op vlugt. De Garbon beloofd een Beschryving en Kaart van Poele Krinke Kesmes. Vier Eeren-poorten, en der zelver Beschryving, welke voor haare punt-tijden of Epocha verstrekken. Ouderdom des Weerelds. Vertrek naar 't Schip.

TEn neegen uuren kwam den *Garbon*, dien ik verwellekoomde met alle bedenkelijke beleefdheid, hem vertel-lende

lende, wat ik met den *El-ho* had weesen besigtigen. Hy zeide, ik zal voort naa den eeten weeder koomen en u meerder laaten zien en onderregten als den *El-ho* heeft konnen doen, zoo wel van 't geheele Land, als van deese Stadt, om dat ik den opsiender en bezorger van veele gebouwen ben: Waar op, naar afscheid genomen hebbende, vertrok, en ten een uur zoo als wy gegeeten hadden kwam hy weederom, wanneer wy den zelven weg naamen welke den *El-ho* met my gewandeld had. Wy kwamen weeder by de voornoemde Piramide of tooren, maar zag die nu met meerder aandagt en opmerkinge.

Den *Garbon* bragt my onder in den Tooren, daar zeer veele en ruime Vertrekken waaren, door verscheiden Perzoonen bewoond; hy, die met alle deese bekend was, wierd met alle eere ontfangen. Den Oppasser die ons kwam ontmoeten, overhandigde terstond de sleutels van alle de kaamers aan den *Garbon*. Voorts traaden wy in een brave kaamer, daar twee aansienlijke Heeren zaaten, in 't rood gekleed, deese kwamen op het zien van den *Garbon* ons te gemoete, en verwelkomden ons. De *Akalou* wierd voort aangebragt; onder 't drinken hadden zy veele discoersen, welke ik

niet

niet verstaan kon, maar merkten dat den *Garbon* als een eerlijk of rijk man wierde aangezien; want naa het nuttigen van deese *Akalou*, geleiden deese Heeren ons tot aan de trappen, met alle beleeftheid.

Terwijle wy opklommen, zeide den *Garbon* tot my, dat alle dertig trappen hoog, verscheide kaamers waaren, welke elk haar besonder gebruik hadden, en waar van hy my eenige zoude laaten zien, alzoo hy de sleutels van alle had, die ons den Oppasser was naadraagende. Ik bedankten hem met een goed hert, hem belovende sijne moeite te zullen vergelden; hy zeide niets te begeeren; waar op ik antwoorde, mijn Heer, dat Boekjen van *Cartesius* dat ik u vereerd heb, is u immers aangenaam; ô jaa! zei den *Garbon*; waar op ik antwoorde, mijn Heer gy neemt zoo veele moeite met my, laat ik daar voor de eere dog hebben, van aan u eenige Boeken en Kaarten te doen hebben, welke ik in ons Schip heb, een Vriend van my in *Holland* heeft die uit liefde tot my, onberispelijk afgezet, of met waaterverf gekoleurd. ô De *Posos*! zeide hy teegen my, gy zoud my te veel verpligten. Niet met al mijn Heer, antwoorden ik, gy kond mijne nieusgierigheid weederom voldoen, dat my vergeldinge genoeg is.

Den

Den *Garbon* zeide, ik zal u nieuſgierigheid voldoen zoo veele in mijn magt is, en niemand in deeze Stad kan u meerder doen hebben als ik, want my zijn alle ſleutelen toe betroud. Onder dit ſpreeken kwaamen wy by een deure, die den *Garbon* open ſloot, hier in treedende zag ik een ruime Zaal, welke nog ligt, nog donker was, maar gelijk als een ſchemerligt, dat zig door de Boſſchen ſpreid, bekwaam om beſchaamde Maagden in te brengen; deeſe was de *Zaal der Liefde*, hier zag ik veele Beelden, waar van elk op een rond Pedeſtal ſtond, dat opgeſlooten konde worden, onder elk Beeld wierden bewaard de ſpreuken van *Sarabaſa*, en zoodaanige voorvallen, die waardig waaren geoordeeld, te beſchrijven, en te bewaaren, om aan de geheugenis, en naakoomelingen overgeleeverd en bekend gemaakt te worden; en in elke Pedeſtal, onder elk Beeld, beruſten zoodaanige beſchrijvingen en ſpreuken als het weezen des Beelds uitdrukte, of vertoonde.

Het *Beeld der Liefde* ſtond in 't midden van de Zaal, zijnde een jonge Vrouw, hebbende als een vuurvlam op haar hoofd: haar boeſem vertoonde tien Borſten; in haar linker arm lag een Kindje, dat zuigende de eene Borſt, van haar daar teederlijk aan-

ge-

gedrukt wierd: in haar regterhand had zy een brandend hert dat zy op het hooft hield van een van vijf by haar staande lacchende en speelende Kindertjes.

In haar Pedestal wierden bewaard de Liefde-spreuken van *Sarabasa*, neevens eenige geschiedenissen der Liefde, zoo binnen als buiten *Taloujaël* voorgevallen. De gezeide vijf Kindertjes hadden elk haare beteekeninge: de eene was de Liefde tot de Deugd, een ander verbeelde minlik genoegen, weeder een ander de gerustheid &c.

Aan de regter zijde stond het *Beeld der Natuure*, wat agter de Liefde; deeze was een geheele naakte Vrouw, houdende een Valk op haar hand.

Aan de linker zijde van het *Beeld der Liefde*, stond het *Beeld der Stilswijgentheid*, vertoonende een Vrouw, wiens mond met een ring door haar lippen geslooten was, leggende de voorste vinger van haar regter hand bezijden den ring op haare gesslooten lippen, en hebbende in haar linker hand, een Zeegel-rink, drukten die nog aan de linker zijde des rings op haare mond. Ik zag met groote naarstigheid het *Beeld van Stilswijgentheid* aan, als wanneer een Heer by ons in de Zaale trad, hy en den *Garbon* groeten malkander, en naa een kort gesprek

dat

dat ik niet verstond, trad den *Garbon* naa my toe, zeggende ik moet den Gouverneur spreeken om gewigtige zaaken, die ik niet voorby kan. Hy sloot het Pedestal der Stilswijgendheid op, krijgende daar uit een half vel papier, aan my dat geevende, en zeide, schrijft dit af; op die taafel is pen, inkt en papier, zal daar teegen gy dit hebt afgeschreven weederom by u zijn: dit zijn een weinig van de Spreuken van *Sarabasa*, raakende de *Stilswijgendheid*. Ik bedankten hem. Hy vertrok met den Heer, sluitende de deure toe; ik had wel begeerte om alle de Beelden te bezien, maar dagt den *Garbon* mogt in 't korte weeder koomen, en haastig zijn, ik wil dit eerst afschrijven, daar naa kan ik de Beelden genoegzaam beschouwen.

Dit volgende is het Afschrift van dat hy my overhandigde, zijnde Spreuken.

Het *Stilswijgen* is de eerste trap tot de Wijsheid, de Minnemoeder der Vreede, en de bewaarster der Deugd.

In de konst van *Stilswijgen*, en zig niet te openbaaren, bestaat alle geheim.

Een wijs Man verklaart hem niet, om dat hem bekend is; dat hy dan Schatting be-

betaalt aan zoo veele menschen als hy hem ontdekt.

Stilswygen is het heiligdom van de Wijsheid, jaa heeft veele van de Goddelijkheid, want zy verkeert het gebrekkelijke in een loffelijk geheim.

Stilswygen geeft de zelfde luister aan de reeden, als de schaaduwe aan de koleriten der Schilderyen.

Stilswygende menschen, zijn bedagtzaam en voorzigtig in 't spreeken, en zy worden gesteld buiten 't getal der Sotten.

Zig te onthouden van spreeken, is het zeegel van bekwaamheid; want veel spreeken verswakt het verstand, en doet de gedagten in de lugt verdwijnen; dog men moet op sijn beurte zomwijl een weinig zeggen, om niet altoos een bloote aanhoorder van eens anders reeden te weesen, en dan nog moet men spreeken als de Gemeene, maar denken als de Wijse.

Een goed Politijk moet meester van sijn tonge zijn; want de ziele van een wijs Man rust aan de wortel sijner tonge; maar die van een

een Gek, die danst op het tipje der zelve.

Eene die vaardig in 't spreeken is, staat altijd op het tip van verwonnen en overtuigd te worden: men kan dikwils meer zeggen als andere willen hooren; daarom moet men spreeken als met testamenten; dat is, hoe minder woorden, hoe weiniger krakeel.

Secretesse is de Ziele van alle groote onderneemingen, en de goede uitkomsten in gewigtige handelingen moet men zoeken in dezelve stil te houden: daarom, indien gy zaaken van gewigt verhandeld, dan spreekt nooit, antwoord niet meer als u gevraagd word; maar hoort naarstig toe, en vat op die te veel klappen.

Die zig onthouden kan, heeft groote heerschappye over zig zelfs.

De Wijsen houden haar altijd geslooten: en nog te meer, als zy de Luiden niet kennen tot wien zy spreeken.

Als men zig uitdrukt, moet men niet te klaar zijn; want geheimenis verwekt eerbiedigheid, en men gaat voor een bekwaam Man wanneer men niet verstaan word.

Een hert zonder geheimenis ; is als een openen Brief en een verklaard besluit, en is als een open spel dat niet geagt word.

Daarom moet men zig nooit verklaaren, want men houd de geesten in twijffel wanneer men zig niet voort verklaart. Zoo houd God alle menschen in verwagtinge : dat naa te volgen is wijsheid.

Die zig niet terstond verklaard, die houd eens anders gedagten in twijffel en verwagtinge : daarom drukt u nooit te klaar uit ; want een verklaard besluit wort niet geagt, om dat het is als of men met een open spel speeld.

Wie sijn Kaarten aan anderen vertoont, doet hem zelven en sijn meedestanders schaade ; men moet bedekt zijn, en de zulke niet veele vertrouwen die haar ligt openbaaren ; want die alles aan andere vertrouwen, zulke moet men niet vertrouwen.

Men moet openhertigheid schouwen ; want sijne gedagten te ontdekken, is de poorte te openen tot de sterkte van sijn gemoed.

Zijt schrander, dog begaat geen buiten-

spoo-

ſpoorigheid in 't ontdekken uwer bekwaam-
heeden, gebruikt de middelmaat.

Onderzoekt eens anders herte eer gy het
uwe openbaart, ſpreekt niet veel, en dan
nog niet als dat gy wel weet.

Om jemants herte te ontdekken, moet
men met hem twiſten of verſchil maaken.

Door yver van woorden worden veele ver-
rukt, zoo dat zy voor den dag brengen dat
beeter geſweegen waar.

Het is Wijsheid in anderen iets te ont-
dekken, en zig zelf te verbergen.

Zoo is men dikwils ook onvoorſigtig van
zig te openbaaren in 't ſpeelen; en ons ge-
moed ſtaat bloot en open in 't boerten. Ook
is in de wijn de waarheid, een dronken hert
kan niet veinzen. Door liefde der Vrou-
wen, word ook veele openbaar.

Men moet voor Verſpieders van onſe ge-
dagten, onſe herten bedekken met wan-
trouwen en onthoudinge.

Uwe gedagten blijven de uwe, zoo lan-
ge gy die binnen houd; maar eens in de lugt,

tot woorden gemaakt, dan behooren zy aan een ander, welke als dan tot u verderf konnen gebruikt worden.

Doorgrond eens anders gedagten, en verbergju de uwe.

Al te opentlijk te gaan, is dikwils haatelijk en zeer moeijelijk, het gaat zeekerder en ligter dat men sijn voorneemens in houd.

Men moet ingetoogen zijn, en zig aan al de Weereld niet gemeen maaken; maar sijn naame veranderen volgens de plaatsen en zaaken; dog egter zig wagten van niet verrast of bedroogen te worden.

Een listig mensch, die moet weesen vaardig van verstand, alles sien, doorsien, en oordeelen, weinig spreeken, veinsen, sijn gedagten en voorneemens bedekken; maar evenwel waarlijk met beleefdheid, vriendelijkheid, en met een bly gelaat handelen.

Men moet listig zijn om sijne gebreeken te verbergen, en behendig sijne hertstogten ontveinsen, op dat een ander nooit onse drift kenne, en dat uit vreese dat zy u mogten voorkoomen door teegenspreeken of pluimstrijkery.

Ont-

Ontveinsen is het voornaamste in de Politie; men moet dikwils schijnen en veinzen niet te verstaan, datmen verstaat.

Het onverstand neemd de wijk uit den Tempel van *Stilswijgentheid*, want de woorden worden ligtelijk uitgeput, als het verstand onvrugtbaar is.

Leerd swijgen, tot u het spreeken niet deeren mag, en gy in een hooger rang zijt. Die zijn tonge weet te breidelen, word aangezogt.

Al wie ontdekt, word Meester.

Openbaard geen gebreeken der grooten, want zy lijden dat niet.

Veele dingen worden lacchende gesegt of gedaan, die naamaals schreijende beklaagd worden.

Met als ik dit laaste spreukje scheef, floot den *Garbon* de deure op, en trad met een Heer binnen; ik stond op, en groeten haar met alle beleeftheid; den *Garbon* trad naa de Taafel, en neemende het Papier, daar uit ik dit naageschreeven had, floot dat weeder in het Pedestal van de *Stilswijgendheid*.

Terwijl den *Garbon* beesig was met een Brief te leesen, bezag ik de Beelden welke de *Liefde-zaal* verçierden, en waaren de volgende.

Vriendschap, was een Vrouw met Mirten en Granaaten gekroond, met haar regter arm omhelsde zy een dorren Boom daar een Wijngaard om geslingerd was, op haar kleed waaren veele Spreuken, die ik niet verstaan kon.

De *Vrolijkheid*, wierd vertoond met een jong dansend Meisje, hebbende een krans van Bloemen om haar hoofd, en haar Rok met veel'erley bloemen geborduurd, zy had in haar regterhand een roemer, en in haar slinker een schaale.

Schoonheid, was een Vrouw die haar hoofd ten deele met Wolken bedekt had, zijnde anders naakt, in de regterhand beurde zy op een passer met een kloot, met de linker een lelie.

Het *Huwlijk* wierd verbeeld door een Jong man, welke een Juk om sijn hals had, een Trouring aan sijn Vinger, een Quee-appel in sijn hand, hebbende Boeijens aan sijn voeten, waar meede hy op een Slange trád.

Hier waaren nog meer Beelden, die, om dat den *Garbon* wat haastig scheen, konde ik die niet alle beschouwen, dog den *Gar-*

bon

hon beloofde my alles ſchriftelijk te zullen doen hebben, en was al eene van ſijne Dienaars daar meede in de Spaanſe taale beeſig.

De *Liefde-zaal* verlaatende, kwamen wy na dertig trappen opgeklommen hebbende, weeder in een ſchoone kaamer, in deeſe wierden alle Wetten van geheel *Poele Krinke Kesmes*, als ook die van deeſe Vry-ſtadt *Taloujaël* bewaart.

Hier zat het Beeld van den zeer wijzen Wet-geever, en Philoſooph *Sarabaſa*, als een *Sineeſe* Af-God aan een Taafel, waar op laagen geſlooten, en opene Boeken, Brieven Zeegels, &c.

Wat agter hem ſtond een Advocaat met een mutſe of kap, en tabbaard van promotie verçierd.

Daar neven ſtond de *Geregtigheid*, die had in de eene hand twee Schaalen: in de eene Schaale ſtond een Hond, in de andere een Slang, en in de andere hand had zy een bloot Swaard.

Het *Leeven* wierd hier ook vertoond, door een jonge Maagd; met *Semper Vivum* gekroont, hebbende in de eene hand een brandende lampe, in de andere een oly-kan, waar uit zy in de lampe goot.

Aan de andere zijde ſtond de *Koopmanſchap* of *Handelinge* tuſſchen de *Rijkdom* en 't *Geluk* en *Ongeluk*, O 4 De

De *Koopmanschap* of *Handelinge* wierd vertoond door een lacchende Jongeling ; deese had in sijn regterhand drie tongen , in de linkerhand een elle , schaale, koorenmaat, en een voetmaat , met een passer ; by sijn voeten stond een volle geldbeurs , spiegel, en Slange.

Op het Pedestal van de *Rijkdom* stond een Schaap , waar beneevens laagen eedel gesteenten, goude keetens, en vaaten , geld, kroonen, scepters &c.

Het *Geluk* en *Ongeluk* waaren twee Beelden, teegen malkander over staande , houdende beide de regterhand om hooge en open, de eene was Rijkelijk, de andere als een Slaaf gekleed ; boven haar als uit een Wolk kwamen twee handen kruiswijs over malkander , de eene gaf aan de Rijke een volle geldbeurs, kroone, en een beeldje van een jonge Maagd. De andere gaf aan de Arme een leedige omgekeerde beurs , een dorre doorentak , met eenige Scorpioenen. Voor het Pedestal van 't *Geluk* en *Ongeluk* stond een drie-hoek.

Wy deese Zaale verlaatende , klommen nog dertig trappen op , alwaar den *Garbon* weederom een deure ontsloot ; daar in treedende, zag ik hier al weederom verscheiden Beelden, welke ik niet en kenden. En

vraa-

vraagende wat dit beduiden? zoo antwoorde den *Garbon*, dit is de kaamer van de *Dronkenschap*. Ik begon te lacchen, en vroeg hem, waar toe diend deeze? hy antwoorde, deeze heeft een groot gebruik in ons land; hier worden de Dronkaarts ingebragt, haar deeze Beelden aangetoond, en uit elk Pedestal de spreuken van *Sarabasa* voorgeleezen, en onderregt, niet door Geestelijke met de Gods-dienst; maar door verstandige Politike. Hoe geschied dat vraagde ik? hy antwoorde, wanneer in deeze Stad *Taloujaël*, een Mensch is die hem met veel drinken te buiten gaat, zoodaanig dat hy zijn beroep verwaarloost, zijn goed verminderd, en daar door zijn Huis-houding niet verzorgd, en zijn eigen gezondheid naadeelig is. Zulk een Mensch, word eerst gewaarschoud door den Wijk-meester van de Wijk waar in hy woond; hy hem niet beeterende, word dat aan den Raad bekend gemaakt, welke hem dan gerigtelijk doen vermaanen, afstand van sijn te veele drinken te doen; zy laaten hem zeggen dat de Dronkenschap schaadelijk voor zijn Huisgesin, schandelijk voor hem zelven is, onnut, en aanstootelijk voor het gemeen. Zoo het gebeurd dat hy hem nog niet en beeterd, en van zijn overvloedig zuipen op houd,

dan word het den Gouverneur bekendt gemaakt.

Deeze doet den Suipert voor hem brengen in zijn Paleis, hy in zijn Rigter-stoel gezeeten zijnde, vraagt den Dronkaart, waarom hy op de eerste en tweede vermaaninge sijn zoo schaadelijk en schandelijk leeven niet heeft verlaaten, en zijn eere, voordeel, en gezondheid, niet weeder heeft willen in agt neemen? te antwoorden word den Dronkaart niet toe gelaaten, om dat den Gouverneur meend, dat, dat maar tijdverspillen is.

Hy word terstond gebragt in een andere Kaamer, daar een Geestelijk en twee Wijze Raads-Heeren zijn, hier koomende, steld den Geestelijken hem sijn zonden voor oogen hoe hy teegen *God*, den *Koning*, en *Baloka* gezondigd heeft.

Dan word hy de Wagt overgeleeverd, deeze brengen hem des voormiddaags ten tien uuren op de vijfde trap van de Piramide, daar moet hy vijf uuren blijven staan, met het gezigte naa het plein, om van elk gezien, en bekend te worden. Dog hier in word onderscheid gebruikt, en word een morgen-dranks zuiper straffer gehandeld, als een die des daags nugteren, en des avonds alleen dronken is.

Ten

Ten drie uuren koomen de twee Raadsheeren met een Secretaris, klimmen met den Dronkaart opwaarts tot in deeze Kamer; hier koomende, moet hy teegen over dat Beeld de *Dronkenschap* gaan ſtaan, en dat ſterk aanzien. Ik vraagde welke is het Beeld van de *Dronkenſchap*? den *Garbon* antwoorde, daar ziet gy een boom, met een wijngaard omwonden, het Beeld omarmt die met zijn linker arm, in welker hand hy een wijn-kanne houd; hy heeft een zots-kap op zijn hoofd, uit zijn lacchende mond ziet men een groote wijn-tand, hy is met geſcheurde kleederen gekleed, ſtaat op bloote voeten, en wijſt met zijn regter voorſte vinger op een groote en veele kleine roemers, die elk een byzondere koleur hebben, voor hem leid een leedige geld-beurs.

De Heeren gezeeten zijnde, ſpreekt den oudſten Heer den Dronkaard aan: gy N. N. hoe zijt gy dus vervallen, gy zondigd teegen God, den Koning, teegen de Wet en u zelf. Gy weet dat *Baloka* uwe daaden daagelijks aanteekend, waar wil dit ten laaſten met u heen? wanneer gy dus voort vaart, zult gy u overige goederen verkwiſten, u tot alles onbekwaam maaken, en u huis-gezin niet in eer konnen voeden, dan moet gy immers naa het Eiland *Lankeja*, daar moet

gy

gy zeer swaaren arbeid doen, daar word gy met slegt voedzel gespijst, daar moet gy gescheurde kleederen draagen, en bloot-voets gaan. Gy behoorde tot deeze laatste waarschouwinge niet gewagt, maar eerder u zuipen verlaaren, en van u Dronkenschap af gestaan te hebben.

Men zal u hier een weinig spreuken, (raakende de *Dronkenschap*) voorleezen, door *Sarabasa* opgesteld, u die meede geeven ten einde gy die met aandagt leest. Gy zult nu weeder tot avond ten agt uuren op de vijfde trap te pronk staan

En u dan niet beeterende, op het eerste aanbrengen van u Wijk-meester, naa *Lankeja* gebannen worden: dan zalmen u zeer veele spreuken van *Sarabasa* meede geeven, op dat gy kond zien, tot wat kwaad gy u zelf door den dronk gebragt hebt.

Dan leest den Secretaris hem een weinig spreuken voor, uit het boek van *Sarabasa*, uit het Kapittel van de *Dronkenschap*: het welke niet anders behelsd als zeer deftige spreuken, elk een byzonderen zin hebbende.

Ik vraagde of ik eenige van die spreuken mogte afschrijven? hy zei, die zijn te veele, ik zal u een goed getal behandigen, die gy meede zult neemen, om op u Schip af te schrijven, dan hebt gy een voortreffelijk tijd-

tijdverdrijf, met een zeer deftige ſtudie.

Maar vóór dertien daagen, is hier zulks geſchied, en ſloeg den Secretaaris op het zeſde blad in 't Kapittel van de *Dronkenſchap*, en las het volgende den zuipert voor.

Het Boek lag nog op de taafel, hy zeide ſchrijft deeze zijde af, en niet meer, het voorige, en het volgende zal ik u hier naaterhand ſtellen.

Hy zetten hem om te rooken, ik om te ſchrijven. Heel boven aan 't blad ſtond,

Van de Dronkenſchap.

Het gebruik van *Wijn* is uit den Heemel, en het misbruik uit de Helle voort gekoomen.

Maatig gebruik van *Wijn* is de geeſt der Engelen: maar het onmaatig gebruik, is het bloed der Duivelen.

Wijn is een vriend der Waarheid, een vyand van veinſen; zy ontſluit de kabinetten der herten, en ontdekt alle ſecreeten. Ook is zy een mediçijn matig gedronken; want weinig verheugd, veele ontsteld, maar overdaad ontſind.

Wijn maatelijk gebruikt maakt vrolijk, en

en verheugd de geest, zy heeft de welsprec-
kendheid en konstige vindingen voortge-
bragt, zy ontbind de gebonden geesten, en
kan van hooge zaaken spreeken. Maar on-
maatig gebruikt, maakt een Mensch als
een Beest, en een Wijze zot.

Wie een glaasje drinkt voor den dorst,
het tweede om den geest te verlustigen, het
derde ter eeren van een Vriend, doet niet
kwaad; maar elk moet hem wagten voor
overdaad en verkwistinge.

Wijn wekt de geest op, en maakt de
ziele wakker; maar die te veel gebruikt,
duurt zulks niet lang, dan word men dof
en loom.

De *Wijn-dampen* doen ons aardig schijnen
aan ons zelven, maar belacchelijk aan an-
dere.

In de *Wijn* leggen alle ondeugden ver-
borgen.

Die een groot Vriend is van de *Wijn*, is
een vyand van hem zelven.

De *Wijn* is het bloed der Aarde, en een
hoofd-vyand der Jeugd; zy verstomt de spits-
vin-

vinnigheid der zinnen, vermeerderd de pijnen, verhit de ingewanden, verwert de inbeelding, vernietigd de geheugenis, ontroert de reeden, en verdertt de vogten, en is by gevolg een hoofd-vyand van onse gezondheid.

Een Wijs Man verliest door de *Dronkenschap* deese volgende drie zaaken:
1. De Heerschappye van sijn gedagten.
2. De Toom van sijn Tong. En,
3. De aanzienlijkheid van sijne Jaaren.

Men moet nooit zoo veele drinken, dat het verstand of de voeten leuteren; veeltijts zit *Cupido* in den roemer, en *Venus* schuild onder in den Wijn.

Wanneer dat door de *Wijn* iemand tot ongereegelde driften vervalt, zoo verkort hy niemand meer als hem zelf.

Een Suipert verkwist sijn lighaam, tijd, en goederen, terwijl hy sijn agting aan de Weereld opoffert.

De lekkerste *Wijnen*, smaakelijkste spijssen, lieffelijkste lusten, en de aangenaamste vermaaken, worden alle zeer ras van de walgelijkheid gevolgd.

De

De *Circe* van *Ovidius*, kan zoo wel op de *Dronkenschap*, als op de Weereld gepast worden; want de *Dronkenschap* verandert den Mensch in Beestagtige bedrijven en gedagten, dus wort men als een Leeuw, Schaap, Swijn, Aap, Bok, Nagtegaal, Stier &c.

Een die *Dronken* is, moet als een zinnelooſe aangemerkt worden, want zoo lange als eene voorzigtig en wijs is, zal hem de *Dronkenschap* niet bevangen.

Een *Dronkaard* kwetst ſijn Natuur, verwerpt alle gunst, hy verlieſt ſijn eer, geld, en gezondheid. En wat onderscheid is 'er, of iemand zig zelver voort doodet, dan of hy dat door den drank van langzaamer hand doet.

Een *Dronkaard* koopt voor ſijn geld, zotheid, ongezondheid, armoede, ſchande, en een berooid hoofd.

Een *Dronken* mensch is geen meester van ſijn gedagten, nog van ſijn tonge, hy ſpreekt zonder ſchaamte van oneerlijke dingen: van een Man word hy een Kind.

Door

Door *Dronkenschap* worden veele goede dingen verhinderd, zy is de Moeder van alle kwaad, zy ontbloot ons van de reeden, zy baard zonde, schaade en schande.

Dit hem voorgeleesen hebbende, wierd nog de leelijkheid van de *Dronkenschap* zeer scherp in hem bestraft; hy moest dan weeder op de vijfde trap te pronk staan, welk geschiede. De Heeren vertrokken zijnde, wierd hy op de trap gesteld.

Hy in plaats van beschaamd te zijn, riep daar veel Volk by een, en begon met een lacchend en bly gelaat te spreeken, en zeide:

De *Wijn* is in 't midden best, om dat het bovenste eerst door de lugt word aangedaan en bedorven, zy word daar door dan water-agtig; het onderste is moerig, drabbig, heffig &c. Ik zegge u zeyde hy; goeden Wijn moet zijn klaar, subtijl, oud, van rijpe druiven, die niet rottig zijn, in 't glas springende.

Alle Wijnen kan men in flessen lang goed houden, met Olie daar op te gieten.

Het Bier moet klaar zijn, gebrouwen van onbedorven koorn, lang en ten vollen gekookt, niet zuur, maar oud, klaar, en van de heffe wel gezuiverd.

Dit gezegt hebbende, haalden hy een

flesje met Brandewijn uit sijn zak ; ha! lieve morgenster ! zeide hy, gy zijt mijn vermaak, waarom zoud gy alleen des morgens goed zijn? waarlijk, het is op den dag, jaa des avonds alzoo gezond als des morgens; met dronk hy het flesje uit, ô Goddelijk vogt ! riep hy, wat Schip zou in zulk een Zee niet gaaren verzinken. Met begon hy te zingen een drink-liedjen.

De Gouverneur dit aangediend zijnde, liet hem aanstonds haalen, en voort zenden op het Eiland *Lankeja*, daar hy teegenwoordig moet arbeiden, en zeer zoobere spijse geniet, al wat hy meer verdiend als hy verteerd word tot onderhoud van sijn Huis besteed.

In de Zaal der *Dronkenschap* stonden de volgende Beelden.

De Narägtige *Sotheid* wierd verbeeld door een lacchende Vrouw, die haare naaktheid vertoond, houdende in de eene hand een molentje, in de andere een Schaaps-hoofd.

De *Geilheid* stond byzijden de *Sotheid*; deese was een zeer schoone en bynaa naakte Maagd, zittende op een Geite : hebbende in de eene hand een Patrijs of Veld-hoen, en in de andere een Scorpioen, en een groote roemer Wijn.

Ter zijden stond de *Onstantvastigheid*, zijnde

zijnde een Vrouw, ſtaande op de Weereld, houdende in de eene hand een halve Maane; in de andere een Chameleön.

Digt daar by ſtond de *Agterklap*, zijnde een leelijk Wijf, die een geſpleeten tonge uit haar mond ſtak; op haar eene ſchouder zat een Exter, op de andere een Raave, haar kleed was met Scorpioenen en Addertongen bezaaid.

Het *Bedrog* ſtond hier als een oud Wijf, hebbende een muiſe-valle op het hoofd, een hengel-roede in de hand, haar kleed was vol mom-aangezigten, by haar ſtond vuur en waater.

Het Beeld van *Kwaad-ſpreeken* was ook een oud Wijf, met Egels-vellen gekleed; hebbende een ſwarte verf-kwaſt in de eene, en een roeſtig mes vol ſcharren in de andere hand.

Hier digte by aan de deure ſtond de *Armoede*, als het laatſte gevolg der *Dronkenſchap*; zy ſtond als een Heidinne, buigende haar hals onder een dienſtbaar Juk, een Hond bepiſten haar.

Hier uitgaande, bragt my den *Garbon* nog dertig trappen hooger, in de kaamer van den Souverein.

Hier zat het Beeld van den Koning *Cham-Hazi* in een ſchoonen Throon, met een maſ-

five gouden Kroone op sijn hoofd, een gouden Sçepter in sijn hand, op wiens opperste een menschen ooge, zeer çierlijk en leevend gemaakt stond; om sijn hoofd had hy straalen als de Sonne, sijn andere hand rusten op een Boek dat voor hem op de taafel stond; dit was het Boek daar de meeste Wijsheid was in verklaard, die in *Krinke Kesmes* bekend was. Op het Boek was geschreeven met goude letteren, *die niet kan Veinsen, kan niet Regeeren.*

Nevens hem zat het Beeld van een *Histo-ry-Schryver*; dit Beeld scheen een aanzienlijk Man; voor hem lag schoon papier, daar by stonden alderhande koleuren van schrijf-baar metaal, in sijn hand had hy veele pennen van verscheiden fatsoen, gelijk scherpe, stompe, stijve, slappe, regte, kromme &c.

Aan de andere zijde van *Cham Hazi* stond het wonderlijk Beeld, genaamd de *Politie*: dit was,

Een Vos, zittende op een Kameel, die stuurende met een gouden Toom, zijn Zaal daar hy op zat was een Schild-pad, zijn Pistolen Verre-kijkers, zijn Scabracq met Slekken bezet; hy had een Geestelijke Mijter op zijn hoofd, om zijn hals hing een Keeten Brillen, van allerhande koleur, en veelderlei fatzoen, daar onder een Horlogie aan-

aanhangende; zijn Mantel was vol Oogen en Ooren, onder zijn Oxels hadde hy Boeken, Papier, Pennen, Inkt, Penzeelen, en Verf; in zijn regter Poot hield hy een Schaale, die hy gedúurig in balans zogt te houden, met nu in de eene, dan in de andere blaazende, in zijn linker Poot hield hy een Touw, daar Eezels, Bokken, en Verkens, met Buffels aan gebonden waaren, die hem goedwillig ſcheenen te volgen.

De *Geveinſtheid* wierd hier verbeeld, door een maager Wijf, gekleed met Schaape-vellen, waar onder heen een Wolf uit kijkt, in haar hand was een Boek en Paternoſter.

Daar ontrent ſtond de *Gierigheid*, dit was een oude, lelijke maagere Caronje van een Wijf, met geſcheurde vodden gekleed, zijnde bloot-voets, knoopende met beide handen een volle Geld-beurs toe; by haar ſtond een maageren Wolf.

De *Eedelheid*, was een ſchoone Vrouw koſtelijk gekleed, hebbende in de eene hand een Lançe, in de andere het Beeld van *Pallas*, op haar hoofd was een Kroone van Sterren, voor haar op een taafel, laagen Kroonen geld, Boeken, en Swaarden.

Den *Oorlog* was een gewaapend Man, hebbende in de eene hand een Bloed-ſwaard,

in de andere een brandende Fackel, sijn helm-çieraad was een Tijger, op zijn schild stond een Wolf en Krokodil met yzelijke klaauwen, zijnde met allerley Oorlogs-tuig behangen.

Hier beneeven stond de *Tol* of *Schattinge*, als de zenuwe des Oorlogs, verbeeld door een *Pachter*, zijnde een sterk Jongman, met bloote armen en beenen, sijn hoofd is bekranst met een eiken-krans, daar Paauweveeren als Pluimen op staan, sijn Rok is vol oogen en ooren, in zijn regter hand houd hy een Schaar, in de slinker een stomp Mes met een ronde punt, voor sijn borst zijn twee Messen gekruist: in plaats van een Deegen, heeft hy op sijn slinker zijde een droog-scheerders Schaare aan een draagband; by hem staat een Schaap, voor sijn voeten leggen verscheiden Knijptangen.

Deeze Zaale verlaatende, klommen nog dertig trappen op, hier ontsloot hy de Kaamer van de *Gods-dienst*.

Hier moestmen de Schoenen uittrekken, en de voeten wasschen in een bak daar ten dien einde gesteld, eer dat men in de Heilige plaats mogt in treeden. Hier verwonderden ik my door der zelver toestel, en overgroote pragt.

Deeze zaal was van binnen rond, het ge-

welf,

welf, muuren, en vloer, was uitneemend schoon op zijn Mosais gewrogt, met goud, silver, azuur, zulk hoog rood als karmozein, met zeer gloejend groen, dat alles zoo uitneemend glanzig was, dat ik my niet genoeg verwonderen kon.

Tien voeten van de muur was rondom een afschutzel, konstig gesneeden, en doorgebrooken met veele Historien en Beelden, verbeeldende eenige mirakelen of wonderwerken, door eenige van haare Heiligen ofte Martelaaren gedaan, zoo den *Garbon* zeide. Ik dit ziende, en van den *Garbon* dat hoorende; dagt in my zelf, immers meinen en zeggen alle Gelooven, haare Heiligen, en Martelaaren te hebben.

De plaatze, of spatie van dit rond, dienden om de Offerhanden te ontfangen, die elk volgens de Wet op zeekere hoogtijden ofte heilige daagen daar moeten koomen offeren; ten dien einde stonden daar zeer veele offerkisten, zijnde rond, booven met een gat waar door de Priester dezelve in de kist stak.

Den *Garbon* een andere deure openende, trad met my in de tweede verdeelinge, welke ook rond, en tien voeten breed was. Deeze plaatze was heiliger als de eerste, hier wierd gebiegt en gebeeden; het tweede af-

schutsel was vijf voeten hooger als het eerste, en bedekt door een blaauw satijnen kleed, met goud geborduurd, dat men met zijden koorden konde optrekken, om het binnenste te besien.

Den *Garbon* had de goedheid van het kleed zoo hooge op te trekken, dat ik het binnenste zien kon; op het eerste aanzien wierd ik eenigsints ontroerd, over de onwaardeerlijke kostelijkheeden en schitterende glans, van zoo veele volmaakte glanssen en werken.

Dit binnenste vertrek was de *Adyta*, ofte het *Heilige der Heiligen*, daar mogt niemand in komen als den Koning, of door desselfs schriftelijk bevel.

In het midden van deese *Adyta* of *Heilige der Heiligen*, stond een ronde gouden kist, rustende op de schouders van tien goude Engelen; in deese kist wierden veele Heiligdommen bewaard. Boven op het deksel waaren tien goude Beelden van *Baloka*.

In deese *Adyta* of *Heilige der Heiligen*, moesten de Princen, Veld-oversten en Gouverneurs haar eed van getrouwigheid, met veele Ceremonien en Offer-giften afleggen: als in de teegenwoordigheid van *God* en *Baloka*.

Rondom deese Kist stonden de Beelden van

van de *Kindsheid*, *Opvoeding*, *Gewoonte*, *Wijsheid*, *Deugd*, *Eere*, *Gehoorzaamheid*, de *Hoope* en *Eeuwigheid*.

De *Kindsheid* was als een Kindje van drie jaaren, rijdende op een houten kermis paardje, houdende in ſijn regterhand een ſchoon papier als iemand dat aanbiedende, om daar op te ſchrijven wat men wilde.

De *Opvoedinge* was een bedaagd Man, die een Kind in een Boek onderwees, hebbende in ſijn andere hand een roede, toom en ſlange; neevens hem ſtond een kraaijenden Haan.

De *Gewoonte* vertoonde een oud Man, belaaden met verſcheiden Muſijk en andere Inſtrumenten; by hem ſtond een ſlijp-ſteen.

De *Wijsheid* wierde hier vertoond door een oud zittend Man, hebbende de voorſte vinger van ſijn linkerhand voor ſijn voorhoofd, als in gedagten weeſende; voor hem op de taafel ſtond een brandende lampe met een kanne, beide vol olie, daar neevens leide een Boek daar de Beelteniſſe van *Baloka* in was.

De *Deugd* ſtond als een ſchoonen Jongeling, hebbende een krans van gras en eiken loof en eikelen om ſijn hoofd, daar boven op ſtond een Sonne, op ſijn borſt ſtond een ronde O, waar in een vierkant, en in deeze

weeder een gelijkzijdige drie-hoek getrokken was, in sijn eene hand had hy een lançe met lauren omslingerd, in de andere had hy verscheiden Kroonen, sijn regter voet stond op een vierkante steen.

De *Eere* was verbeeld door een Jongeling, wiens hoofd met lauren bekranst is, hebbende in de eene hand een spiets, in de andere een overvloets hooren met vrugten, bloemen, en blaaden gevuld.

De *Hoope* stond hier als een jonge Maagd, ziende opwaarts naa den Heemel, reikende met haar regterhand een lelye om hoog, en leunde met de slinkerhand op een anker.

Aan de deure stond de *Eeuwigheid*, zijnde een staatige Vrouw met los hoofd-hair, haare zijden verlangden haar aan beide zijden, koomende booven haar hoofd te zaamen, zoo dat zy in een ronde Circul zat, die blaau en met Sterren bezaaid was, in haar eene hand was een goude Sonne, in de andere een zilvere Maane, twee zaaken die alles baaren, voeden, en onderhouden.

Deeze Beelden, gelijk ook alle de voorgaanden in de andere Zaalen, stonden op ronde Pedestallen, van binnen hol, die als kisten konden opgeslooten worden; in de zelve wierden de spreuken van *Sarabasa* bewaard.

De

De Heilige *Goulen Kist* die met haar boorden op tien Engelen rusten, had nog regt onder haar in 't midden een Pedestal, daar desselfs boodem op rusten, in deeze waaren de Spreuken van de Gods-dienst berustende.

De Heilige kaamer verlaatende, klommen nog dertig trappen op, alwaar den *Garbon* een Kaamer op sloot, daar ik niet zag als drie Beddesteeden, drie stoelen, een taafel, daar op, pennen, inkt, en papier, met eenige Boeken: ik vraagden wat dit beduiden? den *Garbon* antwoorden, dit is de *Vrykaamer*, ik zal u het daatelijk zeggen, hier is dog niet te zien. Hy sloot de deure, en wy kwaamen naa dat nog twintig trappen waaren opgeklommen, booven op het plat.

Dit plat had vijftien voet in zijn Diameter, rondom met een leuning voorzien, in 't midden was een hoog Pedestal, waar op den Engel *Baloka* alle Heilige daagen, wierde ten Toon gesteld, als wanneer elk hem groeten, en kwaamen Offeren en Biegten.

Hier by stond een ongeslooten kooperen Kist, waar in een sleutel en een kooperen Hoorn lag. Ik vraagden wat dat beduiden? den *Garbon* antwoorde wanneer een Vlugteling op dit plat komt, blaast hy driemaal op

den

den Hoorn, als wanneer den bewaarder van deeze Piramide moet booven by hem koomen, die dan deeze sleutel krijgt, en brengt de Vlugteling in de *Vry-kaamer*, de deure voort sluitende, gaat terstond den Gouverneur het bekend maaken, dat daar een Man is die *Vryheid* eischt; den Gouverneur send daar op voort twee Raads-heeren, met een Secretaris, neevens eeten, en drinken.

Deeze booven koomende, verhooren den Man die de *Vryheid* eischt; en wanneer het blijkt door sijn reedenen, en dan door getuigen, dat hy door ongeluk of noodzaakelijkheid, een Dood-slag, of iets anders begaan heeft; als by voorbeeld, zoo hy was uitgedaagd tot Vegten, of om zijn eere, of leeven te beschermen, een Manslag begaan had, zoo word hem dat eeten en drinken voor gezet, en hy van de andere noodzaakelijkheid versorgd, tot zoo lang, dat sijn Proces geëindigt is, waar by hy door het Regt of de Regeering word *Vry* verklaard, hem zijn Sententie daar van ter hand gesteld, word hy kost en schadeloos ontslaagen, en gaat dan sijns weegs.

Maar indien den *Vryheid-eisscher* overtuigd word, dat hy met opzet een moord of andere schandelijke, of doods-waardige zaaken begaan heeft; dan word hy niet beschermd, gelijk

gelijk in de Kloosters van *Spanjen* geschied, (dat regte schuilhoeken voor Moorders, Schelmen, en Dieven zijn) maar deezen word dan daar neevens in een andere Kaamer gebragt, daar hem niets mag gebragt worden, nog eeten, nog drinken, hier heeft hy keur, om van honger en dorst te sterven, of hem zelf om te brengen, genietende door deeze *Vry-kaamer* alleen, dat hy niet door Beuls handen sterft, en dan nog eerlijk begraaven word.

Wy weeder afklimmende, en beneeden koomende, was ik byzonder wel voldaan over de goedheid van den *Garbon*, dat hy my alles had laaten zien, en onderregt, deeze zeer treffelijke Piramide aangaande; ik bedankte hem met een goed herte, beloovende weederom met eenen, dat wanneer ik mijn goed uit ons Schip konde bekoomen, ik zijne goedheid eenigzins zoude tragten te vergelden, zoo met Kaarten als Boeken, die ik zoude konnen missen, waar voor hy my bedankte.

Ik beklaagde my egter dat ik zoo ongelukkig was, dat ik alle de Beelden die ik in de Piramide gezien had niet zoude konnen onthouden; hy my met een duister gezigt aanziende, sprak als half verstoord, ik heb u meer als eens gezegt, dat ik u alles schrif-

te-

telijk zal overgeeven; dat gy dan te Scheep zijnde, met plaizier kond afschrijven, en dat in zulk een order brengen als het u zal believen; met riep hy een Man die onder in de Piramide woonden, hem aanspreekende; dat ik niet verstaan kon; den Man ging binnen, voort weerom koomende met een papier, dat hy den *Garbon* met een diepe reverentie over gaf.

Den *Garbon* my dat overhandigende, zeide, daar is de beschrijvinge van de Kaamers en Beelden der Piramide die gy gezien hebt, in goed Spaans, gaat en schrijft dat af, ververlt u gedagten daar meede, ik zal u ook een Kaarte van ons Land, ter hand stellen, gy weet dat eene van mijne Klerken voor u doende is om in 't Spaans te vertaalen de beschrijvinge van dit ons Land met alles wat daar aan vast is, of toe-behoord, dit heb ik u meer als eens gezegt, gy moet daar vergenoegd meede zijn.

Ik bedankten hem andermaal, met een diepe eerbewijzing, en vraagden nog met eerbiedigheid, wat de *Eeren-Poorten* beduiden die op de Markt stonden?

Hy antwoorde, dat zal ik u zeggen; en met my daar naa toe gaande, zag ik dat deeze *Eeren-Poorte* uit drie boogen bestond, en van booven met een steenen gewelf bedekt, dat

dat op vier Pilaaren ruſtede, van een wonderlijke order. De eerſte Poorte was van geele en glanzige *Sonnen*, met Dieren, en Fruiten doormengd.

De tweede Poorte was van witte *Maanen*, zoo heele, halve, vierendeels, als nieuwe, met veele kruiden, en groente doorwrogt, op de groente laagen veele witte droppen als dauw.

De derde Poorte was gemaakt, van veele geele en witte Sterren, de geele vertoonden *Sonnen* en de witte *Maanen*, doormengd met veele Figuuren uit de *Matheſis*, als ronden, veele en verſcheiden zoorten van vierkanten; driekanten, &c.

Ik dit alles zeer naukeurig beziende, en dorſt egter niet vraagen. Den *Garbon* die mijn gezigt, en doeningen geduurig gaade ſloeg, vraagde wat my daar van dagte? Ik antwoorde, dat naa mijne meeninge deeze boogen zeer konſtig gewrogt, maar dat ik de ſtoffe waar van die gemaakt waaren al zoo weinig kenden, als de beteekeninge van de Figuuren; ik ſtaa verbaaſt van zulke fraje dingen te zien.

Den *Garbon* zeide met een lacchend weezen, deeze *Eeren-Poort* is geboud voor neegentien-duizend, en agt-en-dertig jaaren, en verſtrekt ons hier tot een tijd punt (Epocha)

cha) duizend Jaaren naa dat de Weereld geschaapen is, en naa deeze tijdpunt reekenen wy onze Koningen die wy nu neegentien-duizend en agt-en-dertig Jaaren konnen bereekenen, aan dit tijdpunt mag niet anders gereekend worden als de regeeringe onzer Koningen; wy zijn wel zoo oud als *China*; ziet deeze stoffe nu met aandagt, het is geen metaal, geen steen, of glas, maar een nu onbekende zaak; onder de geleerden word hier nog getwist, of het gegooten dan of 't gehouwen is, deeze konst schijnd verlooren te zijn, wat denkt gy daar van?

Ik zeide half beteuterd, mijn Heer, als ik het zeggen dorst, zonder u te vertoornen, dan had ik daar veele teegen. Spreekt zonder schroom zeide hy, wat u belieft.

Hoort dan toe, mijn Heer; in *Europa* word onder de geleerden vast gesteld, dat naa de Scheppinge der Weereld vier-duizend Jaaren CHRISTUS gebooren is, en deeze geboorte, is de tijdpunt in *Europa*, en teldmen van de geboorte CHRISTI nu 1702. deeze met de voorige 4000. jaaren opgeteld, is te zaamen 5702. als wanneer de Weereld van God geschaapen is; hoe kan dan deeze *Eeren-Poorte* zoo oud zijn?

Ten anderen, kan ik niet denken; dat een

een werk door Menschen handen gemaakt, 19000. jaaren, en langer, de lugt zoude konnen verduuren.

Den *Garbon* antwoorde, op het eerste diend, dat *Europa* haare konsten, weetenschappen, wetten, en Godsdiensten, meest uit *Asia* ontfangen, of overgenoomen heeft, dat door de langheid des tijds, deeze zaaken veele veranderingen geleeden hebben. Zegt my waarom zouden wy *Asianen* zoo wel niet konnen reekenen als die van *Europa*? te meer dewijle wy ook alhier hebben, leezen, en onderzoeken alle *Joodse*, *Christense*, *Turkze*, en veel'erleie Heidenze Wet-boeken. Onder veele deftige Schrijvers van *Europa*, munt in veele een zeer geleerd Man uit, welke dus spreekt.

Onder alle Tijd-reekenaars die niet overeen en koomen over het jaar der Scheppinge, waar in den MESSIAS *gebooren is, kan men aanmerken dat'er onder die alle niemand is die meerder reekend als 7000., en geen die minder als 3300. jaaren.*

Dit verschil van de oudheid der Weereld is 3300. jaaren, welke de eene meerder als de andere reekend. Mag in *Europa* de eene van de andere verschillen 3300. jaaren, waarom zouden wy volgens onze Boeken daar geen 14336. jaaren moogen by doen?

wat hebben de *Chinesen* meerder regt als wy? onze Historien zijn zoo geloofwaardig als die van *China*.

Ziet eens wat u *Europische* Schrijvers daar van schrijven, CHRISTUS zoude geboorren zijn naa de Scheppinge der Weereld, volgens 't gevoelen

Van	*S. Hieronimus* -	3941
	Origenes - -	4830
	Augustinus - -	5353
	Alfonsus Koning van Spanjen	6984

Deese eerste en laatsten verschillen 3043. jaaren. Maar *Vallemont* steld 4000. jaaren daar bygedaan 1702. zoo gy nu reekend; dan heeft de Wereld nu gestaan naa de reekening van *Europa* 5702. jaaren, en naa onse reekening 20038. jaaren; dog gy behoeft dat niet te gelooven: hier is dat Waarheid; maar in *Europa* niet: Even gelijk als u Misse, Vagevuur &c. in *Spanjen* waarheid is, dat is hier geen waarheid.

Wat het duuren aangaat, het *Pantheon* tot Romen, of nu *S. Maria Rotunda*, hoe lange heeft dat gestaan? en kan nog lange staan. Waarom kan 'er geen substantie zijn die twintigmaal bestendiger is? In dien tijd was de heerlijke *Sonne* onsen Koning.

Hy sweeg, ik was bang hem te vertoornen,

nen, en zag naa een andere *Eeren-Poort*; hyzeide, kom laat ons de drie andere *Eeren-Poorten* ook nu voort bezien.

Wy traaden daar naa toe, dit was een aardig Gebouw, bestaande ook uit drie Boogen, uit een swarte, glansige en zeer herde steen gemaakt: de eerste was van grouwelijke Draken konstig door een geslingerd, doormengd met veele opene Boeken. De tweede was als van Klippen, waar boven op een *Chinees* schrijvende in een boek, zat: by hem stonden verscheide geestelijke, als naa hem hoorende. De derde Poort was weeder een vertooninge van Draaken, met Boeken doormengd.

Den *Garbon* my aanziende, zeide, deese *Eeren-Poort* is geboud voor 2250. jaaren, ter eeren van den goeden Philosooph *Krakabas*, deesen was een lieveling en Discipel van den grooten Wijsgeer *Confucius* in *China*. Deese goede Man gaf en maakte ons goede Wetten, en verbeeterde de oude: doen ter tijd was hier nog geen Vreemdeling gezien, hy was de eerste.

Ik vraagden, hoe is deesen dan hier gekomen? Den *Garbon* zeide, dit zult gy nog minder gelooven als van de eerste poort.

Krakabas was zeer geleerd, en de beste Discipel van *Confucius*. Hy in *China* buiten

Nanking in een bosch wandelende, kwam door last van de *Son*, den Engel *Baloka* by hem, hem zeggende, dat hy aanstonts naa *Krinke Kesmes* moest; hy was verbaast, en zeide dat land niet te weeten; maar *Baloka* nam hem op, voerde hem door de lugt, (daar hy ook wonderlijke zaaken zag) en zetten hem needer digt by de Hooft-Stad *Kesmes*.

Hy ter Poorten intreedende, was elk verwonderd; want sijn kleeding was onbekend, en niemand konde hem verstaan: men bragt hem voor den Koning, die hem naa een andere kaamer liet brengen, alwaar hem eeten en drinken voorgezet wierd, daar by geval papier, pen, en inkt stond, hier begon hy voort te schrijven, en meer papier &c. eischende, wierd hem dat ter hand gesteld; hy begon voort een Woorde-boek te schryven: vragende wat dit of dat voor een naam had, dat hy opschreef, daar sijn *Chinees* teegen zettende, leerden hy in korten tijd onse taal; hy wierd bemind van den Koning en alle menschen om sijn deugd. Hy verbeeterde veele oude, en maakte veele nieuwe Wetten, die alle door den Koning en sijnen Raad wierden bevestigd.

Dit diend nu tot een *Tijd-punt* in alle Regt-zaaken, Obligatien, Verkoopingen en

en andere handelingen, daar naa worden alle Sententien en Decreten gedagteekend, ook als een Contract geteekend word, zoo ik nog gisteren gedaan heb, teekende ik daar onder, *het jaar van Krakabas* 2250. de 6ste dag van de 8ste maand.

Ik grimlagte, hy merkte dat, en begon ook te lacchen: spreekt vry op zei den *Garbon*, want ik weet dat gy dat niet gelooven wilt.

Ik antwoorden, ik wilde wel gelooven, maar ik kan niet.

Hoort de *Posos* zeide hy, waarom wilt gy niet gelooven, dat hier alle eerlijke en geleerde Luiden gelooven, wat schort daar aan? zegt het vryelijk op. Ik ben verwonderd, zeide ik, en kan niet begrijpen, dat den Engel *Baloka* uit de *Sonne* zouw koomen in *China*, en neemen *Krakabas* daar op, hem dan door de lugt voerende tot hier by *Kesmes*. Og mijn lieve Man! zeide hy, is 't anders niet? ey hoord! dit is hier waar, maar in 't *Mark Ancona* in *Italien* niet, daar is weeder waar, dat de Engelen het Huisje van *Loretto* op hunne schouderen naamen, in het Heilige-land, en droegen dat door de Lugt, tot in *Mark d' Ancona* by het Steedeken *S. Maria Lauretana*, dat is hier ook niet waar.

Komt laat ons nu naa de derde gaan, welke ter eeren van den vroomen Koning *Cham Hazi*, en den wijsen Wijsgeer *Sarabasa* opgeregt is. Hier komende, zag ik vier boogen als in 't kruis teegen malkander over staande; boven op die aan de Oost-kant zat den Koning *Cham Hazi* in sijn Koninglijk gewaad, met sijn Kroon en Sçepter verçierd, de Pijlaars en Boog waren met kindertjes en overvloedhoorns bezaaid, alle van roode herde steen.

Over deese teegen 't Westen stond een witte Boog, met alle geestelijke çieragie verçierd, op deese zat den Wijsgeer *Sarabasa*, houdende een Boek in sijn eene hand, wijsende met de voorste vinger van sijn andere hand op sijn herte.

De derde Boog teegen 't Zuiden, was gantsch blaauw, op deese stond de *Sonne*, zonder eenige verçiersels, als tusschen Wolken drijvende. De Boog teegen 't Noorden was groen, met pennen en boeken konstig verçierd, boven op stond den Engel *Baloka*.

Tusschen deese vier Boogen wierden alle regten uitgesprooken, het Geestelijke raakende; zy is ook een *Tijd-punt* voor alle geestelijke Actens, en is geboud voor 670. jaaren, ter eeren van *Cham Hazi* en *Sarabasa*.

Van

Van hier naa de vierde gaande, zag ik dat die in drie boogen beſtond alle van konſtige Beelden, Feſtoenen, Overvoed-hoorns, Bloemen, &c.

Den *Garbon* zeide nu kan ik niet langer wagten, ik moet gaan, ik zal u van deeze *Eeren-Poort* een beſchrijving ter hand ſtellen, met groeten hy my en vertrok; en ik naa ons Logement, daar ik voort begon te ſchrijven wat ik gezien had. Naa het nuttigen van ons Avond-maal, rookten wy te zaamen, en nog wat gepraat hebbende, ging ik zeer vergenoegd naa bed, God dankende dat ik zoo veele fraaje dingen gezien, en braave Schriften van den *Garbon* gekreegen had, en my nog meerder belooft was.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Den Schryver krijgd order om met den Garbon naar 't Schip te keeren; alwaar koomende het zelve met genoegen beschouwd. Tenten aan Strand. Ruiters langs 't Strand. Ryden naar eenige Dorpen, en een Stadt. Den Schryver bekomt een Kaart van Krinke Kesmes, dog kanze niet verstaan. De Garbon en den Kapiteyn geeven malkander geschenken. Knepko wat het is; is de Mebiken aan de Rivier Berbice. Wijn naa den Koning gezonden: wat Koopmanschap aan Strand gebragt werden. Den Handel begint. Moeilijkheid van den Garbon. Groote winsten. Besluit om weer naa Panama te zeylen. Den Schryver werd met een Regifter van sijne Brieven van 't Zuidland, hem door den Garbon ter hand besteld, begiftigd. Vertrek en komst in 't Vaderland.

DEn volgenden morgen kwam den *Garbon* zeer vroeg tot ons, met een bly gelaat in de Kaamer treeden. Hoe Spanjerts! slaapt gy nog alle? ik koome u goede tijding brengen, zei den Man. Wy zweegen. Hy sprak vorder. Hier is

is zoo eeven tijding van het Hof, en van u Schip gekoomen; het Hof heeft verstaan, dat u Schip een vryen Handel van veertien daagen zal hebben, en zal naa drie daagen beginnen, op 't strand aan de haaven.

Ik zal u te zaamen weeder te Scheep geleiden, naa den eeten moeten wy vertrekken, ik gaa alles tot de reis bestellen.

Alle ons Volk was verblijd, maar ik bedroefd. Den *Garbon* vroeg wat my schorte. Het antwoord was, dat ik zoo haast vertrekken moet, zonder meer gezien te hebben, ik had gehoopt zoo lange te blijven, dat ik ook nog een andere Stad zou gezien hebben. Ik zal u straks, als ik u Lieden koome haalen veele papieren meede brengen, zoo u beloofd heb. Hier word order gesteld om alle daagen tijding van u Schip te hebben, en daagelijks zullen daar Menschen naa toe gaan, met die zult gy nog alle daagen papieren ontfangen, dit heb ik mijn Klerk al gebooden.

Weest gerust: en maakt u gereed om te vertrekken, ten twee uuren zal daar toe alles gereed zijn, en ik u dan koomen haalen.

Wy hadden ten twaalf uuren al gegeeten, en geen pakkagie hebbende als mijne papieren, waaren wy klaar en tot reizen vaardig.

 Ten

Ten twee uuren kwam den *Garbon* ons haalen, leidende ons dezelve Poorte uit die wy ingekoomen waaren, en slaande de slinkerhand om, trokken wy Oost aan; naa wat gegaan te hebben, vonden wy twee Waagens met een Karre. Den *Garbon* en ik traaden op de voorste, mijn zes maats op de tweede Waagen: op de Karre waren leevens-middelen, een Tent, en Bagagie van den *Garbon*.

Onder het voort-rijden, zeide my den *Garbon* dat hy een dooze met papieren voor my had, en dat meer zouden volgen, zoo van het Koningrijk, Land, Inwoonders, Dieren, Beelden, Fonteinen &c., dat my zeer verblijden. Wy kwaamen naa eenige uuren in een Dorp van veertig of vijftig Huizen, dat zeer vermaakelijk was, van het eene Huis tot het ander was een Valleije van Vrugtboomen, een fraje Revier stroomde door het midden, een vierendeel van een uur gaans was een schoon Bosch.

Hier verversten wy ons twee uuren, den *Garbon* liet my de papieren zien; ik zag onder veele goede Spreuken, en Beelden reedelijk geteekend, ook een afteekening van den Gouverneur van *Taloujaël*, beschrijving der Badstooven &c. ook de beschrijving van het Hooofd-eiland *Poele Krinke Kesmes*,

van

van de Dieren, Voogels, Visschen, en Insecta, neevens de beschrijving van eenige daar by leggende Eilanden &c. waar over ik my uitneemend verblijde, en hem met al mijn hert bedankte.

Teegen den aavond een uur naa Sonnen ondergank, kwaamen wy weederom aan een Dorp, dat ook zeer vermaakelijk was; hier wierden wy alle wel onthaald, en sliepen tot twee uuren, wy reisden voort tot des morgens ten agt uuren, kwaamen in een klein Bosch, hier liet den *Garbon* sijn Tente opslaan, en rusten wy twee uuren, waar naa wy voort reisden tot twee uuren naa de middag, vonden aldaar een groot Huis by een Brug, die over een Revier lag, hier rusteden wy weeder twee uuren, en verversten ons wel. Weeder voort trekkende kwaamen wy te tien uuren in een Dorp, daar ik om de donkerheid niet van zeggen kan: naa wy ons ververst hadden, gingen wy slaapen tot dat alles ten agt uuren klaar was, en wy ons op reis begaaven. Wy trokken altijd zeer langzaam voort, en kwaamen ontrent ten twee uuren by ons Schip, dat my en mijn Volk, neevens al ons Scheeps-volk zeer verheugden.

De Boot en Sloep was doende met Vissen, zoo haast een goede zoode gevangen, en het

het net te Lande was, voeren wy met den *Garbon* aan boord, alwaar door den Kapitein en andere Offiçieren zeer beleefd ontfangen wierden: naa weederzijdze groetingen dat op zijn Spaans met groote Graviteit geschieden, traaden wy in de Kajuit; naa veele Discoerssen heen en weeder, wierd de Vis opgedist: wel gegeeten, en een glas wijn gedronken hebbende, bezag den *Garbon* het Schip, met zeer groote verwondering, noit had hy zulk een Schip gezien; want in 440 jaaren was aan *Poele Krinke Kesmes* geen Schip gestrand, maar by zijn leeven was'er een gestrand op *Poele Wonvure*, dat hy niet gezien had.

Canon, Roers, Deegens en Bossekruid kenden hy, en wist daar meede om te gaan, maar het Schip en Scheeps-gereedschap kenden hy niet, dog hy vraagden naa alles.

Naa alles wel bezien te hebben, voeren wy, te weeten den *Garbon*, Kapitein, en ik, weer aan Land, daar den *Garbon* zijn Karre al ontlaaden, en sijn Tente reeds opgeslaagen was, waar in hy ons weederom wel onthaalden.

Op 't strand telden wy al drie-en-dertig Tenten, die uit het Land gekoomen waaren, zommige om te zien, alzoo dit noit was voorgevallen, andere om te Negotie-

ren:

ren: deeze Tenten vermeerderden dagelijks in getal.

Den *Garbon* verzogt my, dat ik zoo lang den Handel duurde, by hem in ſijn Tent wilde vernagten, dat ik met bewilligen van mijn Kapitein toeſtond; waar op ſtraks mijn Kooy, en Scheeps-kiſt aan Land deed koomen, en in ſijn Tent brengen, dat hem byzonder behaagde, en waar voor hy my bedankte.

Den *Garbon* was een Man van verſtand en fatzoen, hy is in *Taloujaël* zoo ik gezegt heb Architek en Opziender van alle publike Gebouwen, als Fortreſſen, Toorens, Paleizen, Bad-ſtooven, Fonteinen, Bruggen, Revieren &c. En hier was hy Kommandeerend Opper-hoofd van de Zuid-landers, aan 't ſtrand toe gevloeid; hy was zeer Eedelmoedig van inborſt, goedaardig, vroolijk van ommegang, niet gierig, maar ſcherp toeziende wat 'er omging.

Hy had order geſteld dat alle daagen twee poſten aankwaamen van *Kesmes* en *Taloujaël*; met een woord, hy had het van te vooren zoo beſchikt, dat alles in een geregelde order konde en moeſt toegaan.

Hy, den Kapitein en ik, ons wat gediverteerd hebbende, voer den Kapitein weeder naa boord, om op alles goede order te ſtellen,

Ik

Ik en hy wat wandelende, zeide hy, de *Posos*, kom laat ons in mijn Tent gaan, en neemt mijne geschreeven schriften nu over, en sluit die in u Kist, alle daagen zult gy meerder krijgen.

Wy door de Tenten gaande, zag ik dat den *Garbon* van elk met zulk een diep respect wierde gegroet als een Generaal in sijn Leeger, of een Borgermeester in een Stad.

Wy in de Tent treedende, wierd de *Akalou* voort op gezet, onder het slurpen liet hy de doos met papieren brengen, welke uit sijn hand ontfangende, gaf hy my die over; zeggende, daar mijn Vriend ontfang dit uit mijn hand, noit heeft eenig Mensch buiten ons Land dit geweeten, gehoord, of gezien, neemd dit als een geschenk van Vriendschap, gebruikt dit tot u dienst en plaizier, eer gy vertrekt zal ik u meer doen hebben.

Ik nam de doos aan, bedankten hem met een goed Herte, was by uitneemendheid blijde, en zetten de doos op mijn Kist.

De *Akalou* genuttigd hebbende, bedagt ik my wat, en opstaande zeide ik tot den *Garbon*, mijn Heer, kan ik u plaizier aandoen dat ik het goed uit mijn Kist welke ik tot vermaak, en nuttigheid heb meede genoomen,

men, uit haale? Ik ben nieuſgierig dat te zien, zeide hy.

Ik mijn kiſt opſluitende, lag boven op een Wereld-kaarte, rond uit geſneeden, aan de eene zijde *Europa*, *Aſia*, *Africa*, en 't *Zuidland*, aan de andere zijde *America* &c. op een rond bordpapier geplakt, dit tuſſchen een houten lang rond gedraaid handvatſel beklemd, dat onder lang was, had het fatzoen van een ronde waijer; dit was my van mijn Vriend den Meeſter vereerd, hy had die zelf afgezet, by elken parallel de lengte uit *Gietermakers* Stuurmanſchap aangeteekend, en de paſſaten naa *Dampier* daar in geſteld. Dit behaagden hem zeer wel, hy nam die in ſijn hand, en naa dat ik hem die geëxpliceerd had, zugten hy.

Ik dit merkende zeide tot hem, Heer *Garbon*, niet alleen dit, maar ik heb zeer veel tot u dienſt, al wat ik eenigſints miſſen kan ben ik u ſchuldig: gy hebt my niet alleen verpligt met u goed onthaal, en zorg voor my te draagen tot *Taloujaël*, maar gy hebt my de beſchrijving van u Land cum annexis gegeeven, en nog meer beloofd; dat my zoo aangenaam is, dat ik niet en weet wat vergelding ik u doen zal.

Neemt deeſe Kaart dus geplakt in dank, neevens deeſe mijne loſſe, die nog ſeeven-

en-

en-twintig waaren ; ik rolden die in een, en hem dezelve overgeevende, beliefden hy die niet te ontfangen , zeggende u beleeftheid is te groot ; want dat ik u tot *Talou-jaël* gedaan heb, was mijn pligt, en buiten mijn schaade geschied, en wat de papieren belangd welke ik u gegeeven heb, die kosten my ook niet, alzoo mijne Klerken weegens den Koning betaald worden.

Waar op ik antwoorde , Heer *Garbon*, neemt deese Kaarten dog in dank , ik heb die van mijn Vriend ook zoodaanig ontfangen : ik heb nog een Atlas van hem , daar ook zoodanige Kaarten in zijn.

Op dit mijn zeggen nam hy die Kaarten aan, met een my zeer vriendelijk daar voor bedankende ; hy wierd zeer vrolijk en verblijd, my omhelsende, zeide dat te zullen vergelden , met zoodaanige Beschrijvingen van dit zijn Vaderland , als nog nooit van *Europers* zijn bekend geweest. Ik bedankten hem , met te zeggen dat hy my daar meede zeer verpligten zoude.

Mijn goed weeder in de Kist gedaan hebbende , deeden een tweede wandeling door de Tenten, welke geduurig vermeerderden, en kwam order aan den *Garbon*, den handel nog drie daagen uit te stellen.

Deese order wierd gebragt door vier-en-vijftig

vijftig Ruiters, zijnde alle wel opgezeeten, gemonteert met een lançe, zaäbel, en langroer, daar zy zeer wel meede konden ommegaan; deese waaren gezonden om alle disordres te beletten, haare Bagagie wierde ook op vier-en-vijftig Paarden haar naa gedraagen.

Over deeze Ruiters gebood den *Garbon* als Opper-hoofd, zoo wel als over al het Volk dat hier was, en koomen zoude.

Den *Garbon* zeide, morgen zullen wy wat Land-waard in rijden, en zien wat daar te doen is, ik ben hier zelfs onbekend, alzoo hier nooit geweest ben; dat ik toestond.

Des morgens gaf hy order, om het Land vier uuren gaans door te kruissen; dit geschiede, en kwam tijding dat een goed Dorp drie uuren regt West van ons, en nog een Dorp vier uuren Zuid-west van ons was, daar wy met tien Rüiters naa den eeten naa toe reeden.

Een uur van 't strand ontmoeten wy een groote Poel, daar ik wonderlijke Schepzels in zag, die ik niet en kende; hier waaren ook zeer veele Vliegen: voort rijdende, kwaamen wy in het Dorp, dat uit een-en-dartig Huizen bestond, en hieten *Gat*; hier gaf den *Garbon* order om leevensmiddelen naa 't strand

te brengen, en verstond dat de Stad *Raima* daar anderhalf uur van daan was, daar wy voort naa toe reeden, neemende twee Boeren meede tot wegwijsers.

Binnen *Raima* komende, wierden daar wel ontfangen, men gaf ons *Akalou*, en des avonds wierden wy deftig getracteert, ik moest by den *Garbon* slaapen. Des morgens stonden wy vroeg op, en bezaagen de Stad, welke niet zeer aanmerkelijk was, want zy bestond uit 600. Huisen, drie Poorten, vijf Toorens, tien Tempels, twee Bad-stoven, en dan nog het Stadt-huis. Hier waaren zeer weinig Beelden, maar fraije Fonteinen en Hoven.

Den *Garbon* stelden order om van daar ook leevensmiddelen naa 't strand te zenden.

Van *Raima* reeden wy naa het Dorp *Poca*, daar wel honderd en vijftig Huisen stonden. Hier wierden wy zeer wel en beleefd onthaald.

Naa dat den *Garbon* hier ook de nodige orders gesteld had, bezaagen wy het Dorp, wanneer by geval ons een eerlijk oud Man ontmoeten. Den *Garbon* hem ziende, trad van sijn Paard, zy omhelsden malkander met een zonderlinge vriendschap, en hadden 't zeer drok, dog ik kon haar niet verstaan; den *Garbon* deed my ook aftreeden, en

en wy gingen te voet naa ſijn huis: in het huis komende, was de *Akalou* voort klaar; onder 't ſlurpen vraagde de *Garbon*, of hy niet een Kaarte van *Poele Krinke Kesmes* voor hem te leen had, alzoo hy geene van *Taloujaël* had meede gebragt. O jaa! zeide den Ouden, en opſtaande, haalden twee van ſijn kaamer, die hy den *Garbon* vereerde, welke hem bedankte.

Naa het Volk en Paarden gegeeten hadden, naamen wy ons afſcheid, en kwamen des avonds weeder aan ſtrand.

Den *Garbon* verhaalde my onder 't ryden, dat deeſen Ouden ſijn zeer goeden Vriend was; dat zy te zaamen geſtudeerd hadden op *Poele Nemnan*, ook dat ſijn Zoon by hem gewoond had.

By onſe Tent komende, was ons Schip een kanon-ſchoot ver van Land gaan leggen; ik zag onſe Sloep op de dregge met vier Man daar in leggen. Ik riep onſe Quartiermeeſter die aan Land was, en vraagde wat zulks beduide, of'er twiſt geweeſt was? Hy antwoorde neen, maar den Kapitein had het zoo verſtaan.

Ik vroeg wat hy aan Land maakte? hy zeide laſt te hebben om te wagten tot ik weeder kwam, en dan met den *Garbon* naa Boord te koomen eeten, alzoo zy

een brave zoode Vis gevangen hadden.

Ik den *Garbon* verzoekende, zeide straks meede te zullen vaaren, ik zegelde mijn doos met papieren toe, gaf die aan de Quartiermeester om meede naa Boord te neemen.

Den *Garbon* wandelde ondertusschen met den Ritmeester der Ruiters, en stelden ordre wat te doen stond; ondertusschen bezag ik de lang gewenschte Kaarten van *Poels Krinke Kesmes*, dog wierde rood van spijt, alzoo nog Stad, nog Dorp konde kennen, en scheen my niet anders toe, als een vierkant papier dat vol Toover-characters stond.

Den *Garbon* weerom koomende, zag my de Kaarte in de hand hebben, vraagden al lacchende, wel de *Posos*, wat dunkt u van de Kaarte? ik antwoorde, ik en een jong Kind zijn daar eeven wijs in. Dat is waar zeide den *Garbon*, ik laat u een teekenen, en de naamen met Spaanse letteren schrijven, neemt deeze eene, alhoewel gy die niet verstaan kond, om dat zy u zoo vreemd schijnd: hy die oprollende gaf my die, waar voor ik hem bedankte.

Wy voeren te zaamen naa boord, de Ritmeester der Ruiters meede neemende, die by uitneemendheid over ons Schip verwonderd was, te meer, als hy verstond dat wy daar de geheele Wereld meede konden rondom vaaren.

Den

Den *Garbon* en hy het Schip gaande bezien, vroeg ik den Kapitein de reeden waarom zoo verre was van Strand gaan leggen? hy zeide een goed Zee-man moet niet ligt geloovig gaan vreemde Natien, maar altijd op ſijn hoede zijn, op dat hy, nog ſijn Volk niet verraſt worden.

Ik zweeg, alzoo den *Garbon* weeder naa ons toe kwam: wy traaden van 't halve Dek, naa de Kajuit, daar wy ons met een pijp ververſten, terwijl de Vis gekookt, en opgediſt wierd. Wy aaten met ſmaak en plaizier; naa de maaltijd nog een glaasje gedronken hebbende, voeren wy naa Land, in de Tent komende rookten nog eens, en gingen doen te Kooy. Deezen nagt plaagden my de muggen by uitneemendheid, zoo dat ik weinig konde ſlaapen.

Met den dag ſtond ik op, en wandelden wat: nu zag ik Oſſen, of Koeijen, Schaapen, met verſcheiden zoorten van andere Dieren aankoomen drijven, om tot ſpijze te verkoopen; ſtraks wierden verſcheide groote Tenten opgeſlaagen en eenige van deeze Beeſten geſlagt, dezelve wierden by ſtukken verkogt zoo raauw als gebraaden.

Den *Garbon* zond twee Koeijen met vier Schaapen aan boord, tot een vereering, waar voor den Kapitein aan den *Garbon* weeder-

om zond een baril, Malgomse wijn, zoo veele Sek, een potijs Oly, met een Verrekijker, welke den *Garbon* welbehaagden.

Hier wierden nu ook te koop gebragt allerleie Fruiten en Groente, en kookten en smookten elk naa zijn welgevallen, zoo 't hem luste. Wy aaten dan eens in 't Schip, dan weer in de Tente, zoo het ons te pas kwam. Eens te Scheep eetende, zag den *Garbon* wat Wijn-tint in een glaasje staan, hy vraagden wat dat was? het wierd hem gezegt, hy proefden een fris glaasje, dat hem wel aanstond, straks wierd hy van den Kapitein met een gevuld klein Vaatje daar van beschonken, dat hy dankbaar aannam.

Den Kapitein verzogt dat eenige Kooplieden van Land sijne Koopmanschap mogten koomen zien, en dat wy haare ook mogten beschouwen. Dit is buiten mijne magt zeide den *Garbon*, het woord des Konings gaat vast, ik, nog niemand kan daar teegen doen, maar ik zal u een regtveerdig Regter zijn zoo'er twist ontstaat.

Zet al wat gy verkoopen wilt op een papier, ik zal 't doen vertaalen, en aan mijne en aan alle groote Tenten doen aanplakken, ten einde het alle Kooplieden konnen zien en leezen. Dat geschiede.

Eens in de Tente zijnde, ving ik een mug-

mugge, die voor een vergroot-glas brengende, liet ik dat den *Garbon* zien, deezen was zeer verwonderd, als hebbende zijn leeven zulks nooit gezien, wy stelden daar verscheiden Lignaamen voor, dat hem zeer behaagde en vroolijk maakte.

Ik dit ziende, bood hem dit *Microscopium* met sijn Stoeltjen aan, dat hy eerst weigerde, dog eindelijk aannam. Hy beloofde dit te vergelden met al wat in zijn magt was Mijn Vriend zeide hy, nu zal ik misschien ontdekken door dit glas, wat de *Knepko* is. Ik dit niet verstaande, vraagde wat het was. Hy antwoorde, het is stof, dit op ons vel vallende, word een hert gezwel, als een van u Erten, dit word uitgenoomen, en wanneer het niet wel geneezen wort, dan baard'et een wonderbaarlijke ziekte, welke zomwijl besmettelijk is.

Met kwam de Quartiermeester uit naame des Kapiteins ons aan boord verzoeken, wy traaden vliegens in de Sloep, onder 't roeijen dagt ik geduurig op de *Knepko*; my schoot in dat ik iets diergelijk geleezen had, dog wiste niet waar.

Aan boord komende, ging ik voort na mijn Boek kas, dit was een eiken kistje van twee en een half voet breed, een en drie vierendeel voet diep, en ruim twee voet, hoog. Ik mijn

Catalogo naaziende, vond de Reize van *Adriaan van Berkel na Rio de Berbice*, my schoot terstond in, dat dit de Man was, ik zag hem naa, en vond Fol: 88. het volgende..

De *Mebiki*, in Neerduits ziekte, is een zoort van stof, of iets anders, zoo groot als de punt van een speld, dit zet zig ergens op het vlees, en groeid voort tot de groote van een gemeene Erte, zy zijn bleek, en hard van schil, welke gebrooken zijnde, vertoond zig van binnen een dik goed, dat als het geknipt word, eeven eens knapt als luizen.

De gaaten daar deeze *Mebiki* uitgehaald worden die stoptmen met asse van Tabak, en indien zy daar niet meede geneezen, loopt men gevaar dat het pok-gaaten zullen worden, waar uit dan naa verloop van tijd de pokken te voorschijn koomen. Dit gebeurd hier dikwils, zonder datmen de moeite behoefd te neemen van haar by Vrou-volk te gaan haalen. Dus verre van *Berkel*.

Dit las ik den *Garbon* in Spaans voor, die zeide dat het zelve de *Knepko* was. Dit passeerden onder 't rooken van een pijpje.

Wy gegeeten hebbende, las ik den *Garbon* mijn Catalogus voor, waar op hy zeide mijn Heer, naa ik u kenne hebt gy geen slegte Boeken, ik wensche u met de zelve veel plaizier, met nuttig tijdverdrijf, en dat

gy

gy daar wijsheid uithaalen moogd. Hy zag my aan en grimlagte.

Ik hem weederom aanziende, zeide Heer *Garbon*, aan Land zijt gy mijn Meester, daar kond gy my Commandeeren; maar hier te Scheep ben ik Baas, en Commandeere u met my te gaan naa mijn Boeke-kist in de Konstaapels kaamer, daar op hem met beleefdheid by de hand neemende, gingen wy naa de Konstaapels-kaamer, den Kapitein volgde, en een Kajuit-wagter met een Boutelje agter aan.

Wy beneeden koomende, en ik mijn Kist ontsluitende, die van binnen met laaden was, trok ik de Spaanze laade op; hier kreeg ik voort in de hand den *Spaanzen Gracian*, zijn konst tot Wijsheid, neevens zijn *Criticon*, of mensch buiten bedrog. De werken van *Descartes* in 't Spaans overgezet. Sestien Boeken van *Euclides*, alle in 't Spaans gedemonstreert. Deeze alle vereerde ik hem met een goed Hert.

Al weigerende, dwong ik hem egter die aan te neemen, waar voor hy hem verpligte, my alle goede en Vriendelijke dienst te doen, zoo veele in zijn magt was; hy was by uitneementheid vergenoegd, en voldaan, maar ik nog meer, om dat ik hem weder op het nieu aan my verpligt had, ik nam met

verlof van den Kapitein de Kajuit-wagter de Boutelje uit de hand, daar weinig in was, en verzogt dat ik van mijn Wijn mogt doen koomen, alzoo nog wel twee Oxhoofden vol had, dog voor die moeft ik vragt betaalen, als ook van 24 Kelders Franze Brandewijn. Den Kapitein my aanziende, begon al lacchende te zeggen, Koopman zou het geen schande zijn, voor my en mijne Reeders, dat ik zulk een Man als den Heer *Garbon* door u zou laaten tracteeren binnen mijn Boord, wat dunkt u zelf? dit is waarlijk mijn beste Wijn, ey laat ons Vrienden blijven. Hoord de *Posos*, ik wed met u om 15 stoop Wijn dat ik weet wat gy my doen zult. Wy wedden, den *Garbon* zou rigter zijn. Wagt zei den Kapitein, sijn Pot-lood krijgende, schreef hy iets op een Briefje, dat toevouwende, gaf dat den *Garbon*, zeggende, mijn Heer geliefd dat te openen als onzen Koopman gezegt heeft, wat hy doen wil. Goed zeide ik, ik nodige u beide, met eenige vrienden van u beide, neevens my aan 't Land te gaan, om u daar in de Tente van mijn Heer den *Garbon* met mijn Wijn te Tracteeren.

Den *Garbon* daar op het briefje ontvouwende, las het overluid *onzen Koopman wil ons met zijn Wijn aan Land tracteeren.*

Wy

Wy lagten zoo hart, dat den Ritmeester ook by ons kwam om deel aan onze vreugd te hebben.

Ik had al een kelder Brandewijn op onze reis geconſumeerd; deed die ſtraks met mijn Wijn vullen, en zond die neevens een kelder Brandewijn naa Land.

Den *Garbon* en Ritmeeſter, den Kapitein en ik, waaren wel in onſe ſchik: maakten ons vrolijk tot aan den avond, wanneer wy na Land voeren; den Kapitein beloofde met den dag by ons te zullen zijn, en te laaten Viſſen, dat den aankomenden morgen ook naa kwam.

Mijn Kapitein zijnde een Spanjaard, was ganſch geen dronkaard, den *Garbon* en ik maakten daar ook weinig werk van, dog als wy te zaamen waaren, en den Ritmeeſter by ons was, traaden wy altemet de paaden van maatigheid wel eens over.

Den *Garbon* had nooit Franſe Brandewijn gezien of geproefd, en deeſe ziende en proevende, bekenden hy dat nooit zoo een drank in ſijn Vaderland gezien was. De Spaanſe Wijn behaagden hem ook zoodaanig, dat hy opſtaande zeide, Heeren ik wil nu in ernſt tot u ſpreeken, den Ritmeeſter verſtaat geen Spaans; gy-luiden zult hier aan Land niet eene drop drank verkoopen, ik

heb

heb sterke flessen in u Schip gezien, van elke drank dien gy hebt zal ik eene naa den *Koning* tot *Kesmes* zenden, en zoo den Koning daar smaak in heeft, zal hy u die duurder betaalen als deese Kooplieden. Wy zeiden geen Wijnkoopers te zijn, maar om den Koning te behaagen zouden wy hem verkoopen al wat eenigzins konden missen. Daar op wierden terstond in een Mand met hooy gepakt, een boutelje Franse Brandewijn, een Malgomse, een met Sek, en een met Wijn-tint; deese aan twee lange staaken tusschen twee Paarden agter malkander als twee Muil ezels, marcheerden te post; den *Garbon* zeide binnen vier daagen tijding te zullen hebben.

De Carga van onse Koopmanschap te land aangeplakt zijnde, verzogt den Kapitein dat hem ook de zoorten van koopmanschappen welke daar te verhandelen waaren, in't Spaans vertolkt mogten ter hand gesteld worden; 't welk den *Garbon* beloofde, en opstaande, schreef voort een briefje, dat hy aan een Ordonnantie-Ruiter gaf; die daar meede van Tent tot Tent rijdende, moest elk sijne koopmanschap opschrijven; dat geschiede en vertolkt wierd: den *Garbon* had alhier ses Klerken die Spaans konden spreeken, leesen, en schrijven.

Des

Des anderen daags wierd ons een geschrift ter hand gesteld van de daar gebragte koopmanschappen, en waren de volgende:

Veelderhande zoorten van Vleesch, Fruiten en Groente, Koren, Brood en Drank.

Pakkam en *Krapakkam*: *Pakkam* is een zeer fijne Wol, zijnde fijnder als Spaanse; jaa naa my dagt nog beeter als die van *Carman* uit *Persiën*. Deese komt van een Dier *Pak*, grijs als een Ezel; dan dit zal onder de Dieren deeses Lands beschreeven worden.

Krapakkam, is het stof daar van geweeven, is omtrent als het Hollands Berkaan, dog dit kan niet door reegenen, hoe hard en lang het ook reegend, want het neemt geen waater in, alle vogt, behalven olie rold daar op af; het is zeer zagt, grijs van koleur, en mag niet geverft worden; is ten naasten by anderhalf elle breed, en een stuk is lang 39. of 39 en een half elle.

Sisa Kattoen; *Krasisa* geweeven kattoen, van veelderhande slag, fijn, grof, breed, smal, allerlei koleur, en ook gedrukt.

Monka Zijde, zoo bereide als onbereide. *Kramonka* geweeven zijde, van veel'erleye zoorte en koleuren.

Veel'erley zoort van *Talok*, Gomme, in haar Taale gespecificeert.

Veel'erley *Fika*, Verf, zoo drooge als vloei-

vloeibaare, wiens naamen niet anders konden vertolkt worden; als met rood, geel, blaau, groen &c.

Boula, Honing. *Boulaka*, Was.

Eenige ronde platte Brooden. *Ouwa*, Goud: *Louwa*, Silver: *Pouwa*, Kooper: *Nouwa*, een zoort van Metaal ons onbekend.

Zeer konstig gewerkt Goud, en Silver.

Akalou, een Wortel, daar in't Land als Thee getrokken, en gedronken.

Joscham, roode harde Steen, dog zoo glanssig niet als roode Koraalen. Hier van hadden zy Beekers, Kandelaars, en ander goed, zeer konstig gemaakt.

Vreemde schoone Vogels die spreeken konden, van verscheide zoorten.

Vreemde en aardige Dieren. Wonderlijk Schelpgewas.

Musikaale Instrumenren, by haar bekend, en in gebruik.

En nog veele dingen, my vergeeten, alzoo de Carga van dien Land-aard niet heb afgeschreeven.

Daags te vooren eer den handel zoude aangaan, wierd by de Tent van den *Garbon*, een Theater of Stellagie opgerigt, hebbende elke zijde neegentig voeten langte, rondom met een leuning. Waar op aan de Oost-zijde een Tent stond langs het Stellagie,

lagie, diep neegen van mijne voeten, hier in waaren gesteld neegen Taafels elk van jeeder neegen voeten lang, hebbende ieder tusschen beiden een spatie van drie voeten.

Dit vaardig zijnde, wierd belast op een groote hoorn te blaasen; naa eenige reizen geblaasen te hebben, vergaaderden de meenigte voor het stellagie, en wierd door den Secretaris van den *Garbon* daar iets afgeleesen, en aan ieder post van het stellagie dat zelve aangeplakt, dat van alle bynaa wierd geleesen.

Dit Plak-schrift behelsden, dat elk op aankomende morgen ten seeven uuren, sijne koopmanschap zoude uitvlyen en ten toon stellen, elk in of buiten sijn Tent, ten einde het de Spanjaarts konden zien.

Ik verlangde naa die tijd, kon daarom dien nagt niet wel slaapen, des morgens was ik al met den dag op.

Ik deed een Kist van Boord koomen, en in onze Tent brengen, welke opende, kreeg het register daar uit, want booven in elke van mijne Kisten lag een register van alles wat in de Kist was, en by elk de prijs van inkoop aangeteekend.

In deeze Kist had ik Neurenborger goed, als verscheiden Boek-spiegels, Koraalen van veel'erlei zoort, groote en koleur. Verrekijkers

kijkers verscheiden zoort. Vergroot-glaazen. Kooperen Compasjes of Sonnewijzers, waar in een Brand-glas en Spiegeltje is. Paternosters. Ringetjes van geverfd Hoorn, van geslepen Glas, van gesleepen Koraalen, van Paardehair tot Aaken gemaakt, met Letters en Sinspreuken, van alle koleur. Koraline gesleepene Hals-keetenen. Valze Paarlen. Geschilderde en verniste Snuiftabak-doosjes. Brillen van verscheiden zoort. Poppen die door een draat of snaar konden bewoogen worden. &c.

Den *Garbon* bezag dit alles, en had aan alles zin. O de *Posos* zeide hy, gy zijt gelukkig dat gy zulke koopmanschap hebt; ik ben en blijve u vriend, ik vrage u niet wat u dat kost; maar ik wil al dit goed voor den Koning koopen, en daar meede hem en u dienst doen buiten mijn schaade. Hier hebben wy noit zulke zaaken gezien. Ik zal u goed doen zoo veele ik kan, laat deeze Kist aan niemand zien, den Koning kan en wil u wel betaalen.

Hier op schreef hy zelf een Brief, die geevende aan een Ordinantie-Ruiter, met last om binnen vier daagen weeder hier te zijn, want alle drie uuren stonden Paarden tot relais, dit ging altijd op een galop voort.

Des morgens kwam den Kapitein, Koop-

man

man en verscheiden Passagiers, al met den dag aan Land, om alles wel te bezien; het geene haare gadinge was wierd op prijs gesteld, en op het Theater gebragt.

Ten zeeven uuren wierd weeder op verscheiden kooperen Hoorns geblaazen, terstond verscheenen op het Theater welke haar Koopmanschap daar op gebragt hadden.

Den *Garbon* ging aan de middelste Taafel zitten, hebbende een Secretaris aan sijn regterhand zitten, die alles opschreef.

Aan sijn linkerhand zat een Man, die voor hem op de Taafel had Schaal, gewigt, en unster, een elle, een voet-maat, en een kooren-maat; voor de taafel was als een galg, daar was een zeer groote Schaal met zijn eevenaar, of balançe vast, bekwaam om meer als duizend ponden op te weegen.

Hier wierd gekogt, verkogt, en geruild, als over al geschied, daar ik my weinig meede bemoeide.

Daags daar aan kwam order van 't Hof, dat den *Garbon* zoo veele Wijn en Brandewijn zou koopen als konde, tot zoodaanigen prijs als goed dagte, en bekoomen kon. Hy las my de Brief alleen in het Spaans voor.

Zietge de *Posos* zeide hy, dat ik u nu

vergelden kan, dat gy aan my gedaan hebt, mijn Konink kan, en wil betaalen, zegt aan niemand van onzen handel.

Den *Garbon* deed een zeer groote Tente opslaan die tot een Pak-huis voor den Koning zoude dienen, om al wat voor sijn Majesteit gekogt wierd, daar in te bergen, deeze Tent wierd met Ruiter-wagt bezet, en bewaakt.

Met den daagelijkzen handel bemoeiden ik my tot nog toe niet; maar tijding en ordre van den Koning koomende, dat den *Garbon* al zou koopen dat hem behaagde voor den Koning, en goud, zilver of andere waaren van *Taloujaël* zou doen koomen zoo veele als oordeelde noodig te zijn, of van doen te hebben.

Zoo bragt ik op des *Garbons* last aan Land twintig kelders met Franse Brandewijn, elke kelder kosten ons tot *Cadix* een-en-twintig gulden Hollands, ik verkogt elken kelder alhier voor honderd gulden Hollands, dat goede winst was.

Een Oxhoofd Malgomse Wijn verkogt ik voor vier honderd en vijftig guldens Hollands. Ik zal voortaan altijd by Hollands geld reekenen.

Ik had twee gros Boek-spiegels in verguld leer, elk dosijn kosten my ses guldens, was

te

te zaamen 144. gl, deese verkogt ik het stuk teegen drie gl., dat bedroeg 864. gl.

Ik had duisend pond koralen van allerley zoort en koleur, met nog 3000. kettings valsche Paarlen; ik wil niet zeggen wat my die kosten, en waar voor ik die verkogt, laat het genoeg zijn dat ik zegge, dat ik daar aan alleen een rijkdom won. Met een woord, alle snuistery van zoodaanig goed als ik genoemd heb, gold zoo veele als ik eschte, zonder dingen.

Doen ik alles verkogt had wat ik missen wilde, moest ik ook wat weeder inkoopen.

Mijn Inkoop bestond in vijftig pond *Pakkam*, twaalf stuk *Kra-pakkam*, duisend pond *Sisa*, vijftig stukken *Kra-sisa*, duisend stuk *Kra-monka* van veelerley zoort, verscheiden *Talok*, verscheiden *Fika* en *Joscham*.

Ik wierd met enkeld Goud betaald, en met het zelve betaalde ik mijn inkoop weederom.

Ik had twaalf huisjes gedrilde Bier-glaasen, elk huisjen waaren ses in malkander; deese had den *Garbon* nog niet gezien, ik voer naa boord, bragt een huisje Glaasen, een kelder Brandewijn, een anker Malgomse Wijn, met een anker Sek aan Land, welke ik den *Garbon* vereerde, die dat weigerde aan te neemen; dog liet hem einde-

lijk beweegen. Ook gaf ik hem voor den *El-ho*, om hem die te behandigen, een Glas, een Boutelje Wijn, en een Boek-spiegeltje, dat den *Garbon* aannam hem te zullen behandigen; hy het boek-spiegeltje met opmerking beziende, schoot my in dat den *Garbon* nog geen Spiegeltje had, zey Heer *Garbon* ik zal u ses van zoodaanige vereeren, ik heb nog wel twee kisten van zoodaanige koopmanschappen, dog meen die in de drie laatste daagen van onsen handel eerst te openen.

Den *Garbon* bestierf op dit mijn zeggen, hy wierd bleek en altereerde; ik vloog naa hem toe, deed hem een glas Wijn geeven, als wanneer hy wat bekwam. Hy my wat streng aangezien hebbende, borst ten laatsten uit, hoe de *Posos*, ik meenden dat gy een eerlijk Man waard, op wiens woorden men vast kon gaan. Ik heb u zoo veele papiëren overhandigd, morgen komt nog een doos vol voor u hier, en nog meer zult gy hebben voor dat gy vertrekt, zulke die noit buiten ons Land zijn geweest, ik heb u alle vriendschap betoond die in mijn magt is, bedriegd gy my? wat reeden heb ik u daar toe gegeeven? heb ik u niet belast zoodaanige Koopmanschappen alleen aan den Koning te zullen verkoopen, en aan niemand

anders?

anders? heb ik aan u den vollen eisch niet betaald? Weederstreefd gy des Konings gebod?

Weet gy wel, dat ik u terstond na *Kesmes* kan zenden, daar gy veel te verantwoorden zoud hebben? Man wat hebt gy gedaan!

Ik verschrikten over deese taal, en wierd meerder ontsteld als den *Garbon* geweest was, ik moest op een bank gaan zitten, om dat niet meer kon staan.

Den *Garbon* bekwam, stond op, en deed my weederom een glas Wijn geeven. Deese ontsteltenis over zijnde, raakten ik aan 't bedaaren, als wanneer wy met grooten ernst begonden te spreeken. Ik zeide verschrikt te zijn dat men my daar wilde houden. Den *Garbon* zeide, dat is de meening niet; maar gy en u Volk moeten het gebod des Konings zoo wel gehoorzaamen als wy. Gaat na boord, haald de lijst van geheel u Cargazoen, ik zal zien wat de Koning hebben wil, de rest verkoopt aan andere; ik heb immers tot u gezegt, den Koning kan, en wil u beeter betaalen als andere. Ik ben u Vriend, en wat wild gy meer?

Ik voer naa Boord, zag mijn dingen naa, en bevond, dat nog twee Kisten met Neurenberger goed, eeven gelijk als die ik ver-

kogt had, in 't Schip had. En nog een Kist met Venetiaans Glas, daar in drie Spiegels van vier voet met glaazen Lijsten, drie dito van derde-half voet, vier ovaale van anderhalf voet, voorts veele Kristallijne glaazen van veel'erleye zoorte, met nog een gros gesleepen beste Boek-spiegels.

Hier uit nam ik een ovaale Spiegel, zes Boek-spiegels, met een Kristallijne Coraal, dat ik den *Garbon* aan Land zond, tot een vereering, ik bleef aan Boord, alzoo my niet wel voelde, my lusten niet te eeten, ik lei my te Kooy, en was zeer verdrietig.

Teegen den avond kwam den *Garbon* zelf aan Boord, en by my koomende, vraagde naa mijn gezondheid.

Ik zei dat gelaaten was, om dat my niet wel bevoelde. Daar op hy zeide staat op zoo gy kond, gaat met my aan Land, daar hebt gy het gemakkelijker, gy moet u zoo ligt niet ontstellen, ik ben, en blijf u Vriend, ik doe alles tot u voordeel en pleizier, zoo veel ik kan. Ik kom ook om u te bedanken voor het Present aan my gezonden, dat my zeer aangenaam is.

Nog zeg ik u, dat hier geen Glas in 't land is, als de konstige Verrekijker op *Nemnan*, en nog weinig aan 't Hof van den Koning, nu en dan uit een gestrand Schip geborgen;

borgen; laat ik u glaasen zien, ik zal u daar voor geeven dat gy eischt, zend u kist met glaasen en de twee andere kisten aan Land, en wilt zelf meede koomen, ik raade u ten besten.

Ik zond eerst de twee Neurenberger kisten aan land, voor elk zoo veele ontfangende als voor de eerste genooten had.

Wy gingen slaapen, des morgens was ik vry wel, en kwam een doos met papieren voor my van *Taloujaël*, welke den *Garbon* zonder die te openen my overhandigde; in sijn Brief was een regifter der zelve. In het overgeeven zeide den *Garbon* tot my, daar de *Posos*, ontfangd deese doos met Brieven, nog eene hebt gy met de Kaarte te verwagten.

Dan hebt gy een complete Beschryving van ons Koningryk, zoo van dit als de aangeleegene Eilanden, daar in verhandeld word Beschryving van eenige Steeden, Dorpen, van de Menschen, en haar Zeden, van Bergen, Bosschen, Dieren, en Vrugten, van Rivieren, Baijen, Havens, Poelen, Metalen, Vissen, Vaartuigen: gy zult hebben een Beschryving van de Vogelen, en bloedeloose Beestjes, en wat ik meer denken kan, niemand heeft dat oit gehad.

Ik nam de doos dankbaar aan, bragt die

voort zelf aan Boord, alzoo mijn Spiegel- of glas kiste haalde. Deeze uit gevleid hebbende, deed ik de Kast van een derdehalf-voets Spiegel af; den *Garbon* die ziende, wierd zeer verheugd, zeggende, als met verwonderinge, dat zijn Koninglijke zaaken.

Zoo veele ik eischte wierd my aanstonds betaald, ik won daar op alleen zoo veel Geld, dat het zig zelf schaamden. Wy hier zulke goede Koopmanschap doende, en onze meeste goederen verkogt zijnde, wierd in de Scheeps-raad besllooten, van niet naa de *Philippijnen* te zeilen, maar den Handel hier gedaan zijnde, van hier weer regt naa *Panama* te zeilen.

Van welke resolutie wy den *Garbon* kennisse gaven, welke daar op onse leg-daagen nog drie weeken verlangde, dog op approbatie des Konings. Wy leefden hier als Heeren; ondertusschen begon onsen Kapitein als een goede Zeeman en Vader van onse Scheeps-huishouding, zorg te draagen om Victualie en Verversfing tot onse te huisreis nodig, op te doen, dat hy met veel verstand en yver uitvoerde.

Naa eenige daagen kwam de lang gewenschte Kaarte van het Koningryk *Krinke Kesmes*, neevens sijne aanbehoorende Eilanden,

den; en al wat den *Garbon* beloofd had; hy my deese laatste doos overgeevende, zei, de *Posos*, daar hebt gy nu al wat ik u beloofd heb; behalven dit, wil ik u op u vertrek nog een gedagtenis doen hebben, daar by gy my gedenken zult.

Ik kogt nog honderd stuk *Kra-pakkam*, om in *America* te verhandelen, en daar in de reegentijd te gebruiken.

Wy hadden hier nu in de vijfde weeke geleegen, hadden goede handel gehad, en handelden nog daagelijks, dog zoo sterk niet als eerst.

Wy waren nu tot de reis van alles klaar, dog wierd verstaan met believen van den *Garbon* hier nog twaalf daagen te leggen, ons Schip schoon te maaken, en ons van het ontbreekende verder te voorzien.

Op zeekeren dag wanneer ik des nagts aan Boord geslaapen had, kwam den *Garbon* aan boord met een kistje, by my komende, zeide mijn Vriend, ik heb u een kleine vergelding meede gebragt, neemt dat in dank, zoo als ik uwe geschenken ook gedaan heb. Hy had het in de Konstaapels-kaamer doen brengen, en met my derwaarts gaande, sloot het op, hy had daar in gedaan, drie stukken *Krapakkam*, drie stukken *Kra-monka*, drie stukken *Kra-sisa*, alle van de fijnste

beste zoort, zoo als aan het Hof gebruikt wierd; tien pond *Akalou*, met een keetel van *Nouwa*, een Trekpot, tien Schoteltjes, tien kopjes van *Joscham*, vijf Rokken daar aan elk een Muts vast is, zoo als in reegentijden gedraagen worden van *Kri-pakkam*: Met nog een kistje met vreemdigheeden; als Schelp-gewas, Koppen van Vogels, Vissen, Klaauwen, &c. Ook kleine gedroogde Diertjes, Vogeltjes, Wurmtjes, &c.

Ik wilde dit alles niet aanneemen, daar op hy verklaarde, zoo ik dat niet aannam, hy my de vriendschap opzeide. Waar op ik het aannam. Met voelden hy in sijn zak: ey ziet! zeide hy, ik heb het Regilter van uwe Papieren van dat Land vergeeten, laat het aanstonds haalen eer wy 't vergeeten; het is maar een ruw begrijp van de Beschryvingen die ik u overhandigd heb.

Terwijl wy aten was 't val Roeijers, met een briefje van den *Garbon* naa sijn Tent, en haald het geene hier op staat. Dat terstond geschiede; ondertusschen dronken wy ons braaf rijk, te weeten, den *Garbon*, Ritmeester, Ik, en een Stuurman: maar onsen Kapitein was altijd zober. Wy dus zittende, en spreekende zoo van *Europa* als van het Koningrijk van *Krinke Kesmes*: wierd besloten, dat wy den derden dag naa deesen

ſen zouden vertrekken. Nu kwam de Sloep weer aan Boord, met het Regiſter in 't kort, in de Spaanſe Taale, welke dus in 't Hollands luide.

De Beſchryving van het Koningryk *Krinke Kesmes*, welke ik aan u overgeleeverd heb, behelſt voornamentlijk,

Een Beſchryvinge van het Hoofd-Eyland

POELE KRINKE KESMES,

Neevens andere EYLANDEN *daar onder behoorende.*

Van de Inwoonders, haare Gods-dienſt, Wetten, en doeninge.

Van eenige Steeden en Dorpen, waar in van de Beelden gehandeld word, met veele Spreuken.

Den aard of geſtalte des Lands, als Bergen, Valeyen, Boſſchen, Rivieren, Poelen, Havens &c. Haare Vaartuigen.

Van de Land-dieren.

Van de Vogelen.

Van de Viſſen.

Van

Van Monsters op 't Land, in Rivieren, Poelen, en in de Zee.

Van Bloedelose Beestjes.

Van Boomen en Boom-vrugten.

Van Aard-vrugten, Kooren en Groente.

Het gebruik der zelve.

Zee-schelpen, Hoorns, en Zee-gewassen.

Van Metalen.

Hier onder zijn eenige teekenen, van Waaterleidingen, Beelden, en Dieren, &c.

Hy dit regifter aan my overgeevende, zei, hou daar de *Posos* het Regifter van de Schriften welke ik u beloofd, en gegeeven heb. Gebruikt die tot u pleizier en tijdverdrijf op Zee. Schikt die naa u eigen welgevallen.

Ik zal u nog een jongen Vogel geeven, die gy kond leeren klappen, morgen krijg ik die.

Ik antwoorde, Heer *Garbon* ik danke u

voor

voor alle eere, en Vriendſchap, welke ik van u genooten heb. Ik zal u ook nog iets vereeren, gaat met my zoo 't u beliefd, naa mijn Boeke-kiſt in de Konſtaapels-kaamer, dat hy deede; hier uit haalden ik een *Ovidius* in 't Spaans met 150. Figuuren. De Scheep-vaart van *Columbus* in twee banden, en nog den Spaanſen *Don Quichot*; hy omhelſde my van blijdſchap, en bedankte my met al zijn herte.

Op de Strand was nu niet meer te doen, als des *Garbons* Tent, met twee Waagens, een Kar, twee Ruiters, die neevens het ander Volk in een groote Tent Huishielden.

Den Vogel kreeg ik, welke ik onder de Dieren deezes Lands beſchrijven zal. Nu viel niets van belang voor, want wy waaren van alles wel voorzien, en viſten alle daagen, hadden zeer goed waater, ons ontbrak niet, wy waaren daageliks heel vroolijk; de laatſte zoode Donderdaags morgens gevangen hebbende, was het net des agtermiddaags al droog, en ingepakt, wy waaren deezen dag zeer vrolijk, en dronken onze goede reize.

Ten vijf uuren nam den *Garbon* afſcheid, ons van alles bedankende, en toonde ons een order des Konings van daar nooit wee-

weeder te moogen komen, alzoo ſijn Land niet begeerde bekend te hebben. Of indien wy weeder kwamen zouden wy met Schip en goed prijs verklaard worden. Waar op naa Land voer, wy groeten hem met drie kanonſchoten.

Den aankomenden morgen was het met den dag over al, Anker op, Zeilen by; wy riepen den *Garbon* vaar wel toe, groeten hem nog met ſeeven ſchooten: hy bedankten ons met wenken. Wy ſtaaken in Zee, en kwamen gelukkig weeder tot *Panama.* Onderweegen hadden geen zonderlinge ontmoeting, als dat wy altemet een Eiland om te ververſſen, aan deeden. Van *Panama* trok ik over land naa *Porto Bello*, en van daar naa *Sivilien*; van waar ik dit aan mijn Vriend als wat raars toezende; en verwagt met den eerſten ook van my een goede Overzetting van mijne andere Papieren, die U E. getrouwelijk zal ter hand ſtellen. Vaart wel &c.

E I N D E.

